

SALA
DE
LECTURA

CRONICA

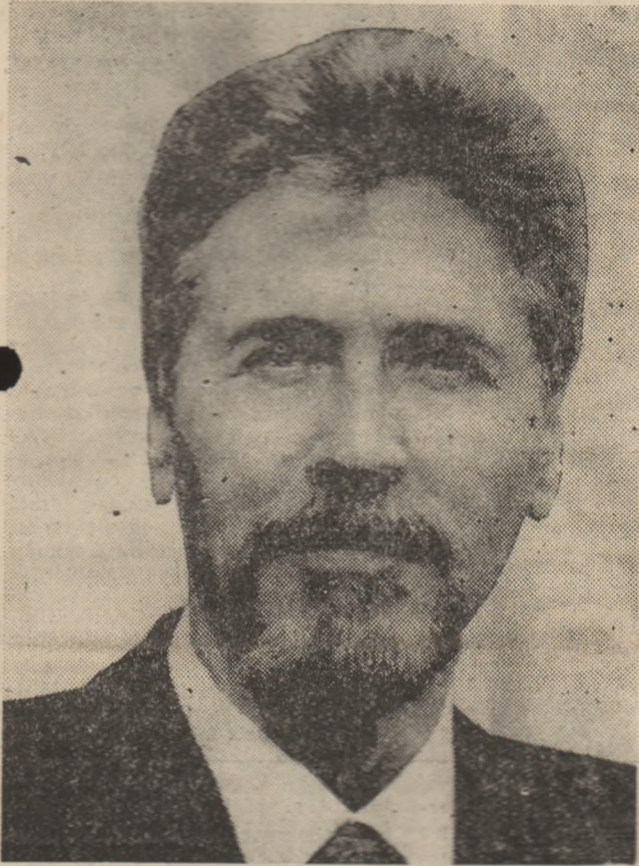
REVISTA
DE
CULTURA
Prețul : 15 lei

18

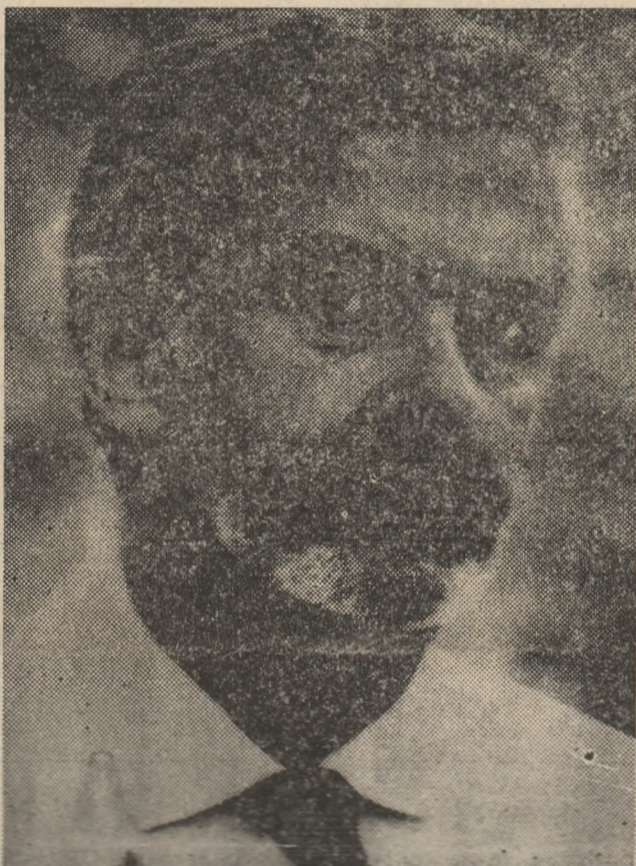
1292
Anul XXVII
15—30 IX 1992

renaștere românească, integrare europeană

Pe CINE vom alege? Cu CE ne vom alege?

„Singura putere va fi cea a legilor
și singura voință, cea a națiunii”

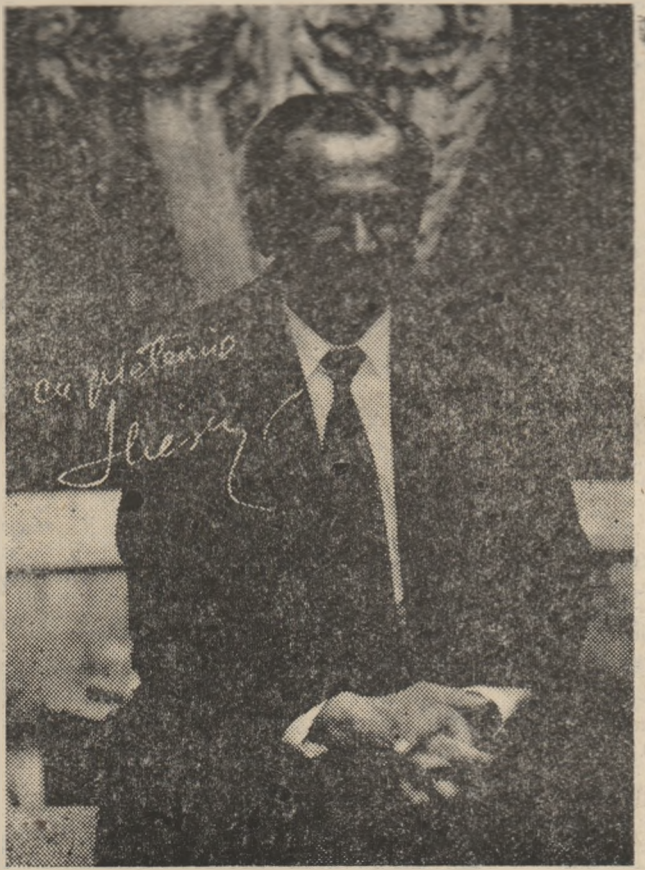
„Schimbare fără ură și fără răzbunare”

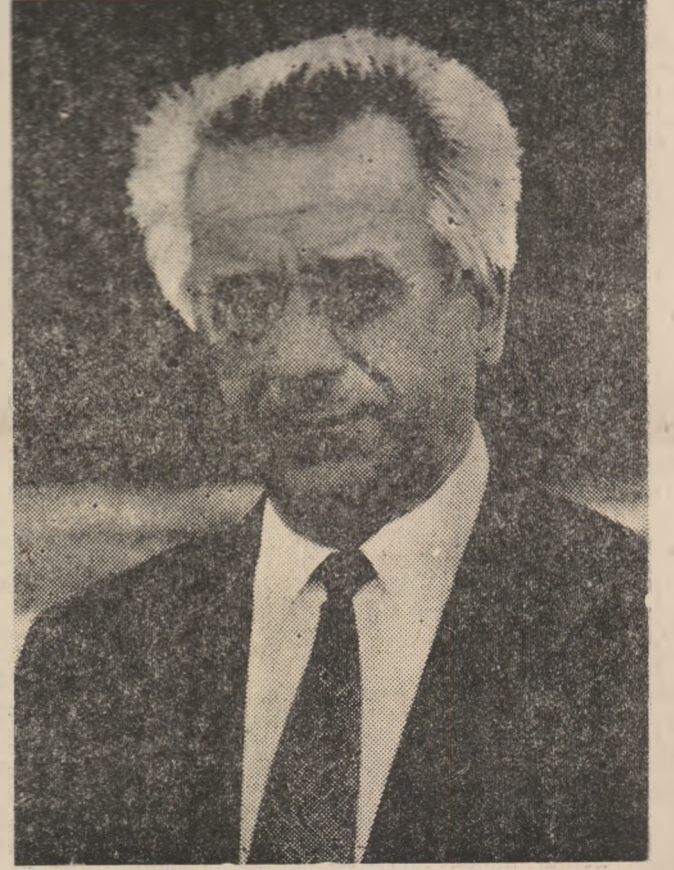
„Eu nu mă reprezint pe mine
eu reprezint un simbol”

„Muncă, legalitate, demnitate, unitate națională,
și credință în Dumnezeu”

„Nu va fi ușor ! Aspirația spre prosperitate
ne cere curaj, imaginație, competență, eforturi
și muncă încordată”

„Să-l împăcăm pe Dumnezeu cu România !”

PARTIDUL SOCIAL DEMOCRAT TRADIȚIONAL

1. După opinia noastră nici unul din candidații înscrși pentru președinție nu va intra în numărul necesar de voturi pentru a câștiga din primul tur.

Credem că în turul doi vor ajunge candidații: F.D.S.N., Dl. Ion Iliescu și Convenția Democratică, Dl. Emil Constantinescu. Formațiunea noastră va sprijini pe acei candidați care va prezenta un program apropiat de programul nostru, program ce trebuie să aibă ca puncte esențiale: redresarea și relansarea economiei, reducerea șomajului; creșterea nivelului de trai al populației; garantarea menținerii României ca stat național unitar suveran și independent; asigurarea continuității în România a formei de guvernământ republică și reintegrarea neamului românesc.

2. Sperăm ca la alegerile parlamentare să obținem un procent de 3-4%.

3. Fiind o formațiune de centru — centru stînga, în cazul în care vom fi reprezentați în parlament vom încerca să realizăm coaliții pentru guvernare cu formațiuni ce au o orientare asemănătoare cu a noastră. Noi nu acceptăm extremismele, indiferent de ce parte se situează ele. Considerăm și sperăm că istoria va demonstra că în perioada actuală calea de mijloc este cea mai sigură și viabilă.

Ionel CALAPOD

Secretar cu probleme organizatorice, filiala Iași a P.S.D.T.

PARTIDUL DEMOCRAT AGRAR ROMÂN

1. Ion Iliescu, Emil Constantinescu.

Am lăsat la aprecierea membrilor și simpatizanților PDAR să voteze personalitatea pe care o consideră cea mai reprezentativă pentru națiune.

2. Pe țară = 12-14%.

Pe județ = 28-38%.

3. Intentionăm să realizăm o coaliție guvernamentală cu F.D.S.N., P.N.L. și Convenția Democratică.

Petru DASCAL

Președintele filialei Iași a P.D.A.R.

PARTIDUL NAȚIONAL TĂRĂNESC CREȘTIN ȘI DEMOCRAT

1. După cum se prezintă principalele forțe politice în prezent, în turul doi vor rămâne candidații Convenției Democrati-

ce Române și F.D.S.N. — domnii Emil Constantinescu și Ion Iliescu.

2. 35-40%.

3. Cu formațiunile care se vor detașa net, în platformele prezentate în campania electorală, de comunism — asta însemnând astăzi: conservarea proprietății de stat în industrie și agricultură, a formelor colectiviste; blocarea stabilirii adevărului din anii comunismului și, în special, după Revoluția din decembrie 1989; împiedicarea înlăturării justiției și a dreptății sociale; propaganda naționalist-extremistă; calomnierea și dezinformarea, diversiunea și altele ca acestea.

Vasile LUPU

Președintele Filialei Iași a P.N.Ț.C.D.

PARTIDUL REPUBLICAN

1. Va fi necesar turul 2.

— Președintele va fi desemnat dintre domnii Emil Constantinescu și Ion Iliescu (nu excludem tandemul Emil Constantinescu și Ion Mânzatu).

— În mod categoric nu pe Ion Iliescu.

2. În țară, între 7 și 12%, iar în județul Iași între 5 și 7%.

3. O coaliție are la baza sa compatibilitatea programelor formațiunilor ce aderă la aceasta.

Av. Ion MOGOȘ

Președinte Secțiunea Iași a Partidului Republican

PARTIDUL UNITĂȚII NAȚIONALE ROMÂNE

La ancheta inițiată de dumneavoastră pe tema perspectivei campaniei electorale din septembrie a.c. vă comunicăm prognoza noastră după cum urmează:

1. Este de prevăzut ca în alegerile prezidențiale să ajungă în turul doi dl. Ion Iliescu și dl. Gh. Funar. Bineînțeles, formațiunea noastră va sprijini pe Dl. Funar.

2. P.U.N.R. mizează în viitorul parlament cu o participare de 18%.

3. Frațiunea parlamentară P.U.N.R.

reprezintă un partid a cărui structură subsumează diversități ideologice și pragmatice care au în comun promovarea intereselor naționale și susținerea demnității naționale. O concluzare cu alte formațiuni în parlament este de dorit la orice capitol de pe agenda de lucru a celor două camere, nu în forma coalițiilor, ci a înțelegerilor conjuncturale. Este de admis că aceste înțelegeri nu se vor stabili cu formațiunile antistatale și anticonstituționale care au ca prim simptom asocierea cu U.D.M.R.

Vă mulțumim pentru considerația arătată.

Dr. Vlad BEJAN

P.U.N.R., Filiala Iași

Ancheta Cronicii

Ce așteaptă partidele politice la 27 septembrie?

1. Care candidați la președinție, după opinia dumneavoastră, vor rămâne în turul doi, (în varianta că va fi necesar acest tur doi) și pe care dintre cei rămași îl va sprijini formațiunea pe care o reprezentați?

2. Pe ce procent mizează formațiunea dumneavoastră politică la alegerile parlamentare?

3. În eventualitatea că veți fi reprezentați în viitorul Parlament, cu ce formațiuni intenționați să realizați o coaliție pentru guvernare?

PARTIDUL NAȚIONAL LIBERAL

1. Considerăm că în turul 2, de scrutin vor rămâne domnii Emil Constantinescu și Mircea Druc. Nu există vreo recomandare pentru membrii și simpatizanții noștri să opteze pentru un anumit candidat, deocamdată. În cazul în care dl. Iliescu va accede în turul 2, vom sprijini cu siguranță contracandidatul domniei sale.

2. Noi sperăm că P.N.L. va obține 10% din sufragiile electoratului.

3. Aceasta va fi o decizie politică ce se va baza pe rezultatele concrete ale alegerilor. Excludem varianta alianțelor post electorale cu formațiunile de extrema stîngă sau dreaptă.

Lect. univ. Aurel STAN

Președintele org. jud. a P.N.L. Iași

FRONTUL DEMOCRAT AL SALVĂRII NAȚIONALE

1. Nu va exista un „tur doi” — este convingerea noastră. Alegerile prezidențiale vor fi tranșate în favoarea dl. Ion Iliescu încă din primul tur de scrutin susținut de 4-5 formațiuni politice, inclusiv F.D.S.N.

2. La alegerile parlamentare circa 30%.

4. Cu acele formațiuni politice cu programe social-democrate și care doresc cu adevărat binele țării, schimbare, democrație, reformă cu protecție socială reală, progres, bunăstare și ordinea de drept.

Valeriu COLMAN

Vicepreședinte F.D.S.N., filiala Iași

Dumitru CALANCEA
Președinte F.S.N., jud. Iași

Realizată de
C. M. SPIRIDON

URME PE ZĂPADĂ

Speranță în toiul carnavalului

Politicul nu este prea aproape de morală. Nu de azi, de ieri, dintotdeauna. Rari sint liderii politici care nu se îndepărtează de morală și de obicei nu ei sint cîștigătorii. Campaniile electorale de pretutindeni sint presărate cu tot felul de dezordine și însoțite de o demagogie și o vehemență pe măsura combatanților. Și limbajul politic, în astfel de perioade, este altul, acid, plin de atacuri la adresa adversarilor, din care nu lipsesc injuriile, calomniile. Orice campanie electorală marginalizează rezolvarea problemelor sociale, oricît de acute ar fi ele. Ideologia, care de cele mai multe ori înlocuiește problemele de gestiune socială, face și mai inestetică lupta politică. Marea majoritate a mass-mediei nu poate rămîne independentă și, prin ziaristii ce speră să profite de pe urma celor pe care îi susțin, face partizanat. Omul de rînd, alegătorul, este poate dezorientat mai mult ca oricînd în privința politicii. Schematic, cam așa arată orice campanie electorală.

Cea de la noi, în curs de desfășurare, are în plus — să zic așa — nu numai un specific național, ci și unele trăsături ce vin din viața duplicitară care ne-a fost impusă de dictatură. De aceea, în afară de obișnuite-

le jocuri politice, mai beneficiem de o sumedenie de scamatorii electorale, pe un fond de acută improvizație. În această privință, numărul exagerat de partide aflate în cursă, ca și cel al candidaților la președinție, la Camera Deputaților și la Senat, ne amintește de o drastică și îndreptățită observație a unui mare ziarist — Pamfil Șeicaru — potrivit căruia românii fac multă politică, dar cu idei puține. Vinzoleala pre-electorală, cu facerile și desfacerile dintre partide sau chiar în interiorul lor, cu adunări și mitinguri în care limbajul de mahala a fost dominant și intoleranța a bîntuit urit mirositoare, nu ne-a anunțat deloc o campanie liniștită, civilizată. De fapt, noi ne tot aflăm într-o astfel de campanie de la prăbușirea dictaturii și înfățișarea ei a rămas permanent un fel de carnaval, un bilci al deșertăciunilor în care a acționat preponderent principiul „scopul scuză mijloacele”. De la minciuna blîndă, mieroasă, pînă la groasa injurătură și amenințarea smintită, nimic nu lipsește. De la toate partidele se aud aceleași sloganuri, pornite de la aceleași grupări, care au început de mult să plictisească electoratul. Chiar și acelea extremiste, pline de tot felul de amenințări, lansate în orice împrejurare și care atestă nu numai paranoice orgolii, ci și in-

cultură. Te mai poți doar mira cînd astfel de slogane vin de la oameni culți și atunci ele confirmă încă o dată că în politică morala nu prea are trecere. Sigur, pe ici, pe colo s-au mai operat schimbări, nu se mai aude, de exemplu, îndemnul „Alungați lupii!” sau strigările cu „Nu ne vindem țara”. Se vorbește chiar de reconciliere națională, însă extremismul n-a încetat să funcționeze. Apoi, nu puțini dintre candidații la Președinție, la Parlament sau la

Senat ne aduc aminte de personajele lui Caragiale. Și nu numai de ele, ci și de acreala acelor mici despoți de pe vremea dictaturii, de disprețul lor față de ceilalți oameni. Cine a frunzărit măcar programele partidelor existente în cursă a putut ușor să observe că prea sint impregnate de ideologie, care niciodată n-a adus nimic bun oamenilor. Atita timp cît partidele noastre politice vor promova ideologicul, în locul programelor de gestiune socială, nu vom avea nici prospe-

ritate și nici liniște. Mai este de observat că destui slujitori ai bisericii — mai ales ai celei ortodoxe — au început să se dea pe față în bărcile politicii. În loc să recîștige credincioșii prin învățătura lui Isus și să-i îndrume pe calea ei, aceștia pagata să înlocuiască sfînta Evanghelie cu programele nu știu căror partide. La rîndul ei, presa — cu rare excepții — este partizană. Intoleranța, ura, amenințarea, calomnia continuă să bîntuie nestingherită prin paginile ei. În goana după senzaționalul politic, se încălcă frecvent elementarul bun simț. Altfel spus, în general lupta politică este o păruială, la noi arată ca o ciomăgeală.

Țara se află într-un neobișnuit marasm moral și economic. Nefericitul paradox al existenței noastre — țară bogată cu oameni săraci — continuă să funcționeze mai bine ca oricînd. Oricine va ajunge la conducerea ei nu va putea face minuni ca paradoxul respectiv să devină repede doar o amintire. Deocamdată, campania electorală permite doar pronosticuri hazardate. Oricum, așa cum este, o preferăm dictaturii, partidului unic. Lupta politică actuală este imperfectă, departe de morală, pluripartitismul, un rău necesar, însă dictatura rămîne totdeauna criminală. Totuși în devălmășia — nu doar politică — de astăzi, speranța nu dispăre, nu a dispărut. Este speranța omului obișnuit, preocupat nu de cine va conduce țara, ci de cum va arăta ea în viitor.

BRÂNCUȘI:

„Sărutul”

Corneliu ȘTEFANACHE

interviul „Cronicii”

Dorin Popa: Domnule Vasile Bouleanu, sinteți unul din românii care au reușit să se descurce în străinătate. La Chicago ați fondat chiar o firmă. Cum ați reușit, despre ce este vorba?

Vasile Bouleanu: Una din cele mai mari dificultăți pe care le am de cite ori stau de vorbă cu românii din România este legată de aceeași întrebare care se repetă de mii de ori: cum ați reușit?!

— Asta ne interesează pe toți. Ce să facem? Vrem și noi să reușim!

— Reușita, de fapt, nu este a mea, domnule! Reușita este un rezultat al istoriei Statelor Unite.

— Cum adică?

— Reușita a fost, așa spune, doar o manifestare a unui stil de viață, a unei vieți normale. Aceeași reușită, sau poate, cine știe, și mai bună, aș fi putut s-o am în România, dacă aș fi trăit într-o Românie liberă, așa cum trebuia să fie tradițional. Noi, românii care am plecat din țară, am fost forțați să plecăm. Chiar și românii care pleacă acum pleacă de nefericire, nu pleacă nimănui de voie bună.

— Sigur, cine își părăsește țara de bine? Numai de rău se pleacă!

— Deci, revenind la reușita mea din Statele Unite, pot spune că este reușita țării în care s-a întâmplat, începând cu sistemul politic, economic, un stil de gândire și, desigur, și contribuția personală care a rezultat din educația pe care am primit-o în familie, de acasă, din România, din viața pe care am avut-o dintotdeauna ca român.

— Cum ați reușit, tot nu mi-ați explicat...

— Aș spune că dacă vorbim de o reușită în sensul cum am ajuns în America este o problemă. Dacă vreți să știți cum am ajuns să fiu ceea ce sunt astăzi, este simplu: e rezultatul unei vieți în care am muncit.

— Eu vă pun întrebarea mai simplu. Ieri mi-ați declarat că la început în America ați spălat geamuri pentru a cîștiga niște bani, azi spătați geamurile firmei proprii. Cum s-a făcut acest pas?

— Este foarte simplu, e voința de a câștiga, voința de a produce.

— Bănuiesc că acolo au lăsat voința asta, nu numai dumneavoastră.

— În momentul în care trăiești într-o țară în care există un sistem în care nu ai de făcut altceva decât să folosești sistemul, este mult mai simplu. În România trebuie să inventezi sistemul.

— Minunată disociere!

— Eu, de exemplu, am fost o pictură de apă care am căzut într-un ocean. Dumneavoastră sinteți mai multe picturi de apă care au căzut pe praful oceanului. La început este noroi. Până ajunge să se limpezească, va trebui să mai curgă multă apă. Asta este o comparație, nu știu dacă este suficient de plastică.

— Nu mă interesează atât de mult frumusețea ei, cât faptul că lumea să o înțeleagă.

— Reușita propriu-zisă... În primele zile, după cum știți, am refuzat ajutorul public: un lucru pentru care sint mândru.

— Cum de l-ați refuzat și cum de v-ați putut permite?

— În lagăr, în Austria, unde am fost ca oricare refugiat politic, am muncit și am avut ceva bani strânși, nu foarte mulți. În momentul cînd am ajuns în Statele Unite am avut un sponsor. Obligația sponsorului a fost să mă ghideze în integrarea vieții din Statele Unite. Domnul Cornel Muntiu a fost sponsorul meu, care s-a întâmplat să fie un mare binefăcător în timpurile acelea, și care dintr-un condei a devenit sponsor la patruzeci de emigranți.

— Ce înseamnă să fii sponsor acolo și mai ales sponsor la niște emigranți? Care-i profitul?

— Doamne ferește, de unde profit?

— Atunci de ce? Din milă?

— Puteți să-i spuneți și milă.

— Bunăvoință umană?

— Bunăvoință umană, să-i spunem; în cazul nostru, era normal să fie așa pentru că eram totți scăpați dintr-un lagăr

civile sînt foarte serioase.

— Dumneavoastră sinteți un om care lucrați în televiziune, deci în presă, sau realizați lucrări pentru televiziune, pentru presă. Știți că la noi se tot vorbește de o lege a audiovizualului care de-abia acum se pune pe tapet și s-a vorbit mult de o lege a presei la care s-a re-nunțat. Știu că în Statele Unite nu există o așa numită lege a presei... Vă rog să-mi spuneți, în cazul în care apare în presă o calomnie, sau un diferend, cum se rezolvă, cum se tranșează? Dacă aveți și un exemplu, ar fi minunat.

— O calomnie scrisă este un

— Dacă e să fac o paralelă între președintele Iliescu și președintele Bush pot să spun doar atât: președintele Bush este ales de două sute cincizeci de milioane de oameni, în urma unei campanii care durează un an de zile. Este președintele ales al unei țări care are o Constituție la locul ei, președintele Bush are avantajul de a fi ales de oameni care știu ce fac, deci oameni cu tradiție democratică. Nu poate să fie o comparație între un președinte din România și un președinte din Statele Unite și asta nu o spun în dezavantajul președintelui României, o spun avînd în vedere situația istorică.

văd azi în România. Diferența a fost că noi, ca emigranți din România și de peste tot, am avut un loc în care să ne întărim, o societate și o cultură, o tradiție în care să emigrăm. Dumneavoastră trebuie să emigrați în propria țară. Dumneavoastră trebuie să inventați locul în care să emigrați în propriul teritoriu și de aceea investesc în România pentru că știu că nu este nici un român care să fi făcut România de ris în Occident. Rata de îmbogățire, să spunem, a românilor în Statele Unite este foarte mare.

— Cum explicați acest lucru?

— V-am spus, problema României nu este cultura românească, nu este tradiția românească, a fost numai distrugerea pe care a adus-o un guvern marxist, o putere care nu a aparținut culturii noastre. Românii nu au fost comuniști, nu cred că există români comuniști. Au fost români care au fost mutilați psihic de o forță care a fost mai puternică decît tradiția noastră pe o perioadă scurtă, temporală, patruzeci de ani din punct de vedere istoric nu este foarte mult. E mult pentru noi cît am suferit, dar a trecut. Știu că România se va reface, sînt absolut convins că nu există nici o altă ieșire pentru România decît să fie într-o exemple pozitive, să spunem, ale zonei din care sîntem.

— Dar se spune despre români că sînt leneși.

— Românii spun despre ei înșiși că sînt leneși pentru că sînt exigenți. De fapt românii sînt harnici, să știți.

— Sinteți nemaipomenit. Dumneavoastră ce așteptați de la viitorul imediat? Mi-ați spus că pe termen lung sinteți optimist. Să știți că pe termen lung sinteți mulți optimiști. Da pe termen scurt? Și o întrebare mai tranșantă. De ce nu vă întoarceți în România, domnule Bouleanu?

— Am să încep cu partea a doua a întrebării.

— E cea mai dură!

— Cea mai dură, da! Sigur că viețile fiecăruia dintre noi întîmpină situații diferite. Între altele sînt căsătorit, am patru copii, sînt crescuți în America, sînt născuți în America, aparțin unei țări și unei culturi care nu este România. Soția mea nu este româncă, deci vă pot spune că întoarcerea mea definitivă în România ar fi o aberație pentru familia mea, ar fi absurd. În același timp pot să spun că nu mă oprește nimic să fiu un român liber. Mai mult decît atât, cred că prezența românilor care nu se vor mai întoarce în străinătate nu este un lucru rău pentru România.

— Știu și eu asta. Era o întrebare mai mult retorică. Dar de fapt acum dacă ați fi în România, ați mai pleca?

— Am spus-o și o repet. Dacă în 1978 aș fi avut posibilitatea să public o foaie de hîrtie, zece centimetri pe zece, nu aș mai fi plecat din România.

Dorin POPA

Interviu cu VASILE BOULEANU, producător TV în Chicago, președintele firmei Technical-Media Coordination

În România trebuie să inventați sistemul!

și ne ajutam unii pe alții. Și eu, la rîndul meu, am devenit sponsor la alte cinci persoane după cîțiva ani de zile. Dar, în perioada aceea, domnul Cornel Muntiu mă sponsoriza, după care am fost primit de o familie, familia Cojan, originari din Timișoara, cu care am rămas în bune relații. Ulterior, am avut șansă, pentru că mi se spunea clar care sînt posibilitățile: să te duci la școală să înveți limba engleză, să stai într-un apartament șase luni, un an, pînă reușești să te încheși, sau, simplu, să te duci să-ți cauți de lucru. Am refuzat orice ajutor public și am primit primul serviciu. A fost o muncă temporară cu un român care avea o companie de construcții și care tocmai era în centrul orașului Chicago, unde se afla, printre altele, și un magazin italian mare. Asta a fost chiar a doua zi după ce am ajuns în Statele Unite. Deci am avut douăzeci și patru de ore de adaptare și după aceea m-am dus la muncă. A fost voința mea. Nu m-a silit nimeni să mă duc la muncă, pe teamă să stau liniștit, însă a fost o experiență extraordinară.

— Cîți ani aveți?

— Treizeci de ani. Ca urmare, am conștientizat să-mi caut de lucru și mi-am găsit de lucru tot cu ajutorul românilor. Pînă la urmă am ajuns la o companie de specialitate unde am lucrat foarte mult timp. Mai departe, ce pot să spun? Am continuat existența într-o țară liberă, în condițiile unei Constituții care, între altele, primește pe cei fără țară sau emigranți din alte țări.

— Cum vin condițiile de lucru în întîmpinarea individului?

— În primul rînd este o concepție de viață în care cetățeanul de rînd se referă la legea cea mai importantă a țării, la Constituție, în foarte multe situații. Foarte interesant e că americanul, cetățeanul de rînd are imprimată în mintea lui ideea *my right* (dreptul meu) și fiecare își cunoaște dreptul. Nu este o situație de compromis în care cineva trebuie să stabilească dacă cineva are dreptate. Individul își cunoaște drepturile și le apără. Este o țară în care legile sînt luate foarte în serios. Ceea ce vedem prin anumite filme să știți că sînt în filme. Legile și în special drepturile

neadevăr, este o minciună și se rezolvă prin proces în cadrul legal, la judecătorie. Pînă se ajunge la judecătorie sînt mai multe forme. Se încearcă o conciliere la început. Dacă nu se realizează concilierea, atunci se duc la judecătorie. E un proces simplu.

— Sînt dese procesele de calomnie acolo, domnule Bouleanu?

— Sînt foarte publicitare, dar nu prea sînt dese. Sînt mai mult... pentru personalități; mai sînt reviste de scandal care mai publică cite un neadevăr și atunci, sigur, personalitatea respectivă îl dă în judecată.

— Dar dacă un ziar este acuzat de calomnie și rămîne acuzat în continuare de către judecător tot de calomnie, ce poate săi?

— Dacă se găsește că într-adevăr cu rea intenție a făcut ce a făcut se plătește daune sau ceva de genul asta. Daunele sînt contra gazetei care publică, nu contra ziaristului care a scris.

— De asta gazetele din România se grăbesc să spună că gînduiesc numai punctele de vedere ale semnatarului, nu sînt punctele lor proprii.

— Da, e posibil.

— Dar gazeta respectivă nu-l pune pe liber pe gazetar, dacă se dovedește a fi o calomnie?

— Scandalul de multe ori produce mai mulți bani decît prețul calomniei și s-ar putea să-l și premieze în situația asta. Depinde pe cine a calomniat.

— Președintele Bush cum este tratat în presă?

— În primul rînd că nu-l tratează nimeni. În al doilea rînd nu-l face nimeni propagandă gratis. Este președintele Americii dar nu-i președintele ziarului. Fiecare ziar, fiecare publicație sau post de radio sau televiziune îl tratează ca pe oricare cetățean american. Imaginea în presă a președintelui Bush este creată de *champer manager*, directorul de campanie sau cu participarea lui, dar nu este o responsabilitate a presei. Presa în general se eschivează de a face propagandă.

— Dar să-l critice?

— Dacă ai de criticat, pe oricine poți să critici în scris.

— Și președintele Bush ce spune? Știți că domnul Iliescu vorbește totdeauna despre o anumită presă, spune că presa a stricat imaginea României în lume.

Părerea mea este că nu se poate vorbi despre o președinție în România atîta timp cît nu s-a încheiat cel puțin un ciclu legislativ, primul ciclu legislativ se va îndeplini după alegerile care urmează, deci vorbim de patru pînă la cinci ani de aici încolo pentru că ciclul legislativ este din nou întrerupt. Alegerile nu au avut loc exact la doi ani cum trebuia să aibă loc, președintele Iliescu și întregul legislativ, Camera Deputaților și Senatul sînt în principiu în aer. Există pentru că românii au hotărît să-l lase să existe, dar nu este nici un fel de bază legală. Este, dinău vreți să spuneți, o a doua revoluție în România, a delăsare revoluționară mai precis.

— Domnule Bouleanu, ce credeți despre viitorul apropiat? Sinteți în România, ați investit, investiți în continuare în România. De ce? Ce credeți că putem aștepta bine de la situația din țară?

— Domnule, o să vă pot spune că este un mesaj pe care aș vrea să-l trimit cît mai multor români. Am vorbit la început despre emigrarea mea în Statele Unite și nu pot să nu fac o paralelă între emigrant și ceea ce

Sculptura de Marcel GUGUIANU

Când la 1359 Bogdan întreprindea cea de a doua descălecare românească maramureșană — după prima a lui Basarab în varianta făgărășană — viitorul voievod moldovean a poposit pe meleagurile nord-vestice ale viitoarei Moldove, meleaguri care probabil încă nu se numeau Bucovina. Târșoara aceasta însă exista atunci cu certitudine — cu fagii și brazii ei, cu dealurile sale molcome, cu râurile sale cristaline și nepoluate, cu localitățile sale străvechi cu denumiri tipice și strani în ce se termină de multe ori în -ăuți (Rădăuți, Cernăuți, Pătrăuți, Bucerăuți, Vladimirați, Văscăuți, Frătăuți, Mânăuți, Milișăuți, Bădăuți etc.) sau -ât (Volovăț, Iaslovăț) și munți în -ău (Rarău), cu locuitorii ei falnici și de statură superioară mediei de înălțime umană românească. Acest colț de rai intruchipat pe pământ, de o întindere ceva sub 10.500 Km² (mai precis 10.441 Km²) s-a aflat mereu la întretăierea sferelor de interese ale marilor puteri vecine. În vremea lui Bogdan, Bucovina trecuse de veacurile stăpînirii Haliczului (urmele acestei formațiuni medievale a-puse continuă să se perpetueze în „Galiția“) și se afla nominal încă sub Hoarda de Aur, care însă încă de la finele veacului al XIII-lea nu mai era în stare să-și controleze stăpînirile limitrofe în zonele imediat extracarpătice. Marele Ducat al Lituaniei (din a cărui cancelarie datează de altfel primele mențiuni documentare ale „Bucovinei“, denumire desigur de sorginte slavonă) ca și apoi dualitatea polono-lituaniană încă nu avuseseră răgaz de politică externă pentru a-și ridica aici pretențiile hegemoniale justificate prin moștenirea haliciziană. Prima mare putere care-și dă seama de vidul politic dincolo de Carpați este Ungaria Angevină. Cu un sfert de veac înainte, Carol Robert de Anjou îl delegase pe Basarab să „descălece“ viitoarea Țară Românească dinspre țara Făgărășului, iar acum venise rindul lui Bogdan (pe care-l precedaseră însă un Dragoș, Sas și Balce) să descălece viitoarea Moldovă dinspre țara Maramureșului cu mandatul de rigoare al lui Ludovic cel Mare de Anjou. Urmarea se cunoaște. Într-un paralelism istoric perfect, Basarab și Bogdan „uită“ de înalta lor misiune regală și catolică întemeind voievodatele românești de sine stătătoare pe care reușesc să le aperse chiar cu succes înaintea pretențiilor angevine. Paralelismul descălecător și întemeietor între Basarab și Bogdan este condiționat nu atât de mandatul lor angevin și declanșator dinspre zona intracarpatică spre cea extracarpatică, ci mai degrabă de faptul că dincolo de Carpați cei doi viitori voievozi au aflat o populație identică cu propriul lor neam, chiar dacă în ambele cazuri va trebui să acceptăm și existența altor neamuri, dintre care sașii au fost prezenți cu certitudine.

Ca și în cazuri similare precedente, primii voievozi moldoveni sunt în primele decenii din existența noului stat în căutarea unei cetăți de scaun și a unor aliați externi puternici și capabili de a-i apăra. Cetatea de scaun se mută destul de repede de la Baia la Siret, pentru ca cel mai târziu din anul 1388 să se fixeze la Suceava, care va deveni astfel pentru aproape trei secole capitala Moldovei extinse cu încetul până la Marea Neagră, iar de la versanții orientali ai Carpaților până pe malurile Nistrului.

Cită vreme Suceava a fost cetatea de scaun, inima întregii Moldove bătea în Bucovina, care cunoaște acum perioada de maximă înflorire medievală pe tărâm cultural, bisericesc, economic, militar și politic. Faima marilor voievozi și ctitori moldoveni din această perioadă este strâns legată de Bucovina. Declinul acestei evoluții începe cu strămutarea capitalei de la Suceava la Iași mijlocul celei de a doua jumătăți a veacului al XVI-lea, chiar dacă Movileștii mai întinse Bucovina cu câteva cetăți remarcabile iar un Miron Barnoveț ridică splendoarea

de la Dragomirna, lăcașul lui Anastasie Crimca; sub aceeași duminie dispăre și ultimul reprezentant al germanității medievale bucovinene, atât de prezente și vizibile îndeosebi în arhitectura bisericească extracarpatică; în schimb sub Movilești Bucovina este masiv invadată de elemente slave, polone și ucrainiene.

Însămănțarea Sucevei ca cetate de scaun pentru Bucovina voievodală se va arăta în toate dimensiunile sale abia după retragerea calității de capitală a Moldovei a acestui oraș în favoarea Iașilor. Bucovina moldovenească și voievodală intră într-o involuție economică, politică, socială, culturală, demografică și bisericească pe care o ilustrează de altfel foarte sugestiv descrierile de călători străini din veacurile XVII și

te față de ridicarea economică socială și culturală a noii provincii în care au experimentat cu deplin succes de fapt reformele iluministe ale lui Iosif al II-lea, care-și vor face aci rasimțite efectele benefice chiar și multă vreme după revocarea lor forțată de către însuși promotorul lor încoronat. Se instaurază aci asadar un climat de toleranță interetnică (români, ucraineni, evrei, germani, polonezi, armeni, slovaci, greci, lipoveni, maghiari, turci), interconfesională (ortodocși, catolici, protestanți) și interreligioasă (creștini, evrei, musulmani) cum n-a mai existat în nici o altă parte a Europei din acea vreme.

Autoritățile imperiale au încercat să ridice nivelul de civilizație și economic al Bucovi-

germanofonă, dar de etnie, confesiune și religie universale. În Bucovina imperială lipseau intoleranța, opresiunea națională sau naționalistă, constrîngerile lingvistice sau religioase. Aceste principii, în fond democratice și moderne, si-au aflat expresia în faimosul „Acord Bucovinean“ din anul 1867 și cel promițător mai puțin din 1905. Acordul Bucovinean ar putea stăruși și astăzi ca model arhitectural casei comune europene (turco-pice !), ca un fel de ghid practic și ca o posibilă soluție, el fiind admirat chiar de către actualul primar octogenar al Tel-Aviv-ului și considerat demn de urmat dacă Israelul ar fi Bucovina și locuitorii săi înțelepți precum bucovinenii de odinioară.

socialistă (unii tineri germani bucovineni).

Să cadă Bucovinei regale și a greșelilor politicienilor regăteni vine în Iunie 1940, cînd Moscova constrînge România să-i cedeze Basarabia în virtutea acordului dintre Hitler și Stalin. Izolarea României era perfectă, rod desigur și al politicienilor titulesceni de cochetaie sovietică. Ne întrebăm dacă astăzi nu se impune o reevaluare a rolului lui Nicolae Titulescu pornindu-se de la Europa intelectuală comunistă din perioada interbelică, dar și de la noua perspectivă care s-a deschis comunismului internațional defunct (și sperăm fără vreo miraculoasă resurrecție !).

De pe poziția de forță a lui Stalin din Iunie 1940, dar recunoscînd și fără greș izolarea României, imperiul roșu anexează și Bucovina de Nord, ceea ce nu era prevăzut în acordul secret adițional din August 1939. Samavolnicia stalinistă are o urmăre catastrofală pentru Bucovina regală. Ea este pentru prima oară amputată, partea de Nord cu capitala Cernăuți de venind peste noapte sovietică (în aplauzele unei anumite părți a populației !), partea de Sud continuînd să fie deocamdată regală. Urmarea nemijlocită a acestei „schizofrenii bucovinene“ este strămutarea celor aproape 90.000 de germani bucovineni în cel de-al treilea Reich. Un factor de civilizație, de cultură, hărnicie, disciplină, ordine și curățenie firească, neostentativă dar morală pierde astfel pentru totdeauna din Bucovina. Comitent începe scurgerea (deportarea) evreilor din Bucovina și înlocuirea lor cu ucrainieni comunisti în nordul provinciei.

Sfîrșitul războiului aduce și sfîrșitul Bucovinei regale. Cele două părți rămîn despărțite, dar ambele devin comuniste, sudul „republican popular“ și apoi „românesc socialist“, nordul sovietico-ucrainean, cu deportări, desnaționalizări și persecuții feroce la adresa românilor bucovineni; comuniștii securiști din sudul Bucovinei nu au fost atât de evident naționaliști în atitudinea lor față de reprezentanții slabelor minorități rămase pe meleagurile regiunii, respectiv ale județului Suceava. Însăși denumirea de „Bucovina“ (ca și cea a „Basarabiei“ de altfel) este proscrisă, ea devenind „raionul Cernivți“ al Republicii Socialiste Sovietice Ucrainiene, respectiv „Regiune Suceava“ a Republicii Populare Române și apoi Județul Suceava al Republicii Socialiste România.

Dispariția comunismului est-european și sovietic pune capăt acestei Bucovine sovieto-socialiste-comuniste. Bucovina de Nord este astăzi parte integrantă a Ucrainei republicane și democratice, iar cea de Sud a României feseniște, serește, criptocomuniste în care Forumul democratic al germanilor bucovineni se află în căutarea propriei identități și intenții.

Un puternic și zgomotos curent românesc se pronunță pentru reunificarea Bucovinei cu adevărat democratice, un ideal încă departe de realitate.

Românismul din Bucovina ucraineană este prea slab pentru a veni în întîmpinarea acestui curent, de care se simte amenințată populația majoritară ucraineană, care cu greu se va familiariza cu ideea unei eventuale cedări a atât de dragului lor „Cernivți“. Oricum, revenirea Bucovinei de Nord la patria-mumă este mult mai îndepărtată decît aceea mai probabilă și mai posibilă a Basarabiei. Totul depinde în ultimă instanță de evoluția de la București unde principiile unei guvernări cu adevărat democratice sunt tot atât de departe de realitatea cotidiană precum sunt Cernăuții și Chișinăul de București.

După Bucovina voievodală, imperială, regală și comunistă s-a instaurat deocamdată o Bucovină „schizofrenică“ ucraineano-românească care visează să devină cîndva o Bucovină democratică în casa europeană viitoare.

Adolf ARMBRUSTER

Realități românești din teritoriile ocupate

BUCOVINA de-a lungul istoriei

XVIII. În lumina acestor descrieri, Bucovina voievodală se prezintă într-adevăr ca o zonă geografică plină de farmec, dar ale cărei monumente istorice (înainte de toate mănăstirile pictate !) au intrat într-o îngrijorătoare fază de deteriorare, ai cărei locuitori duc o viață nedemnă calității umane, lipsiți fiind cu desăvîrșire de vreo educație școlară, cu un cler surprinzător de incult; Cernăuții nu sunt altceva decît un tirg mizerabil, „școala“ teologică de la Putna nu altceva decît un fel de seminar de canto bisericesc și de silabisire mecanică a slovelor sfinte fără vreo brumă de exegeză elementară a acestora.

Ajunsă la limita inferioară a acestei involuții, Bucovina este cedată de către Poarta otomană Imperiului habsburgic în urma unor tratative mai mult sau mai puțin secrete desfășurate în anii 1774—1775 și în care și Rusia țaristă a jucat un rol de intermediator benevol pe care-l va regreta peste trei decenii cînd va încerca să determine Viena să cedeze Rusiei Bucovina în schimbul Olteniei, pe care habsburgii o stăpîniseră cu aproape un veac în urmă pentru scurtă vreme. Viena nu a dat curs acestei inițiative rusești la care se ridică totuși întrebarea cum ar fi putut St. Petersburgul să dispună de Oltenia românească (propunerea datează din anul 1810) în condițiile în care încă nu se întrezărea tratatul de pace de la București din anul 1812, în urma căruia Rusia țaristă va anexa pentru prima oară un teritoriu românesc (Basarabia).

În intenția curții de la Viena, Bucovina imperială trebuia să fie un bastion nord-estic avansat dincolo de Carpați și așadar un fel de avantpost al frontierei militare născute intracarpătice și ardeleneste. Prima măsură a și fost de altfel organizarea și administrarea militară a noii achiziții teritoriale care, începînd cu anul 1790 a fost supusă administrativ Galiției. După îndelungi proteste și tentative, Bucovina va deveni ducatul imperial începînd cu anul 1849 și supusă direct Vienei, cu o administrație și directă totuși autonomă, propriei. Bucovina va face astfel parte din Imperiul cisleitanic și nu transleitanic cum a fost bunăoară Transilvania cu toate consecințele nefaste cunoscutе, care au decurs din această nefericită soluție administrativă luată la Viena, dar impusă de fapt la Budapesta.

Autoritățile austriece au fost însă în egală măsură preocupa-

nei printr-o sistematică politică de colonizare germană. Agricultori și meșteșugari destoinici și harnici șvabi au fost aduși din Galiția vecină, Banat și țările germane șvabe, mineri pricepuți, tapiseri au venit din Slovacia, glăjieri, forestieri, plutăși și cărbunari din Boemia, funcționari, judecători, militari, învățători din mai toate provinciile Imperiului și care s-au stabilit în centrele urbane bucovinene, înainte de toate la Cernăuți și la Suceava, dar și la Rădăuți, Cimpulung, Vatra Dornei sau Gura Humorului. O atenție specială s-a acordat învățămîntului primar și secundar de limba germană, dar în care elevii aparținînd altei naționalități erau școlîți în limba lor maternă. Averile fabuloase ale bisericii au fost secularizate și strînse în Fondul Religios aparținînd românilor cu obligația de a favoriza și sponsoriza propășirea culturală națională, adică românească.

În decursul unui veac Bucovina austriacă și imperială a ajuns să fie provincia cu cea mai scăzută rată de analfabetism și coaptă așadar pentru o universitate proprie. Fiul unei mame române și al unui tată ucrainean, Constantin Tomaszczuk (care s-a simțit mereu ca fiind român !) a impus în anul 1874 înființarea și în 1875 inaugurarea Universității Francisco-Iosefina cu limba de predare germană, dar cu o facultate teologică ortodoxă românească și una ucraineană. În scurtă vreme această universitate germană a ajuns un focar de cultură și instrucție cu adevărat universală. Corifeii ai culturii naționale românești ca Mihai Eminescu, Ciprian Porumbescu, Tudor Cavaler de Flondor, Ioan Sbierea, frații Hurmuzaki, Eusebie Mandicevschi, Dimitrie Onciul, Ion Nistor au devenit ce au devenit în primul rînd datorită instrucției și culturii germane aflate în Bucovina imperială natală, perfecționate apoi la centrele culturale ale Imperiului, adesea cu burse și ajutoare habsburgice (vezi cazul lui Ion Nistor, fiul unei rîndăsoaice de lângă Rădăuți ajuns rector universitar, ministru și deținut al lagărelor comuniste !). Românismul din Bucovina imperială a fost, după cel unit ardelenesc, primul care s-a „europenizat“ la scară națională, care s-a hrănit la înalta cultură a Europei centrale avînd instrucția elementară necesară din propria lor patrie. Bucovina austriacă devenise cu adevărat o parte integrată din „Mitteleuropa“, iar capitala ei, Cernăuți, un oraș tipic „metteleuropaisch“, cu o arhitectură urbană tipică, cu o populație urbană pestriță,

În anul 1875 apărea la București o scriere anonimă intitulată „Răpirea Bucovinei după documente autentice“. Broșura aparține de fapt lui Mihail Kogălniceanu, fiind reeditată apoi de Nicolae Iorga în preajma primului război mondial. Poate fără să vrea, Mihail Kogălniceanu a declamășat cu broșura sa un curent crescînd naționalist, antihabsburgic, de revendicare a Bucovinei imperiale. Curentul acesta a fost purtat și amplificat îndeosebi de către românismul extrabucovinean, campionul său devenind în curînd Nicolae Iorga.

Istoria părea să dea dreptate acestui curent la 1918 odată cu realizarea României Mari și revenirea Bucovinei în regatul român, chiar dacă din însuși sînul românismului bucovinean s-au auzit voci care regretau faza imperială exprimîndu-și rezerve întemeiate în privința viitorului Bucovinei regale. Dar trîmbițele asurzitoare ale împlinirii idealului național acoperă deocamdată orice voce disonantă, împingîndu-le însă involuntar spre o tabără ce tocmai se încroapea la răsărit de România Mare (violarea acestei denumiri sacrosancte de către un săptămînal „postrevoluționar“ și imund mi se pare un sacrilegiu comis de autorii și redactorii acestei publicații infame și ofensatoare la adresa întregului neam românesc).

Euforiei promisiunilor generoase făcute de politicienii regali fostei Bucovine imperiale și neamurilor ei i-a urmat destul de repede trezirea la realitate. Școlile, asociațiile, instituțiile minorităților au fost pe șest românilor, românii bucovineni autentici încetul cu încetul înlocuiți în administrația locală și centrală cu „regăteni“. Universitatea din Cernăuți a fost și ea româniată, facultatea de teologie ucraineană închisă, universitatea păstrîndu-și totuși un nivel ridicat spre onoarea rectorului ei.

Bucovina regală continuă însă să fie o zonă a toleranței în ciuda nemulțumirilor provocate de politicienii regăteni corupți, incapabili, compromiși, situație într-un fel similară cu cea din Basarabia, adevărat loc de surghiun lucrativ și de asanare financiară a politicienilor bucureșteni compromiși sau falșiți. Nu trebuie să fie așadar de mirare faptul că în Bucovina regală și în Basarabia smulși înapoi rușilor nemulțumirea locuitorilor i-a împins în tabăra ideologică de extremă stingă comunistă (chiar dacă printre acești nemulțumiți și desperați predominau neromânii) sau în cea de extremă dreaptă legionară (stăpînită de data aceasta numai de români) sau cea național

fără anestezie Elita universitară ieșeană în anii regimului totalitarist-comunist (1950 — 1960)

ARGUMENT

Recenta reuniune de la Iași a unei părți a breslei istoricilor români, mai precis a celor rămași fideli „Zilelor Institutului A.D. Xenopol” (iunie 1992), ne-a prilejuit constatarea unei situații paradoxale și îngrijorătoare totodată, și anume dezinteresul total al specialiștilor în istorie față de abordarea uneia din cele mai puțin cunoscute perioade istorice — anii dictaturii totalitarist-staliniste, fie și în limitele legal accesibile, adică pînă la nivelul anului 1962.

Dacă pentru alte epoci din istoria României s-au înregistrat tentative de reabordare obiectivă a informației istorice, perioada contemporană și mai ales perioada de după cel de-al doilea război mondial pare a-și găsi cu greu un loc în preocupările istoricilor. Inexplicabilă expectativă ori nejustificată precauție? Adevărul istoric a fost întotdeauna și rămîne unul singur, fapt care se cuvine reamintit mai ales astăzi cînd a devenit o necesitate obiectivă reconstituirea veridică a evenimentelor și proceselor istorice specifice perioadei mai sus enunțate, grosolan falsificate cu bună știință de către istoriografia aservită regimului comunist.

Lipsa de interes a istoricilor de profesie pentru epoca totalitaristă este însă suplinită, în mod îngrijorător, de o serie de analiști și publiciști fără formare istorică, dar cu un marcat apetit pentru informația istorică vizînd perioada contemporană. Este momentul ca specialiștii în istorie să recupereze timpul pierdut cu istoriografia „de tranziție”, și utilizîndu-și întregul profesionalism și întreaga responsabilitate să apeleze la unicele surse ale adevărului istoric — argumentele și mărturiile documentare aflate în arhive, deschise acum tuturor avizaților.

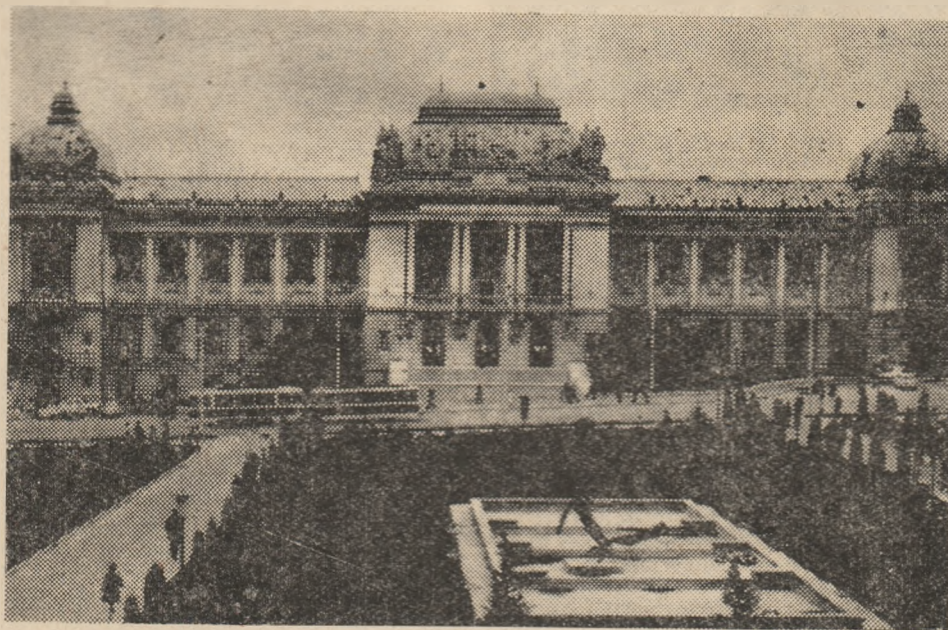
Dezinteresul unei bune părți a istoricilor față de istoria contemporană postbelică este cu atît mai păgubitor cu cît pot fi sesizate chiar printre aceștia premisele apariției unor manifestări de nemulțumire și insatisfacție vis-a-vis de încercările de reconstituire obiectivă a evenimentelor în cauză, mai ales cînt respectivele reconstituiri reprezintă totodată în mod inevitabil demitizarea așa-ziselor „adevăruri” istorice propagate cu uluitoare seninătate în mediile universitare în anii dictaturii.

Trebuie depășit rapid și cu curaj acest, să-l spunem, complex al „istoriografiei de tranziție”, moștenire și produs al însuși al școlii istorice marxiste, și demarata uriașă muncă de cercetare și înregistrare a noului discurs istoriografic românesc. Problema este extrem de stringentă și se cuvine tratată cu maximum de seriozitate, cu altul mai mult cu cît, din exterior, ne parvin semnale critice care constată grava criză în care se află producția istoriografică românească, și, mai ales, absența unor lucrări istorice de performanță ce s-ar putea dovedi competitive în contextualul relațiilor culturale internaționale. Evident că nu mai pot fi aduse în continuare justificări trimînd la condițiile, este drept, aproape primitive de investigație istorică din țara noastră.

În ceea ce ne privește, sîntem perfect conștienți de responsabilitatea asumată odată cu tentativa acestei prime introspecții în istoria elitei universitare ieșene pe care instaurarea regimului totalitarist-comunist (1945—1960) a aflat-o la catedre. Deoarece o serie de aspecte privitoare la acest subiect, corespunzînd anilor 1945—1950, au fost deja cercetate de noi iar rezultatele publicate în mai multe reviste din Iași și Galați, ne propu-

nem continuarea investigațiilor noastre pornind de la nivelul anului 1950, fără a avea însă pretenția de a descifra toate semnificațiile faptelor și fenomenelor istorice analizate.

Evident, orice început își are dificultățile și riscurile sale, dar și satisfacțiile specifice muncii de pionierat. Prezentele însemnări ne-au fost sugerate, printre altele, și de investigațiile noastre în fondurile de arhivă ale Filialei Iași a Arhivelor Statului, concretizate în câteva contribuții la istoria elitei universitare ieșene în anii regimului comunist. Acestea, fără a fi neapărat spectaculoase, s-ar fi putut desigur prezenta într-o formă mai multumitoare, mai ales în ceea ce privește finalizarea și publicarea (s-ar fi putut alcătui un studiu mult mai amplu), dacă nu ne-am fi confrunțat și noi cu criza pe care o traversează presa perioadei „de tranziție”, criză datorată lipsei mijloacelor materiale necesare unor eventuale proiecte mai ample, precum și cu disconfortul impus în mod automat de alegerea unor subiecte ce s-ar putea dovedi „delicate”.

Am avansat, nu o dată, o aserțiune contestată, fără argumente istorice însă, de unii istorici, și anume aceea că o serie de reconstituiri vizînd istoria învățămîntului superior ieșean, a Universității „Al. I. Cuza” în special, nu sînt acceptate de către cei care le contestă obiectivitatea și care vîd istoria învățămîntului superior ca pe un proces de neîntreruptă evoluție, deși în realitate evoluția a fost curmată brusc în anii imediat următori instaurării regimului comunist, cînd evoluția a devenit involuție. Reconstituirile noastre se doresc în același timp reparatorii, stabilind totodată gradul de responsabilitate al celor care au contribuit în mod indubitabil la degradarea învățămîntului superior românesc.

În paralel, socotesc că este absolut necesară reabilitarea celor care au avut de suferit în mod ireparabil în anii regimului comunist și care, nu întimplător, au reprezentat o bună parte a elitei universitare românești. Mai mult, toți cei vizați de represuniile antiintelectuale nu au reprezentat numai elita universitară românească, ci au fost și cei care au refuzat în mod categoric orice compromis cu puterea totalitarist-comunistă.

Darea de seamă prezentată de prof. Jean Livescu, Rectorul Universității „Al. I. Cuza”, cu ocazia ședinței solemne de închidere a anului universitar 1950/1951 constituie din punctul nostru de vedere un adevărat document programatic al desfășurării vieții universitare ieșene din anii obsedantului deceniu.

Respectiva dare de seamă aprecia că una din urmările benefice ale reformei învățămîntului din august 1948 o reprezenta „îmbunătățirea muncii și a atmosferei în rîndul membrilor corpului profesoral”. Cu toate acestea, Rectorul se vedea obligat să adreseze un apel la vigilență față de uneltirile „dușmanului de clasă”.

Atît timp cît lupta de clasă pe tărîm economic se ascute, formele de luptă ideologică ale dușmanului de clasă devin, în concepția Rectorului J. Livescu, tot mai perfide, mai ascunse, chiar în condițiile în care „virfurile reacțiunii” au fost eliminate din rîndurile corpului didactic. Dar se pot găsi oricînd agenți care caută să stînjenească munca universitară!

Avertismentul pe care-l adresa atunci Rectorul este clar: „orice împiedică realizarea acestor țeluri mărețe, idei sau oameni, sînt dușmani contra cărora trebuie să luptăm pentru a-i elimina din organismul colectivității (...). Lupta noastră trebuie să se ducă atît contra rămașitelor burgheze din noi — fie ele obiectivism, formalism sau simplă comoditate de a privi pasiv la munca plină

O remarcă se dovedește necesară în acest stadiu al analizei noastre — și anume atenția deosebită acordată filtrării studenților și profesorilor de la Facultatea de Drept, transformată acum în Facultatea de Științe Juridice, cunoscută fiind tentația comunistilor de a distruge mai întîi structurile juridice ale țării.

Compoziția socială a preocupat așadar în permanență conducerea Institutelor de Învățămînt Superior și cea a Ministerului Învățămîntului Public. Aceasta trebuia asigurată prin formarea unei intelectualități provenite din rîndurile clasei muncitorești, ale tărînimii muncitoare. Cu toate eforturile întreprinse în această direcție, în anul 1957 se ajunsese la un procentaj de doar 4 la sută studenți fii de muncitori și 35 la sută studenți fii de țărani muncitori. Se spera ca acest total de 75 la sută studenți fii de muncitori și țărani muncitori să fie menținut și în anii 1957—1960. Datele sînt însă dificil de controlat, iar informațiile sînt contradictorii, mai ales, că în 1958 s-a obținut un procentaj total de 49,15 la sută pentru studenții fii de muncitori și țărani muncitori.

O statistică centralizată a compoziției social-politice a celor reușiți la examenele de admitere din sesiunile din 2—26 septembrie 1957 la Universitate, Politehnică, Medicină și Agronomie ne duce la următoarea situație: 38,4 la sută dintre cei admiși erau fii de muncitori, 6,2 la sută fii de țărani colectivști și întovărășiți, 17,4 la sută fii de țărani individuali, 32,9 fii de funcționari, 1,7 la sută fii de comercianți, 1,4 la sută fii de meseriași cooperatori, 2 la sută fii de liber profesioniști. Din totalul de 802 admiși în sesiunea desfășurată în perioada 2—26 septembrie 1957, 6, adică 0,7 la sută erau membri de partid, 695, adică 86,7 la sută erau membri U.T.M. iar restul de 12 la sută nu erau înregistrați în P.M.R. sau U.T.M.

Procentaje asemănătoare se aplică și studenților admiși la examenele de burză din aceeași perioadă a anului 1957; în concepția autorităților, obsedanta compoziție socială a masei studenților trebuia să reflecte raportul numeric și de clasă al clasei muncitoare și tărînimii muncitoare față de totalul populației.

O statistică realizată în anul 1956 ne oferă următoarele date: din 7000 de studenți ai centrului universitar Iași, 72 erau fii de chiaburi, 3000 fii de funcționari și 500 fii de liber profesioniști. În luna noiembrie 1956, imediat după evenimentele din Ungaria, profesiunea de „liber profesionist” nefiind prea bine definită, cei 500 de studenți proveniți din rîndurile acestei ultime categorii profesionale au fost declarați în final dușmani fățiși ai regimului. S-a găsit astfel prilejul și formula simplă pentru a înlătura un întreg grup și o categorie profesională aspirantă la studii universitare.

Imediat după evenimentele din Ungaria din anul 1956, Rectoratele Institutelor de Învățămînt Superior au propus, în ciuda dezacordului Ministerului Învățămîntului Public, ca toate „elementele dușmănoase” provenite din rîndurile foștilor condamnați și ai foștilor legionari, să nu fie înmatriculați studenți, cu atît mai mult cu cît sentințele judecătorești permiteau acest abuz. Dar compoziția socială cîntărea greu și în cazul stabilirii taxelor pentru învățămîntul superior, regulamentate strict, începînd cu anul 1949, pe baza unor norme noi ale Ministerului Învățămîntului Public. Cel mai defavorizat erau studenții încadrați în categoria a IV-a, care cuprindea în mod artificial (...) foști și actuali industriași, foști baschetiști, foști meșteri, foști și actuali comercianți cu un venit anual de peste 300.000 lei, criminali de război, condamnați după 23 august 1944 pentru infracțiuni ce primejduiau securitatea statului, epurati, descalcați și chiaburii.

Începînd cu anul 1952, cînd Comitetul de Învățămînt Superior de pe lângă Consiliul de Miniștri a hotărît organizarea de cursuri de pregătire pentru candidații la admitere, au fost trase în discuție forme de favorizare a candidaților fii de muncitori și de țărani muncitori. Admisura la cursurile de pregătire urma să fie definitivă de comun acord cu U.T.M.

(Va urma)

Dănuț DOBOȘ

FILARMONICA IEȘEANĂ, LEGENDĂ

■ Stagiunile simfonice
din 1916—1919, un simplu
episod din istoria

Filarmonicii bucureștene ■

S-a implinit la 8 iulie o jumătate de veac de la înființarea Filarmonicii „Moldova”. Nu-i vorba, începuturile au fost mai vechi. Au existat astfel la Iași formații de muzică de cameră și chiar orchestre simfonice înaintea acestei date de 8 iulie 1942. Ele nu erau însă recunoscute oficial ca atare, nici subvenționate regulat și, de aceea, nici permanente.

S-a vorbit totuși multă vreme de o tradiție îndelungată și chiar de o istorie neîntreruptă a acestei instituții artistice. Așa că la festivitățile succesive desfășurate de atunci încoace data comemorată a tot fost împinsă înapoi: de la 1942 (1957) la 1917 (1967) și la 1905 (1980).

Care să fie totuși adevărul?

Fapt este că la Iași s-au dat mereu concerte de ansamblu simfonic, chiar dacă de o orchestră completă nu putem vorbi decât începând cu anul 1939. Și asta nu de azi — de ieri, ci încă de la finele veacului trecut. Mai mult decât atât: profesorii și elevii Conservatorului, întemeiat, precum se știe, încă de Vodă Cuza, n-au conținut niciodată a oferi, la intervale școlare regulate, la capăt de an școlar, audii chiar la fine de trimestru, audii de ansamblu.

Concertele sînt una, însă, iar Filarmonica este altceva. Un turneu ori o serie de spectacole nu pot așadar înlocui însăși noțiunea instituției de care vorbim. Odată stabilit acest lucru, de la sine înțeles, totuși, să trecem mai departe.

La sfîrșitul anului 1916 trupele austro-germane ocupă Bucureștii, iar Curtea și oficialitățile sunt silit să caute adăpost la Iași. Odată cu ele se refugiază în capitala Moldovei și o mare parte a membrilor Orchestrei simfonice, întemeiate la 1883 de către Eduard Wachmann. Orchestra bucureșteană își continuă astfel activitatea la Iași, stagiunile simfonice 1916—1917, 1917—1918 și 1918—1919 fiind, la urma urmei, un simplu episod în istoria Filarmonicii bucureștene, în ciuda faptului că a doua parte a primei și cea dintîi a ultimei s-au dat în sala Teatrului Național ieșean.

Mutate de la Ateneu, însă, aceste concerte au fost administrate tehnic de către o societate anume constituită pentru condițiile speciale ale refugiului. Organizată din inițiativa consultantului financiar al lui George Enescu — pe atunci prim-dirijor al Filarmonicii bucureștene, ea a purtat numele acestuia, din ianuarie 1917 pînă în decembrie 1918, pierzînd după această ultimă dată statutul său juridic.

Din punct de vedere strict local, concertele Societății simfonice George Enescu au fost socotite drept spectacole ale unei instituții specific ieșene, cu două stagiuni succesive, în anii 1917 și 1918. În afara lui Enescu au dirijat de altfel și ieșeni, iar din orchestre făceau parte mulți profesori ai Conservatorului moldovean: ba încă, foarte mulți instrumentiști lipsind, au trebuit să fie recrutați și o seamă de elevi, ca să se întregască numărul. De aici și părerea că Societatea ar fi putut dăinui chiar în absența mentorului său. Părere ce trebuie să fi fost împărtășită și de către administrator, pe atunci avocatul Romeo Drăghici, care continuă să gireze gospodăria orchestrei, practic alcătuită la finele lui 1918 aproape exclusiv din ieșeni. Explicația se află în faptul că din primăvara lui 1918 România încetase starea de război cu Puterile Centrale, după pacea separată de la Buftea. Or, nemaifiind primejdie, o mare parte a instrumentiștilor bucureșteni se întorseseră la vatră. E drept, însă, că reluarea ostilităților din noiembrie, tulburările sociale din decembrie cît și, mai ales, unirea cu Bucovina și Basarabia au păstrat Iașilor o importanță administrativă ce a întîrziat refluxul, inevitabil pînă la urmă, al imensei mase de refugiați.

În ianuarie 1919 Societatea G. Enescu își încetează existența legală. Unicul ei reprezentant, R. Drăghici, se ocupă exclusiv cu lichidarea treburilor curente. Enescu însuși pleacă din țară și lipsește o bună vreme. Conservatorul ieșean ia atunci inițiativa continuării concertelor sub egida fostei societăți, dar sub supervizarea sa. Director al societății — al unei societăți care totuși nu mai există — este numit violonistul Mircea Birsan. Acesta este un personaj — un veteran pînă de astăzi — dar lipsit de orice abilitate — așa de altfel să repete ri-

dicola performanță de a pretinde la titlul de director pentru instituții inexistente și mai tirziu, în 1930, 1931, 1941, 1944, 1945 și 1948. Bun profesor, altminteri, bun conducător de ansamblu și mai cu seamă bun instrumentist.

■ La concertele
lui George Enescu
venea toată
veneia toată
protipendada țării ■

În martie același an, administrația financiară a orchestrei — respectiv, a profesorilor ieșeni ce acceptaseră să cînte în continuare la concertele de-

Radu Constantinescu,
fondatorul Filarmonicii „Moldova”

camdată abia plănuită — trece în seama contabilității Conservatorului, iar cea tehnică — închirierea sălii, întreținerea, notele, instrumentele, planificarea repetițiilor — este transmisă de către Drăghici unui student la Drept — Traian Ionașcu. Juridic însă, societatea este în lichidare, iar instrumentarul și biblioteca sunt instrăinate. Fără note, fără instrumente, ba chiar fără muzicanți, Societatea George Enescu rămîne o simplă ficțiune. Formal, conducătorul ei este primul dirijor — Antonin Ciolan — director al Conservatorului în acei ani (1919—1922), iar administrator un alt student în Drept, Radu Constantinescu (1921—1923). Ca și predecesorul său, acesta era, în același timp, student și la Conservator — o simplă școală tehnică pe atunci — și fost membru al Orchestrei Societății Enescu din anii 1917—1918.

Nu trebuie uitat că nici publicul nu mai era acela din anii războiului. La concertele lui Enescu de la Teatru venea toată protipendada țării, în cap cu miniștrii și familia regală. Cheltuielile erau suportate de la buget. Acum însă abia dacă se pot organiza serii scurte de audii de muzică de cameră pentru tineretul studios. Restul melomanilor se string în continuare în saloanele muzicale particulare.

S-au dat totuși cîteva concerte simfonice în anii 1922—1923, după o pauză de aproape trei ani. Lucrul a fost cu puțință numai datorită faptului că primul dirijor — adică Ciolan — nemaifiind director la Conservator, avea acum posibilitatea de a recolta o parte din rețeta spectacolelor, deci și interesul de a conduce o stagiune întreagă. În schimb, era nevoit să accepte, pentru spectacolele pe care nu le putea dirija, din motive tehnice ori profesionale, un dirijor secund. Ca și cu alte prilejuri, orchestra era scutită de plata chiriei sălii, prin bunăvoința Primăriei, ceea ce o făcea în fond dependentă de această instituție. Așa se face că i s-a impus lui Ciolan un dirijor secund în persoana lui Nicolas Zadri — un evreu rus refugiat după 1918. Acesta din urmă dovedindu-se net superior profesional, Ciolan nu s-a putut debarasa de primejdiosul lui concurent

decit denunțîndu-l primarului — pe atunci avocatul A.C. Cuza, președintele Ligii Apărării Național-Craștine — drept un agent bolșevic. Manevra lui Ciolan ira atras însă dezaprobarea muzicanților, care au refuzat să mai cînte sub bagheta sa. Concertele deja repetate și programate s-au dat totuși, dar sub conducerea unor dirijori străini: Oskar Nedbal, Felix Weingartner și Henri Morin. Societatea George Enescu a trebuit însă să fie definitiv înmormintată.

Pentru publicul ce nu era totdeauna la curent cu asemenea intrigi de culise, lucrurile nu par a se fi schimbat prea mult. Se dau astfel în continuare concerte simfonice, cîte două pe an, dar ele sînt organizate de Conservatorul condus de la 1924 la 1930, de către violoncelistul Nicu Theodorescu, care obține chiar în 1929 o subvenție bugetară suplimentară, tot pentru Conservator, fi-rește, dar folosită în vederea programării unei stagiuni simfonice de 7 concerte pe an.

Succesul lui Theodorescu îi este fatal. Rîvnind bagheta unei stagiuni separate de Conservator — lucru devenit posibil acum, cînd se puteau separa și gestiunile — cei doi dirijori permanenți de pînă atunci — Ciolan și Birsan — ce căutau mereu, de la 1918 încoace, să-l discrediteze și să-l elimine pe celălalt, se unesc ca să-l răpună. Numit director, Birsan schimbă numele Conservatorului în **Academia de Muzică George Enescu**. A doua stagiune de concerte a Conservatorului avea astfel să fie dată, în 1930—1931, sub egida unei Societăți Simfonice George Enescu. Cele două instituții aveau același director. Societatea Simfonică nu avea totuși nici statut juridic, nici personal propriu permanent, nici buget, nici nimic.

Rămăs pe dinafară, Ciolan îl reclamă pe Birsan pentru malversațiuni financiare. Numit director în loc, Ciolan este demis, numai după două luni, pentru vini asemănătoare. În locul lui revine Theodorescu, apoi iarăși Birsan, scos și el după numai cîteva zile.

Arbitrînd disputa, care degenerase într-o răfuială sordidă, ministerul numește ca director la Conservator o persoană neutră — poetul Mihai Codreanu. Fire comodă, acesta se mulțumește să războțeze Conservatorul în **Academia de Muzică și Artă Dramatică**, parte datorită faptului că noua lege a învățămîntului acorda statut universitar instituției, parte datorită aceleia că el personal își încasa leafa pentru o catedră de declamație.

În timpul directoratului Codreanu, întins pe o perioadă destul de lungă, de la 1932 la 1939, se revine la molcoma încezeală antebelică. Ciolan, numit tot atunci (1932) profesor la o clasă de orchestră anume înființată, nu mai are nici un interes să dirijeze concerte care, acum că este plătit din buget ca să le conducă, nu-i mai pot aduce nici un ban. Patru ani în șir el avea să-și împartă timpul între celelalte îndeletniciri, mai lucrative, anume Ateneul coral popular din Tătărași și corul Mitropoliei. În rest, va dirija numai producțiile școlare.

Nici alții nu se arată, de altfel, mai activi. Lucru lesne de înțeles, dacă ne gîndim că pe atunci urmau Conservatorul mai cu seamă fetele familiilor înstărite, pentru că așa era obiceiul, fără intenția de a profesa mai tirziu. Muzica de cameră se făcea curent, în ritmul de 4—6 audii pe lună în afara sezonului de vară, acum, însă mai puțin în saloane. După 1930, de altfel, acestea dispar cu totul. Audițiile sînt destul de numeroase, inclusiv în mica provincie și chiar la sate. Muzica simfonică continuă să aibă un statut aparte, fiind încă, măcar teoretic, mai mult un prilej de ceremonie publică. Lucru ce ne pare astăzi, nefiresc, dar care atunci era socotit ceva de la sine înțeles. Regele și avea totdeauna loja lui rezervată la concerte, chiar dacă participa numai prin delegații locali ai puterii. În provincie, de altfel, cele două concerte anuale se dau totdeauna cu prilejul unor vizite oficiale.

■ Beznă, greierii,
cite un lătrat la viile
de la Galata și, o dată la un
ceas, huritul tramvaiului ■

În asemenea condiții, încadrarea unor instrumentiști permanenți era ceva utopic. Veniturile muzicanților, inclusiv ale celor de elită, se rezumau astfel la leafa de la Conservator și la lecțiile particu-

lare. Nu erau însă disprețuite nici berrăriile, bisericile, înmormintările și baturile populare. Domnea de altfel pe atunci o atmosferă generală de boemă. Iași numărau abia cîteva zeci de mii de inși. Tîrgul avea încă un aspect hățîrit rustic. Plin de grădini și de ogrăzi, cu acareturi, puține străzi erau pietruite, iar asfaltate niciuna. Mașini nu se vedeau — aveau așa ceva numai cîteva moșieri mai originali — membri ai Jockey-Clubului, iar distracțiile publice se rezumau la căruțele sacagiilor și hingherilor, covrigarii ovrei care stirneau cîinii mahalalelor, convoaiele funerare cu fanfara „regimentului Treispe” și corul Mitropoliei. Filmele erau încă mute, cu un pianist care clămpănea acorduri în intuneric. La lăsarea serii — liniște și pace peste tot locul. Beznă, greierii, cite un lătrat la viile de la Galata și, o dată la un ceas, huritul tramvaiului.

De la 1930 treburile încep să se mai dezmorească. Se mintuie de zidit Palatul administrativ. Plăcile de patefon se iefținesc, birjele se înmulțesc, unii își cumpără aparate de radio, filmele capătă bandă sonoră.

Iar în 1936 juristul Traian Ionescu obține chiar, prin legături personale, o subvenție regulată din partea Primăriei pentru o formație de muzică de cameră a Societății de gimnastică, sport și muzică. Prim dirijor este Mircea Birsan, care dă 12 concerte în stagiunea 1936—1937. Eternul său rival, Antonin Ciolan, îi vine însă de hac, reclamîndu-l primarului pentru vina născocită de a fi angajat anarhiști. Evident, subvenția se taie, iar orchestra dispăre.

„Filarmonica” este pomenită pentru prima dată în ianuarie 1938, ca fiind rezultatul unei inițiative particulare. De fapt, este vorba de un trio cu acest nume, alcătuit din violonistul Alexandru Garabet, violoncelistul Ionel Fotino și pianistul Radu Constantinescu. Mica formație dă mai întîi 6 concerte într-o primă stagiune (ianuarie — martie 1938), apoi 10 într-a doua (noiembrie 1938 — aprilie 1939). La 3 februarie 1939 revista „Lupta Moldovei” vorbește chiar de „Filarmonica Moldovei”, dar, la drept vorbind, avem de a face numai cu o formație de muzică de cameră.

În ianuarie 1939 Mihai Codreanu iese la pensie, iar direcția Conservatorului ieșean este cerută de Alexandru Zirra. Ministrul Petre Andrei, însă, îl numește pe Zirra director la Opera Română din București, socotindu-l mai util acolo. La Iași este numit în schimb ca director Radu Constantinescu. Pianist apreciat, Constantinescu se bucura, în același timp de simpatia generală, de unde și alegerea ministrului. Reputația de boem înțeleghător și culant a lui Constantinescu se dovedește totuși, scurtă vreme după numirea lui, neîntemeiată. Noul director se arată a fi mină de fier, de unde și o seamă de nemulțumiri ale profesorilor, obligați acum să fie prezenți regulat la cursuri. Constantinescu începe prin a prezenta un memoriu ministrului în vederea acordării unui sprijin bugetar pentru proiectata Filarmonică. Ministerul nedispunînd de suma necesară, directorul trebuie să facă apel la autoritățile locale, în speță la rezidența regală a ținutului Prut. Rezidentul era pe atunci Traian Ionașcu, de care am mai vorbit. Ionașcu nu acceptă însă un singur dirijor, salariat și permanent, ci propune lui Ciolan și Birsan să colaboreze. Cei doi nedorind, nici unul, să-l accepte pe celălalt, planul cade. Constantinescu încearcă atunci să obțină sprijinul Fundațiilor Regale pentru o Societate simfonică regală, dar nu are nici aici mai mult succes. În schimb, Mihai Ralea, ministrul Muncii, înduplecă pe Ionașcu să acorde o subvenție anuală pentru o Societate filarmonică a rezidenței ținutului Prut. Activitatea ei urma să înceapă în octombrie 1939.

Se fac angajări, se redactează statute și regulamente, se fac repetiții, iar la 3 noiembrie 1939 Mihail Jorja dirijează concertul inaugural. Concertele continuă în ritmul de două pe lună, dar după al doilea, rezidentul, nemulțumit de faptul că o protejată a sa nu fusese numită profesoară la Conservator, așa cum sperase, taie subvenția. Constantinescu obține totuși banii necesari de la Ministerul Educației Naționale.

Inițial urmau să se dea concerte săptămînale, dintre care două pe lună la Iași, așa cum s-a și făcut, și alte două în provincie, la Galați și Chișinău; rezidenții ținuturilor Nistru și Dunărea de Jos n-au sprijinit însă inițiativa decât cu jumătate de gură, așa că aceste din urmă concerte n-au mai putut fi organizate.

Începînd cu al 5-lea concert al acestei prime stagiuni, spectacolele s-au dat, pi-

na la al 11-lea, sub titulatura Orchestrei Filarmonice a Academiei de muzică George Enescu. Concomitent, se desfășoară a 3-a stagiune a formației de muzică de cameră „Filarmonica Moldovei”, alcătuită din cei trei muzicanți deja amintiți — 19 concerte la Iarna 1939—1940 — formație care acum se cheamă „Asociația de muzică de cameră Iași”, asemenea unei alte formații, anonime, din anul 1926 (Mircea Birsan, Ionel Ghiga, Nicu Theodorescu, Ludwig Ackter, Radu Constantinescu).

Oficial, Filarmonica se numește Societatea Filarmonică a Academiei de muzică George Enescu, așa cum apare numele tipărit pe programele imprimate în 1940. Ziarele o numesc însă felurit, bu Filarmonica Academiei, bu Orchestra Filarmonică, bu Orchestra Academiei, bu Societatea Simfonică.

Problema esențială rămâne cea bugetară, nerestulată totuși. Criza economică și inflația crescândă, pe de o parte, evenimentele politice pe de alta, nu sunt nici ei făcute să îndrepte situația. Constantinescu solicită zadarnic jumătate de milion, atunci când Ceiul primea pe atunci 14 milioane, pentru Filarmonică, iar Bucureștii 132. Rînd pe rînd, oficialitățile se leaptă de proiectul ieșean.

■ Legionar în 1940, comunist în 1942 ■

Pe de altă parte, pîrile și reclamațiile se înmulțesc. Ca și pînă atunci, sunt denunțate cu precădere ca subversive elementele etnice neromânești, mai cu seamă evreii, în acea vreme foarte numeroși la Iași. Ministerul de Finanțe amendează astfel Conservatorul pentru faptul de a fi angajat „elemente străine”, fruntașii legionar George Cuza declanșează o campanie de presă împotriva lui Ciolan și Constantinescu, denunțată ca „jidoviți”, iar Gavriil Galinescu, fost profesor de teorie, îl reclamă pe director ca fiind, chipurile, legionar în 1940 și comunist în 1942. Anchete, atmosferă nefavorabilă, bătaie de cap. În februarie 1941 cererile de subvenție sunt respinse de ministere, „avînd în vedere situația excepțională”. În noiembrie, generalul Antonescu, ajuns de un an șef al Statului, pune pe memoriul înaintat de Constantinescu rezoluția „nu este momentul”, iar cu prilejul alegerii noului ministru al Culturii îi declară verbal aceluiși: „Si eu iubesc muzica, dar acum România are nevoie de tunuri”.

În decembrie 1941 se încearcă fără succes o ranfiuare a Filarmonicii, fără nici o manifestare în acel an, sub forma Orchestrei Simfonice a Societății de Radio Moldova. Autoritățile locale îngăduiesc sprijinul lor, cu atât mai vîntos cu cît urma să le fiintă un post de radio local în anul următor. Ministrul Culturii, Ion Petrovici, aprobă o subvenție regulată abia în martie 1942, totuși, așa că postul de radio trebuie să se mulțumească cu o orchestră de estradă, se oferă piese ușoare unor ascultători destul de nepretențioși. Dirijorul ei obișnuit, Antonin Ciolan, trebuie însă să plece la Odessa, unde va dirija orchestra Operei locale vreme de doi ani: la mijloc era o afacere de moravuri, speculată cu îndemnitate de presă de dreapta, ceea ce silise pînă la urmă pe dirijor să dea bir cu fugiții. Concertele dirijate de Ciolan la Iași pînă la sfîrșitul războiului aveau să fie date sub regimul de dirijor în turneu.

Faptul că exista totuși un post local, deci și posibilitatea unui debușeu permanent, de vreme ce pe atunci înregistrările se făceau pe discuri, iar nu pe benzi, iar programele muzicale erau de regulă transmise directe, pregătise terenul pentru apariția unei Filarmonicii permanente.

La 8 iulie 1942, în sfîrșit, este iscălit de către Radu Constantinescu, ca director al Conservatorului, precum și de către alte persoane, muzicieni ori nu, actul de constituire a Filarmonicii Moldovei ca personalitate juridică. Director delegat este ales Radu Constantinescu, pînă la numirea de către autorități a unui director definitiv. Vechea Filarmonică de la 1939 reînvie. Concertele se dau, de atunci, încoace, regulat, neîncetînd nici măcar în condițiile grele ale refugului și reconstrucției. Cite 36 de spectacole în prima stagiune (1942—1943), 25 în 1943—1944, 24 în 1944—1945 s.a.m.d.

Între timp, la 29 martie 1942 vede lumina rampei primul spectacol de operă ieșean. În martie 1942 Opera Moldova era deja o instituție separată, aflată sub conducerea unui comitet alcătuit din Alexandru Zirra, Antonin Ciolan, Radu Constantinescu și Grigore Magiari. Inaugurarea oficială de la 1

martie 1944, petrecută în prezența ministrului Ion Petrovici, nu făcea decît să consfințească o realitate veche de aproape doi ani deja.

Lucrurile păreau să capete în fine o rezolvare definitivă, Radu Constantinescu, fiind și el, după doi ani de ezitări ministeriale, numit în sfîrșit director definitiv, la 8 ianuarie 1944, pentru Filarmonica Moldova.

Evenimentele militare se precipită însă. Înaintarea rușilor impune astfel la 10 martie evacuarea Conservatorului. Filarmonicii și Operei Moldova la Lugoi, apoi la Făget (Caraș-Severin).

Risipiți care încotro, muzicanții ieșeni se strîng iarăși cu toții laolaltă abia în iunie 1945. Pînă atunci, avuseseră de furcă cu autoritățile militare, românești și nemțești mai întii, rusești și româ-

Radu Constantinescu împreună cu Mihai Codreanu, în 1939.

nești mai în urmă. Orașul era distrus în proporție de 30 la sută, transportul public pe căile ferate ori pe șosele se făcea greu și cu întârzieri enorme, alimentarea cu apă, canalizarea, energia electrică erau deficitare. Lipsuri de tot felul, speculă, inflație, epidemii... Autoritățile rusești, aliate totuși, se purtau ca niste trupe de ocupație. Instrumentele lor comuniste profită de împrejurări pentru a-și face mendrele.

■ Destituiri, epurări, demisii ■

În martie 1945 directorul Constantinescu este convocat în fața unei comisii de anchetă. Formal, era vorba de una din faimoasele comisii de epurare însărcinate în temeiul actului de armistițiu cu epurarea elementelor colaboracioniste. Din ea făceau parte un funcționar de carieră, un oscarat Theodor Ionescu, ca reprezentant al Ministerului, Mircea Birsan, din partea Conservatorului bucureștean și Serafim Antropov, din partea muzicanților ieșeni.

Numit în 1943 profesor de muzică de cameră, Birsan refuzase să însoțească Conservatorul în refugiu la bănațean. Profitînd de împrejurări, după 23 august 1944 se autointitulase director al Conservatorului ieșean, proclamînd cu de la sine putere mutarea acestuia... la București, de aceea și fusese destituit. În ceea ce-l privea, operația avea așard și un aer de răfuiață.

La rîndul lui, Antropov, un violoncelist de dincolo de Prut refugiat la Iași în 1941, ar fi trebuit să fie, conform convenției de armistițiu, predat autorităților sovietice, asemenea tuturor celorlalți cetățeni sovietici care ceruseră adăpost dîneoaice, statutul lor oficial fiind cel de trădători de țară și colaboratori ai trupelor naziste. Or, la rugămintea muzicantului, Constantinescu, care-l angajase la Conservator, declarase autorităților că violoncelistul ar fi fost de origine regăteană, pentru a-i salva viața. Poziția lui în această afacere era astfel cel puțin delicată.

Pînă atunci comisia „epurase” deja pe Ionel Perlea, pe Gogu Georgescu și pe Cella Delavrancea. Ca să se apere, Constantinescu a trebuit astfel să facă apel la Mihail Jora și la George Enescu.

Chemat ca arbitru, noul ministru al Artelor, Mihail Ralea acceptă demisia

lui Constantinescu. În locul lui sint numiți Carol Nosec la Conservator și George Pascu la Filarmonică. Post elev al lui Ciolan, acesta din urmă fusese preferat de noile autorități ieșene pentru că avusese inițiativa de a se întoarce, primul, la Iași, după armistițiu, pentru a lua legătura cu trupele sovietice.

Mai departe, istoria Filarmonicii intră în obișnuit. Un obișnuit care astăzi se numără jumătate de veac.

Ce s-a întimplat însă cu oamenii care, într-un fel sau altul, au jucat un rol oarecare în această istorie?

Mai întii George Pascu — singurul în viață dintre cei de atunci.

Om înțelețitor și plin de tact, Pascu a avut greaua misiune de a recădi pe ruine. A trebuit, de altfel, să cedeze curînd și el locul altora. Rămîne dirijor de cor, dar își închină viața istoriei muzicii moldovene. Scrie chiar o istorie a Filarmonicii Moldova, pe care o sfîrșește în 1957. Cenzurată și mutilată, cartea este în sfîrșit tipărită. În ultimul moment însă, ea este scoasă din tipăritură și oprită din drumul către librării. Se mai păstrează cîteva exemplare, restul fiind date la topit.

Astăzi octogenar, Gh. Pascu nu a izbutit încă să publice deseori făgăduita sa istorie a muzicii moldovene. O va face cîeva oare vreodată?

După război, se perindă mai mulți directori la Conservator; șapte numai în anul 1945. Singurul confirmat este în acel an clarinetistul Nae Broască-Broșteanu. Simplu pion al P.C.R., Broască acesta are totuși, în ianuarie 1948, inițiativa relansării Operei Moldova. Cu tot ajutorul directorului Muzicii din ministerul de resort, pe atunci Mircea Birsan, Opera reînvie doar pentru cîteva spectacole, susținute de cîntărețea Ella Ūrmă, apoi reintră în neființă, iar Broască se cufundă în anonimat.

Îi urmează, după o reformă de model sovietic a învățămîntului, Serafim Antropov, ca decan al Facultății de Muzică din proaspăt întemeiatul Institut de Ar-

Alții se plîng că au fost ridicai și băgați la țuhaus, iar dumneata te plîngi că ai fost dat jos și scos afară. De ce n-ai vrut să intri în partid? Norocul omului este că elementul cel nou și sănătos avea un abundent și pitoresc cazier judiciar. Reîncadrat, Constantinescu este însă din nou scos în 1950, odată cu toată lumea. Un anume Loghin, director al învățămîntului artistic pe acea vreme, desființează Institutul de Artă, deci și Facultatea de Muzică, ce abia înlocuise Conservatorul întemeiat de Vodă Cuza. Se înființează în loc o școală medie de muzică, dar și acolo se fac comprimări, concedieri, prîmeniri de cadre. Puținii muzicanți rămași din vechea gardă trebuie să plece la Cluj ori la București. Politica de cadre a partidului este aplicată cu strășnicie de noul prim-secretar, în 1951—1952; acesta e un general de Securitate, pe nume Nicolae Ceaușescu.

Filarmonica totuși vleșuiește, în toți acești ani, mărturie a dragostei nebruite pentru muzică a moldoveanului. Opera se reînființează și ea, într-un târziu, la 1956. În anul următor se comemorează 15 ani de la întemeierea Filarmonicii, dar numele adevăratului fondator este trecut sub tăcere. Cu prilejul aniversărilor următoare, la 1967 și 1980, nici măcar nu se mai amintește de anul 1942. Istoriografia oficială locală se căznelte să lege Filarmonica de anii 1917 și 1905.

Mutat și el la București în 1954, Radu Constantinescu porcede atunci a-și scrie memoriile, cu gîndul de a restabili adevărul. Le sfîrșește în 1984 și le oferă Editurii Muzicale. Aceasta cere avizul criticului. Editura le respinge, ca neinteresante. Muzicianul se adresează atunci Editurii Junimea, care, după doi ani de tergiversări, le tipărește, în 1986, cîteva luni după ce autorul lor plecase dintre cei vii. Apariția memoriilor se datorează în mare parte devotaumentului literatului Gheorghe Drăgan, care s-a străduit să facă față unei adevărate campanii ostile din partea altor persoane care nu doreau ca adevărul să iasă la lumină.

Inaugurarea Operei „Moldova” Iași, 1944

tă, în tandem cu artele plastice (1943). Avea să devină apoi și el, ca și Birsan, director în minister (1949).

■ De ce n-ai vrut să intri în partid? Supraviețuirea Filarmonicii în anii comunismului ■

Este deja epoca omului de tip nou, potrivit preceptelor lui Jdanov și directivelor lui Beria. Se alcătuiesc dosare pentru toate persoanele aflate în funcții publice în anii anteriori. Pentru anii războiului se cer referințe cu precădere de la persoane a căror naționalitate le făcea susceptibile a fi fost ostile autorităților române din acea epocă. Secretara de partid recomandă înlocuirea artiștilor putrezii cu elemente sănătoase. Radu Constantinescu este concediat și înlocuit cu un anume Brucker, zis Mircea Brucăr. Omul vrea să știe de ce a fost dat afară și se duce la județana de partid. Acolo, tov. îl lămurește: „Ai fost scos?

Din păcate, cîrticica lui Constantinescu este lipsită de partea privitoare la cele petrecute în intervalul 1946—1968, parțial ce a trebuit să fie drastic scurtată și redusă la cîteva pagini, pentru ca memoriile să apară totuși. Fotografiiile ce trebuiau să le însoțească au dispărut și ele.

Arhiva muzicianului a intrat însă din 1987 în patrimoniul arhivelor municipale ieșene. Se va găsi oare cîeva să le caute acolo și să le folosească spre a scrie adevărata istorie a acestor ani din urmă?

Celalți martori ai trecutului au dispărut, unul cîte unul, fără a lăsa nimic scris: Antonin Ciolan, Mircea Birsan, ațiția alții. De felul lor, se știe, muzicanților nu le place să scrie. Cel dintii a beneficiat totuși de o biografie, oarecum enciclopedică. Cele spuse acolo despre activitatea administrativă a dirijorului sunt însă în cea mai mare parte greșite. Rămîne să nădăjduim că într-un viitor pe care-l sperăm nu tocmai depărtat să vedem pe cîeva dintre muzicologii noștri luîndu-și inima-n dinți și căutînd să dea la iveală cele petrecute în Iași de după 1945.

Ar fi cu prisosință timpul.

Artemisa CONSTANTINESCU

Starea literelor

Omul care își poartă mortul cu el

Pînă la plecarea sa în exil, în 1987, Matei Vișniec era în cimpul literaturii noastre numele unui poet; după 1989, a reintrat în circuitul valorilor întii de toate ca dramaturg și apoi ca autorul unui roman, *Cafeneaua Pas-Parol* (Editura Fundației Culturale Române, 1992), scris — conform mărturisirii de pe coperta a patra — pe la mijlocul deceniului trecut, propus Editurii „Albatros”, amînat, iată, pentru vremuri mai bune. În pofida așteptărilor, textul lui Matei Vișniec trimite la realitatea derizorie a epocii totalitare după „rețeta” prozei de tip parabolic, intens folosită de romanșierii noștri începînd cu anii '70; altfel spus, *Cafeneaua Pas-Parol* nu e o „carte de sertar”, ci a fost scrisă pentru a fi publicată, respectînd, în general, codul „înțelegerii” dintre scriitor și cenzură din acea vreme: să mai spunem cîte ceva, tovarășe scriitor, dar, vedeți, nu prea direct și nu pe înțelesul tuturor. Numai că Matei Vișniec spune... cam prea mult și cam prea direct. El plasează acțiunea romanului undeva în nord (toponimia e, firește, convențională: Valea Albă, Bălți), pe la sfîrșitul deceniului patru, în preajma izbucnirii celui de-al doilea război mondial. Tema însă e de o acută actualitate: soarta intelectualului în vremuri tulburi, condiția umană prin raportare la o istorie ostilă. Deși în atmosfera cărții se pot identifica elemente ale onirismului, așa cum s-a cristalizat el în opera lui Dumitru Țepeneag, romanul trimite foarte direct

la textura socială și la o tipologie umană specifică „epocii de aur”; în acest fel, cartea răspunde orizontului de așteptare al cititorului de azi care caută mărturia, documentul, adevărul, înțelegerea principiului de funcționare a mecanismului aberant ce a determinat, în chip decisiv, atît traiul cit și viața, atît realitatea cit și realul unei societăți în descompunere. Manase Hamburda, Mihaîl Iorca, Epaminonda Bucevschi și ceilalți intelectuali din micul orașel de provincie, replică la celebrul tîrg unde se moare, constituie o „Societate a intelectualilor”, organizată după tipicul societăților masonice, ale cărei obiecte de activitate sînt ofensiva împotriva anormalității și conștientizarea primejdiei, a faptului că traiul individului e o stare permanentă de risc. Cum? Întii prin abolirea modului duplicitar de a gândi relația cu sine și cu ceilalți. Duplicitatea e boala care macină fibra omului din acel timp și acel loc, cancerul care atacă nu doar comportamentul insului ci, în mod definitiv, chiar intimitatea sa (jurnalul în care literele se amestecă și ajung să se confunde nu e decît un simbol „literar”, construit de poet, al acestei realități ce a marcat condiția umană într-o parte a omenirii). Prozatorul identifică în acest fel de a trăi stigmatul care apasă o întreagă națiune și, mai mult, umanitatea, niciodată pregătită pentru a primi adevărul pur și simplu: „mulțimile — crede personajul lui Matei Vișniec — au nevoie să afle adevărul, dar nu sînt

pregătite să-l audă”. Istoria recentă a confirmat spusa lui Manase Hamburda, ca, de altfel, toată „ideologia” romanului și evoluția umanității în spațiul în care ea se cristalizează. Deși în stilul care aglomerează adesea figuri specifice, se poate recunoaște poetul, romanul pune în evidență un acut simț al observației directe și, mai cu seamă, un ansamblu al intuițiilor, propriu mai degrabă sociologului. Matei Vișniec este interesat de modul funcționării relației de comunicare dintre puterea totalitară și „popor”: alcoolul, starea festivă și ordinul sînt „faze” ale acestui tip de comunicare (în plan social, politic, cultural) în care recunoaștem — vorba unui poet din alt timp — chiar miezul unui ev aprins: „Orice propoziție spusă într-o stare festivă devenea idee. Orice discurs, oricît de confuz, ținut într-o stare festivă se transforma într-un nucleu concentrat de idei, într-o comunicare oraculară, din care, mult timp, cei ce au fost de față își băteau capul să identifice mari adincimi. Așadar a doua fază a comunicării trebuia să fie cea festivă, trebuia să provoace o dispoziție gravă în momentul comunicării pentru ca ideea să prindă și să incolțască, să roadă și să acționeze în conștiința celor aleși. Iar mai tîrziu, mult mai tîrziu, cînd atmosfera de profundă responsabilitate se va fi creat, cînd fiecare dintre cei aleși va fi ajuns la conștiință și la convingere, va putea instaura cea de-a treia fază a comunicării, faza desăvîrșită, comunicarea prin ordin”. De aici, din acest flux al comunicării dintre dictator și mulțime, se nasc și duplicitatea, și primejdia și despărțirea realității — un acvariu turbure — de realul care devine coșmar, halucinație și — ce e mai grav — iluzie ireponsabilă: nu doar somnul rațiunii naște monștri — se spune la un moment dat —, ci, poate mai întii, această iluzie, „datul” intelectualilor sub dictatură: se pun în funcțiune simulatorii de realitate a căror manifestare stimulează senzația de absență a timpului.

Interesul textului constă mai ales în descrierea spațiilor de mișcare, în dinamica unui topos care — face din *Cafeneaua Pas-Parol* ceea ce se cheamă un „roman document”, receptat astfel poate chiar împotriva intențiilor prime ale autorului; nu atît felul de a gândi al intelectualului din carte și nici „soluțiile” proiectate de el impresionează conștiința cititorului, cît structura atent explorată

a unui univers concentraționar. Așadar, nu Manase Hamburda, Epaminonda Bucevschi sau Mihaîl Iorca se rețin, ci omul care își poartă mortul cu el; și nu orașul e referențial, ci pensiunea unde personajul trăiește teribila prezență prin absență a „mortului”, adică a eroului civilizator din locul unde nu se întîmplă nimic și colecția de reptile conservate a lui Engster Grațian, un panopticum scufundat în tăcere, ca semn al realului pe care și-l asumă personajul și ca simbol al unei umanități înghețate, conservate în stadiul primar al evoluției sale. Apoi, pustiirea orașului (odată cu „inviera” lugubră a morților) și scufundarea lui în noroi desemnează prăbușirea unei societăți în plan moral: adică moartea sa: „Așa cum orașul se scufunda insesizabil în carnea moale a animalului care trăia în temelile orașului, tot așa ei se scufundau în iluzia morbidă, distructivă, care stătea la temelia moralei lor. Pentru că morala lor era terminată, depășită de istorie, invinsă, compromisă, desființată. Viața lor morală colcăia de aceleași duhuri satanice, de aceeași sudoare crudă, maceratoare. Ei, pe dinăuntru, repetau starea de putreziciune din stratul celor cinci, șase metri de pămînt mustos. Se clătinau în același fel, edificiile lor valorice mureau ca niște piramide de carton lăsate în ploaie. Toate schelăriile pe care își construiseră pînă atunci opinii, considerații, teorii se contorsionau, se delăsau în ele inele, treceau, dintr-o stare de agregare solidă într-una fluidă, se moleșeau ca niște bastoane de plastilină. Nici un cuvînt nu mai putea fi clădit pe alt cuvînt, nici o idee nu mai putea fi construită cu acele cuvinte compromise, gîndirea nu mai funcționa nici ea pentru că toate materiile ei prime, ideile, erau și ele compromise. Pluteau cu toții într-o altă carne, de animal aerian, într-o carne mult mai rarefiată însă, animalul care-i înghițea pe ei era mult mai vast, corpul său era de mărimea unui ocean. Pedapsa lor cea mai cumplită era aceea că urmau să plutească în derivă, singuri, pe suprafețe imense de carne fluidă, fără nici o singură șansă de a se regăsi unii cu alții, de a se întrezări măcar, de la distanțe lungi”.

Atît și astfel a fost lumea pe care a părăsit-o Matei Vișniec în 1987 și pe care romanul său o descrie în speranța că o va și vindeca.

Ioan HOLBAN

LIVIU
DORIN
CLEMENT

Premiul I și premiul revistei „Cronica” la Concursul Național de poezie, „Nicolae Labiș”, Suceava, 5-6.IX.1992

Scrisoare

d-le ministru de război raportez nu mai pot am fost înaintat în grad după fiecare luptă astăzi port în raniță bastonul de mareșal e foarte greu d-le ministru gradele inferioare nu mă ascultă ieri am fost de serviciu la bucătărie după ce am îndeplinit toate visele romancierilor de s.f. am statui în fiecare oraș dar nu-mi mai cunosc numele (C.N.N.-ul a transmis aseară că mareșalul John cu o singură rachelă a distrus obiectivul cel important B.B.C.-ul mă numește vasaie în toate comentariile sale) trimiteti-mă la vatră vă rog în vatra satului în care întîmplător a căzut meteoritul tungus acasă să-i spun mamei iubite să plîng pe mormintul tatălui meu măcelar care a murit măcelar să merg la o damă să-i spun damo sint sărac fă ceva pentru mine să plîng în fața tigăii cu cartofi prăjiți puțin arși dar foarte gustoși pe tresele pe care mi le vei despînde una cite una să pui franjuri la draperii să-l citesc pe poe care are cîcă niște poeme excelente dar mai întii să învăț să scriu să citesc undeva în Africa sub palmieri alături de zece negri mititei și o învățătoare tinăra catolică ca care să fac febră și să inghită spirine cu pumnul pînă la moarte.

Privind cum plouă în Corumbă

pentru ultima dată senzație de conștient sub zei blînzi, îngăduitori, cu carotidele deschise zimbînd, poștașul cel tînăr, entuziast, încă mai trimite scrisori, măcelarul pipăie cu virfurile degetelor realitatea din intestinul vitei care a scăpat injunghiată. un băiat duce undeva chifle proaspete, boțuri de autentic fierbinte. praful nu mai are puterea să se ridice băiatul nu înțelege ce se petrece. mama plînge cu toate că nu face nici un fel de politică. epiderma orașului se dezlipește, grilajele se mișcă ușor. pruncii se joacă după grilaje în leprozeria plină de jucării. coboară ploaia-n corumbă pe scări lungi, spiralete, amurgul împietrește-n rubin, alchimia nu mai servește la nimic. divergenta se prefacă că-i convergență. tot una, o altă cocoașă mai nobilă, o atlantidă de sare sub valuri corumbă sub valuri corumbă. dezvoltă așteptarea, traduc pantomima, fugă fără dimensiuni sub zei blînzi somnoroși.

Frig

sentimentele se consumă rapid într-o zi (raza care mă taie care mă ninge) și o noapte (lumina se retrage se ghemuie în steaua polară) ca o călătorie cu transsiberianul

cîteva fotografii în alb și negru despre cele ce nu se mai pot povesti (zăpezi scuturîndu-se blănurile în cutia toracică/sloiori din dinți clănțănind în singele tău tunelul ca o mare speranță) la întoarcerea printre prieteni dezlipești sărutul din călimară

Fascinația lecturii

Despre paideie

Se spune că nu trebuie să ne mulțumim cu traducerea „ad litteram” a cuvîntului PAIDEIE. În greacă Paideia este termenul care înseamnă „adevăr”. Pe de altă parte, după Platon, Paideia este intraducibilă, întrucît ar reprezenta mult mai mult decît un sens anume. Esența cuvîntului ne orientează către însăși esența omului, ca fiindă modelatoare, integratoare și creatoare. Conotațiile pe marginea acestei vocabule sînt însă atît de vaste încît este greu să surprinzi firele cele mai ascunse și mai semnificative.

Martin Heidegger, în superbul capitol „Doctrina lui Platon despre adevăr”, încearcă să ne familiarizeze cu multe dintre „tainele” care ar izvorî din modelul paideic în cultura umanistă și care, nici mai mult nici mai puțin, ar înlesni omului accesul la spirit și odată cu aceasta la esența adevărului. „Gîndirea lui Platon se supune unei modificări a esenței adevărului care devine legea ascunsă a ceea ce spune gînditorul” susține Heidegger.

Cum se ajunge la adevăr? Parcurgînd mai multe „trepte”, fără de care tendința de a-l căuta rămîne fără rezultat, sterilă prin urmare, și care nu stă în capacitatea omului însuși. Pe prima treaptă, potrivit mitului peșterii, ființele umane sînt izolate, duc viață de captivitate, nebucurîndu-se decît de „umbrele obiectelor”, fără să știe ce sînt acestea și cum arată în realitate, la lumina zilei. A doua treaptă este echivalentă cu eliminarea lanțurilor, dar aceasta este departe încă de adevărata libertate pentru că peștera continuă să fie locul de viațuire. Ea nu e posibilă decît odată cu ieșirea omului în „spațiul liber”, afară, acolo unde ia contact cu starea lucrurilor adevărate și văzute în transparenta solară. Deci libertatea este căpătată pe cea de a treia treaptă, dătătoare de „măsură și autenticitate”.

Se poate vorbi aici de un alt sens al paideii, văzută ca esență a reorientării și „formării” omului, a drumului parcurs de la captivitate la libertate, cînd se și descoperă adevărul. După Heidegger, esența acestei formări a ființei umane își află rădăcina în esența adevărului.

Și totuși s-a ajuns la adevărul adevărat? Omul eliberat din peșteră simte chemarea să se întoarcă la ceilalți rămași acolo, la cei ținui încă departe de cunoașterea ideii de adevăr. Și dacă se întoarce riscă! Riscă intrînd în primejdia de a fi infrînt de influența orbitoare a „adevărului” ce domnește în peșteră. Cum să argumenteze existența realității de afară ca singura viabilă, de necontestat? Eliberatorul poate fi chiar ucis. Parcă totul se potrivește cu destinul lui Socrate, cel care din prea mult zel a apărat adevărul cu prețul vieții. Heidegger ne atrage atenția că lupta care se dă între eliberator și „prizonierii ce se opun oricărei eliberări” constituie a patra treaptă și cea mai importantă pentru că în acest moment se poate realiza „împlinirea”.

Ce trebuie să mai reținem din această interesantă istorisire a mitului peșterii? Că ideea Binelui este dată de imaginea soarelui, prin urmare Binele nu poate fi decît ceva care emană lumină, strălucire. De cele mai multe ori se are în vedere „binele moral”, circumscris legii morale. „Cel care vrea să trebuie să acționeze într-o lume determinată prin Idee (Ideea care se numește „Binele”) are nevoie, înainte de toate, de privirea cu care poate ajunge la Idee”. Se află aici concentrată esența a ceea ce se numește paideie: numai omul liber capătă privirea care ajunge la esență și adevăr. Ideea supremă cuprinde actul cunoașterii iar „adevărul se întîlnește propriu-zis în intelectul uman sau divin”. O impecabilă înlînțuire în care ideea, esența, adevărul, binele, cunoașterea sînt ca niște verigi de aur ce dau sensul deplin al paideii.

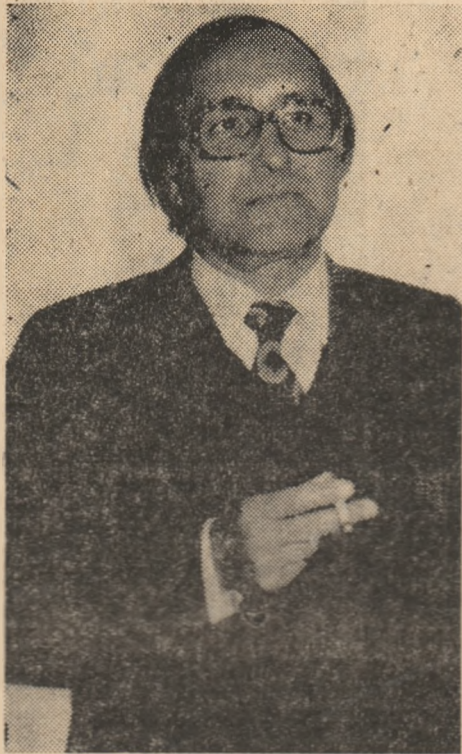
Mitul peșterii tratează în fapt esența originară a adevărului. Mai departe, interpretarea filozofică în timp pune adevărul în lumini diferite și cu implicații diferite. Tocmai de aceea aspirația către adevăr a fost și va rămîne ca o eternă căutare a privirii ființei umane și ca o trăsătură fundamentală a ființei însăși.

Nicolae BUSUIOC

„Viața și dragostea într-o vilă stil...”

— FRAGMENT —

ȘTEFAN OPREA

Născut: 26 septembrie 1932 în comuna Coarnele Caprei, jud. Iași. Absolvent al Facultății de Filologie, 1956. Redactor, secretar general de redacție, redactor șef adjunct, publicist comentator al revistei „Cronica” 1966—1992; membru al Uniunii Scriitorilor, UNITER și ACIN. **Volume publicate:** „Balansoar pentru maimuțe” (debut 1972, Cartea Românească), „Căderea păsării de seară” (Junimea — 1981) — teatru; „Martor al Thaliei” (1979) și „Din fotoliul 13” (Junimea, 1984) — critică teatrală; „Statui de celuloid” (1972), „Filmul — vocație și rutină” (1975), „Diorame cinematografice” (1986, Junimea) — critică cinematografică; „Procesul mașinelor” (1975), „Plus sau minus infinitul” (1977, Junimea) — proză polițistă. **În edituri:** „Cenușa” — teatru, „Stelele Oscarului” (co-autor) — istoria filmului. **Piese reprezentate:** „Constelația Ursului” (debut, 1968), „Dubla dispariție a Marthei N...” (1974), „Căderea păsării de seară” (1976), „Suspiciunea” (1982). **Dramatizări reprezentate:** „Regele și Yankeul” (1975), „Prinț și cerșetor” (1977), „Harap Alb” (1987), „Amintiri din copilărie” (1989), „Scenarii radiofonice: „Focul” (1970), „Virstele teatrului” (1976), „Rădăcini” (1982), „Requiem pentru Domnișoara Amélie” (1990). **Referințe critice (în volume):** Mircea Ghițulescu — „O panoramă a literaturii dramatice românești contemporane”; Ion Cocora — „Revizor ca la teatru” II, Remulus Diaconescu — „Dramaturgi români contemporani”, Paul Tutungiu — „Dialoguri despre teatru”, Virgil Brădăteanu — „Viziune și univers în noua dramaturgie românească”, Teodor Pracsiiu — „Clepsidrele Thaliei”, Carol Isac — „Teatrul și viața”, Marian Popa — „Dicționar de literatură română contemporană” ed. II, Mihai Nadin — „Cinematograful și cartea de film” în vol. „Cinematograful românesc contemporan 1948—1975”.

Ștef: Unde e Liana?
 Bătrina: La spital. Trebuie să opereze. A dansat joi seara și piciorul n-a rezistat. A căzut în scenă înaintea de final.
 Alex (descoperit de un spot): Știu, eram acolo. A fost groznic.
 Liana (cu un picior bandajat, stă într-un fotoliu): Am un sentiment ciudat, Alex. Mă urmăresc privirile colegilor mei și ale publicului din primele rânduri... Erau priviri care-mi spuneau adio! (Disperată): Alex! Tu crezi că am să mai pot dansa vreodată?
 Alex: Ai să te faci bine, liniștește-te! Hai, te rog, adună-ți forțele și luptă!
 Liana: Fă să-mi dispară acest sentiment, dragul meu... sentimentul că totul intră într-o noapte nesfârșită... că în jurul meu se face tot mai întuneric!...
 Alex: Grig e un chirurg eminent... poate, face minuni...
 Liana: Lebăda albă a murit (acorduri foarte discrete din „Lacul lebedelor”). A murit cu adevărat... Spectacolul s-a terminat. Finita la comedia!
 Bătrina (în penumbră): În mina lui Grig e speranță. (Există și vorbește numai pentru Ștef).
 Liana: Mi-e frică!...
 Alex: De Grig? Cum să-ți fie frică de Grig?!
 Ștef: E cel mai bun chirurg.
 Alex: El e în stare să-ți facă piciorul mai sănătos ca înainte.
 Ștef: Are mina lui Dumnezeu.
 Liana: Nu de mina lui mi-e frică...
 Bătrina: De ochii lui... Are ochi intunecați.
 Ștef: Dar Grig te divinizează, e fascinat de talentul tău.
 Liana: E adevărat, toată viața a fost admiratorul meu fanatic.
 Bătrina: Pentru ei lebăda albă a fost suprema frumusețe... Inegalabilă.
 Dr. Macarie (într-o jovial): Ei? Sintem gata pentru operație?
 Bătrina (disperată): Nu!
 Liana: Grig, crezi că...?
 Dr. Macarie: Tu trebuie să crezi, draga mea. Tu trebuie să crezi și să fii tare.
 Liana: Poate asista și Alex?

Dr. Macarie: Da, sigur, sigur, de ce nu!?
 Liana: Alex, să stai cit mai aproape de mine. Te rog... Tu ai ochii atât de albaștri...
 Bătrina (către Ștef): Atât de albaștri sînt ochii tăi, Alex!...
 Liana: Grig!
 Dr. Macarie: Da, iubito.
 Liana: O singură dată vreau să mai danses. O singură dată!
 Dr. Macarie: Ai să dansezi, scumpa mea, n-avea grijă, ai să dansezi mult.
 Liana: O singură dată, dar să știu că aceea e ultima mea apariție... Că după aceea urmează moartea...
 Dr. Macarie: Ce importanță are dacă știi sau nu?!... Hai, dă-mi piciorul, să începem operația! (Se așează în genunchi lângă fotoliu, aplecat peste piciorul Liane, Lumina pe ei scade).
 Bătrina (către Ștef): Ce bine că ai stat cu mine, Alex! N-am simțit nici o durere. Ce anestezie minunată sînt ochii tăi albaștri! Ce somn lin m-a cuprins sub vraja lor!
 Dr. Macarie (se ridică brusc, Lumina inundă locul unde se află Liana). Gata! A fost foarte simplu! (Liana doarme). Cînd se va trezi, va fi o ființă oarecare, într-un fotoliu cu rotile.
 Alex: Ce vrei să spui?!
 Dr. Macarie: Operația nu mi-a reușit. Din greșală... i-am tăiat ligamentele. Nu va mai dansa niciodată!
 Ștef: Dar e o crimă!
 Dr. Macarie: O, ce vorbe mari, Alex! Ce crimă?! E o simplă greșală chirurgicală: se întimplă...
 Alex: Te voi denunța! Ai ucis o mare artistă! Voi da în vileag crima aceasta!...
 Dr. Macarie: Ești naiv, prietene! Îți inchipui că te vor crede pe tine și nu pe mine care sînt o autoritate în chirurgie?!
 Alex (îl ia de piept, în timp ce Ștef, sub privirile tragice ale Bătrinei, dăce după perdeaua fotoliului cu rotile în care doarme Liana. Cade perdeaua și peste fotoliul Bătrinei): Va pluti asupra ta blamul că ai ucis imaginea perfecțiunii!
 Dr. Macarie (eliberîndu-se cu dispreț): Am ucis-o? Dimpotrivă, am făcut-o să trăiască mereu: ea rămîne aici (sub

fruntea lui), mai clară și mai frumoasă ca oricînd; dumnezeiască, așa cum a fost în seara premierei. Voi ați fărîmîțat-o și ați prădat-o cu admirația voastră profană, cu nepriceperea voastră și cu pofta de a-i atinge trupul. Tu, Alex, ai ucis-o... cu (disprețuitor) ochii tăi albaștri... de bovină, după care ea leșina... Și cu trupul tău oribil care o vulgariza în nopțile voastre de iubire smintită! (Alex, învins, se năruie în el însuși). Voi ați ucis-o, voi, care n-ați înțeles nimic din ce vă dăruia lebăda albă, voi care i-ați admirat numai penajul și pulpele, fără să simțiți înfiorarea, chinul ființei ei în fața imensității lacului... Acum luați-o, nu-i decît o ființă oarecare, ca și voi, o pămînteană banală. Ia-o, Alex, și iubește-o. Ai acum exact ce ți-ai dorit. Mie îmi rămîne lebăda albă, unică și intangibilă, intrupată din răsufierea lui Dumnezeu. Spectacolul e, acum, irepetabil, e numai al meu! Numai al meu. (Muzica „Lacului” inundă scena. O balerină dansează secvența morții. Macarie, nebun, ride fantastic și dirijează încet, ies toți, însoțiți de acordurile care se sting. Ștef rămîne singur, foarte tulburat).
 Diana (întră veselă): Bună, iubite! (Îl sărută). Dar de ce ești iar atât de absent?! Am venit, fă măcar un gest de

politețe (ii trece palma prin fața ochilor ca să-l trezească). Uuu! Bună seara! Domnul e acasă? E dispus să primească în brațele lui o femeie frumoasă și însetată de dragoste? (Ii desface brațele și se lipește de el) Ce ai iar, Ștef? Ce te frămîntă, dragul meu?
 Ștef: Nimic. Sînt doar obosit. Sînt extenuat.
 Diana: De ce n-ai grijă de tine? De ce te ambalezi în halul ăsta, de parcă ar fi ultimul proiect la care lucrezi?!
 Ștef: Poate că e ultimul? de unde să știu că nu e ultimul?
 Diana: Copilării, ești doar atât de tînar, ești la începutul carierei.
 Ștef: Și pentru dragoste eram tînar și oarecum... la începutul carierei, și totuși, ultima secvență s-a consumat deja...
 Diana: Nu-nțeleg... Ce secvență... ce ultima?!
 Ștef: Tu chiar nu ți-ai dat seama, iubito? Nu ți-ai dat seama că mi-am luat rămas bun de la tine? N-ai simțit dispariția trupului meu? N-ai înțeles sfîșierile ființei mele? Chiar nu ți-ai dat seama că era o despărțire ireversibilă?
 Diana: Ai hotărît tu asta?!
 Ștef: Mi-a fost foarte greu...
 Diana: Dar crezi că ai dreptul să hotărăști singur? Așa ceva nu se hotărăște de unul singur, Ștef. Eu n-am nici un drept? (Ștef clatină capul: nu). Cum așa?!
 Ștef: Tu ai hotărît mai demult, înaintea mea.
 Diana: Iar reproșurile tale, iubite! Mă ucizi cu reproșurile tale!
 Ștef: Tu mă ucizi cu purtările tale. (Diana se îndepărtează și se întoarce cu spatele la el). Poți să-mi spui de unde vii acum? Sau vrei să-ți spun eu!
 Diana: Ești vulgar!
 Ștef: Se poate. Dar la condiția lui — și mai ales la rafinamentul tău — ar putea să-ți ofere un apartament, ca să nu mai stai în mașină, pe sub garduri, ca borfașii. Ce dragoste mai e și aia în mașină?!... Puah!
 Diana: Dragoste de femeie neglijată, uitată în favoarea proiectelor de microcartiere municipale! Puah!
 Ștef: Am să plec, Diana.
 Diana: Ștef!
 Ștef: Am să plec chiar acum. Te rog un singur lucru: fără scene! Aș vrea să se petreacă totul în liniște, ca atunci cînd am venit. Tu ești o fată înțeleaptă, n-ai să te apuci nici să mă blestemi, nici să arunci mobilele după mine.
 Diana: Dimpotrivă. Am să te îmbrățișez și am să plîng (gest de reproș la Ștef). Nu, foarte încet... încet de tot. Să mă ierți că nu voi fi originală, că voi reproduce o secvență din-

tr-un film pe care l-am văzut împreună cîndva. El hotărîse s-o părăscă, deși o iubea cumplit, o iubea dureros, o iubea... Și ea ar fi vrut să-l oprească și nu știa ce să-i spună, căci era vinovată. Și-atunci a izbucnit într-un plîns adînc, mut și fără lacrimi; ființa ei plîngea înăuntru și plînsul curgea prin brațele ei care-l cuprindeau și prin lumina ochilor ei care-l implorau să rămînă. Era un plîns-rugăciune — chiar tu ai spus asta —, un plîns care striga în muțenia lui: Nu mă părăsi, iubite! Nu pleca de la mine!
 Ștef (desprinzîndu-se calm din îmbrățișare): Îmi pare enorm de rău. Rămii cu bine! (Iese).
 Dr. Macarie (în genunchi, lângă fotoliul Liane, îi bandajează acesteia piciorul): Lasă piciorul mai liber. Lasă-l mai liber, nu-l încorda așa! Te doare?
 Liana: Puțin. E mai mult o jenă decît o durere: mă sîcîie.
 Dr. Macarie: În citeva zile n-o să te mai jeneze. (A terminat bandajul). Ia uite ce frumos a ieșit.
 Liana (tristă): Da, e foarte frumos! Numai că nu-i nici o deosebire între el și piciorul scaunului său al mesei. Obiect, atît, obiect inert! (Îl izbește, nervoasă). Ce să fac eu cu obiectul ăsta?! Bate un cui în el, Grig, poate că astfel devine folositor; să-ți agăți în el pălăria! (După o pauză, privindul intens pe Grig). Grig, e adevărat? (Tipă): E adevărat?!
 Dr. Macarie: Ce să fie adevărat, draga mea?
 Liana: Ce mi-a spus Alex. Eu nu cred că tu ai fost în stare să... (arată piciorul)...
 Dr. Macarie: Ți-a spus? Ei, dacă ți-a spus...
 Liana: Deci e adevărat!...
 Dr. Macarie: Trebuie să te obișnuiești cu ideea că n-ai să mai dansezi...
 Liana: Ce spui tu, Grig? Să mă obișnuiesc cu ideea că n-am să mai danses... niciodată?!
 Dr. Macarie (liniștit): Niciodată... Cariera ta s-a încheiat... dar rămii cea mai mare interpretă a „Lacului...”. Nimeni, niciodată nu te va egala...
 Liana: Nu știu de ce se așează o astfel de liniște peste mine, cînd, de fapt, ar trebui să urlu! O liniște grea e toată ființa mea. Mă simt ca o apă adîncă și pustie, din care au pierit toate vietuitoarele. E rece și pustiu în jurul meu

„Ștefan Oprea scrie critică cinematografică și teatrală cu seriozitate și aplicație. El e dedicat prin vocație, nepărtinitor prin temperament, informat cu scrupulozitate din stimă pentru obiectul cercetării. Faptul că nu-și pierde niciodată curiozitatea pentru ceea ce e nou și are simțul valorii autentice, face ca judecățile sale să fie temeinice și actuale. Nimic desuet în acest cuget liniștit, care scrutează cu aparență răceală peisajul dar percepe exact relieful veritabile. E unul din cei mai buni critici ai artelor interpretative pe care i-a dat Moldova. Și din cei mai neprovinciali ca gust, putere de cuprindere și disponibilitate intelectuală.”

Valentin SILVESTRU

„Ștefan Oprea este un autor cu o înaltă și uneori împovărătoare responsabilitate față de pagina literară. Piesa de debut (Constelația Ursului, 1968) era semnificativă pentru tentativa de constituire a unui personaj reper, Radu, ce va fi reluat, în datele esențiale, în celelalte piese, ca un eu al autorului, ca o cunoștință nefalsificată(...), proiecție a unei aspirații spre puritate și model al ideii de om exemplar. Omul exemplar pe care și-l imaginează Ștefan Oprea este romantic, visător, inadapabil, oa-

recum revoltat, puțin fantast, cam anacronic, dar inzestrat cu o nevroză și o furie constructivă ce vine să-i precizeze apartenența modernă...”

Mircea GHIȚULESCU

„Trecerea lui Ștefan Oprea, din fotoliul criticii în cel al dramaturgilor a fost, cred, un eveniment. Din perspectiva comediei polițiste Dubla dispariție a Marthei N..., care încheie ciclul de trei piese ce compun primul volum de teatru al scriitorului, disponibilitățile sale pentru gen par a fi constituite și riguros selectate. Ele se refuză ispitelor facile ale jocului dramatic în favoarea analizei; caracterelor se alcătuiesc dinamic prin forarea în adîncime a biografiei și împrejurărilor, pitorescul „polițist”, atît cit este — abil prelucrat, de altfel, de către autor — corespunde unor implicări psihologice și sociale mai largi. Cu alte cuvinte, este evidentă tendința către opera durabilă, ceea ce dă prioritate înțelesului atribuit teatrului, ca fiind literatură potențială înainte de a deveni dialog și conflict. Ștefan Oprea deține secretele desfășurării dramei, stăpînește arta suspensului și schițează, dezinvolt, un zimbet ingenuu la adresa cititorului, care îi acceptă planul acțiunii cu satisfacția de a putea participa intuitiv la elucidarea enigmei”.

Carol ISAC

TREIZECI DE ANI PE SCENĂ

Al treilea interviu

al actriței **CORNELIA GHEORGHIU**
de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” Iași

Acest interviu a început în trei, la Chișinău, unde ne aflăm, în noiembrie 1988, cu prilejul Festivalului Ion Druță. Trei, adică Ion Cocora, redactorul revistei „Tribuna”, actrița Cornelia Gheorghiu de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași și criticul Ștefan Oprea de la revista „Cronica”. Colegul meu, Ion Cocora, m-a rugat să realizez un interviu cu actrița pentru almanahul său. Am acceptat cu plăcere, mai întâi pentru că o cunosc bine și o prețuiesc pe Cornelia Gheorghiu, componentă de bază a trupei ieșene; am mai stat de vorbă cu ea, în același scop publicistic, în urmă cu câțiva ani. I-am spus însă lui Cocora că nu-i deloc ușor pentru că actrița e cam... dificilă când e vorba de interviuri. Cocora a întrebat-o, deci, dacă e adevărat că e dificilă...

C.G. — Nu, nu sint chiar atât de dificilă, Ion Cocora. Accept să stau de vorbă, cu atât mai mult cu cât Ștefan Oprea e cel care de-o viață trăiește alături de noi, actorii de la Iași, se bucură de succesele noastre și e mihnit de insuccese... Accept și la îndemnul tău, pentru că întâmplarea a făcut să-mi las o parte din suflet la Cluj, oamenilor de acolo... aproape că aș dori să le închin și lor gândurile mele, dar n-aș vrea să fiu socotită orgolioasă sau mai știu eu ce... mai bine tac, ei vor înțelege. Va fi foarte greu pentru că, din păcate, sint o necunoscută pentru cititorii/spectatorii clujeni.

St.O. — Să nu crezi asta! Cititorii/spectatorii de la Cluj știu mai mult decât îți închipui despre viața teatrală a țării în general și a Iașului în special. Hai, deci, să vorbim cu credința că ei vor fi gata să ne asculte; de fapt să te asculte pe tine, căci tu ești, în cazul de față, subiectul... Acum, în 1992, când reluăm interviul, implinești 30 de ani de teatru.

C.G. — Uite, Ștefan Oprea, tu știi că sint doar la al treilea interviu din viața mea — primul, în '72, la revista „Teatru” — împlinesc zece ani de meserie; al doilea, cu tine, în „Cronica”, în '87, când împlinesc 25 de ani de teatru, și acum, al treilea... Hai să-ți propun o „anchetă a gândurilor”... să vedem cât m-am schimbat... dacă m-am schimbat; știi că-ți spuneam că este important să rămii credincios...

St.O. — Să-ți rămii credincios

ție și meseriei. Dar tu ai rămas... n-ai motive să-ți faci probleme. 30 de ani pe aceeași scenă, roluri de primă mână... Să vorbim despre asta...

C.G. — Să zicem că ne plimbăm pe frumosele străzi ale Iașului și eu îți spun (cu revistele în față) că în '72 recunoaștem că există un „complex al provinciei” nu în sensul că nu joc în București, ci pentru că nu sintem văzuți de mai multă lume, nu avem timp să vedem ce joacă și alte teatre, lipsește verificarea, confruntarea, cu ceilalți colegi ai noștri, turneele sint mai ales „incasări” și nu de prestigiu; în '87 îți spuneam că regret că nu am văzut „Livada de vișini” la Tg. Mureș (ultima regie a lui Harag), iar acum regret că n-am văzut „Antoniu și Cleopatra” la Cluj, „Titus Andronicus” la Craiova ș.a. Am văzut, în schimb, — tot întâmplarea! — „O trilogie antică” la Teatrul Național București, în regia lui Andrei Șerban, ceea ce a fost pentru mine un mare câștig profesional.

Dar absența mea, în ultimii mulți ani și de la TV și de la Bufta îmi spune că tot o necunoscută sint.

Până aici, deci, nici o schimbare importantă față de cele spuse în anterioarele două interviuri...

St.O. — Acest complex al provinciei nu-i, cumva, și o nostalgie după locurile natale? Ești bucureșteancă și bucureștenii, când aud de provincie (ar trebui găsit alt termen pentru această parte a țării aflată dincolo de

barierele Capitalei), parcă ar auzi de iad...

C.G. — Da, sint bucureșteancă, mi-e dor de străzile mele, spuneam în '72, am venit la Iași cu repartii, în 1962, și, „realistă” atunci, spuneam că n-am plecat pentru că scenele care mă interesau atunci erau ocupate, iar eu n-aveam știința de a aștepta „pe-afară” și am rămas aici și am adunat, adunat! și mai bune și mai rele, ca-n viață. Un coleg vorbea atunci de știința de a aștepta un rol... eu îl întrebam dacă există o știință de a-ți păstra vîrsta de 30 de ani pentru rolurile pe care ți le dorești. Ei, la 30 de ani mai vi-sezi, mai aștepti de toate, dar la 50 ce mai faci, Ștefan Oprea?

St.O. — Eu n-aș vrea să-ți dau sfaturi, dar nu cred că la 50 de ani nu mai e nimic de făcut. Ți-aș spune ce fac eu, dar nu-i același lucru, eu nu sint actor.

C.G. — Ei bine, la 50 de ani, să zicem că tot întâmplarea poate juca un rol important... Vezi, în programul de sală de la „Ciocirlia” spuneam că un repertoriu nu se alcătuiește pe visele actorilor — este imposibil, nu? așa cum tot această întâmplare (prin repetiție devine o obsesie) s-ar putea juca cu mine și la vîrsta asta și să aștept cit imi permite decența: desigur, mă voi strădui să dispar din teatru cu o clipă înainte de a deveni, să zicem — dur — inutilă!

St.O. — Din cită experiență am eu în teatru aș putea să cred că asta nu se va întâmpla. Dar mai bine spune-mi ceva despre promoția ta.

C.G. — Promoția mea nu a fost „de aur”, dar în interesanta carte a Elisabetei Munteanu, „Tineretea actorilor”, a fost numită „promoția de granit a statorniciei...” nu-i puțin, nu?!

St.O. — Să știi că chiar nu-i puțin! Ard de dorința de a argumenta, dar nu vreau să-ți intrerup „întîlnirea” cu colegii...

C.G. — Lasă-mă să-i strig pe nume și să le spun: „Vă iubesc ca-n prima zi, ca-n toată tineretea noastră frumoasă de studenți! (Ne plimbăm și devin sentimentală, trage-mă de mînecă!)”

St.O. — Nu te trag, dar te întreb: ce e cu sentimentalismul

asta de tip moldovenesc? Bucureșteanca din tine ar trebui să fie mai rece, nu? Să ne referim deci la rolurile tale, la ceea ce ai făcut bun și frumos aici la Iași. Poate reușim să schimbăm tonul!

C.G. — Ce roluri vrei să-ți însușesc? Hai să spun numai două lucruri importante pentru mine. Unul: că „întîmplarea” a făcut să joc trei roluri de Brecht (în „Mutter Courage”, în „Viața lui Galileo Galilei” și în „Sfînta Ioana a abatoarelor”) și al doilea: declarăm într-un program de sală că „se întâmplă atât de rar să joci un rol visat încît, atunci cînd se întâmplă, devine incredibil, mai ales că repertoriul unui teatru este format pe orice alte criterii numai pe visele actorilor nu.” Ei, am jucat și „Ciocirlia” de Anouilh, deci eu care de o viață am iubit-o (așa cum iubești o floare sau o carte) pe Ioana d'Arc, cea care a existat și care s-a lăsat arsă pentru o idee, am avut norocul să fiu atinsă de aripa ei sub două regi, sub doi autori... și am fost fericită cînd criticul Al. Călinescu a scris că am avut o șansă unică în viață și am știut să nu o pierd. Și gata! Și crede-mă că nu am visat, am avut norocul, șansa acestor întîlniri...

St.O. — Văd că ai avut, totuși, ceva „șanse” aici, la Iași. Sigur, actorul, omul în general, e dornic de mai mult, de mari realizări, e firesc. Tu ce ai fi

dorit să mai faci, ce roluri, ce autori te-ar fi interesat?

C.G. — Iată o capcană! În '72 eram întrebată — după ce jucasem Viola — ce Shakespeare mai doresc... Ofelia?, Julieta? Iar eu am zis, nu, nu! — De ce? Iar eu: din religiozitate! — a, ești în „ordinul sfințit al brechtienelor!” — spuneam ia-

răși nu, spuneam că trebuie o constelație fericită, apariția regizorului fără de care... Știi, nu o spun pentru prima oară, reclam cu fanatism prezența regizorului cu R (mare). Fără regizor un actor se salvează în ultimă instanță prin bun simț și atît, în cel mai fericit caz.

Am avut în toți acești ani și buni și răi și am simțit că Magicianul îți schimbă fața, viața, devii altul... Cătălina Buzoianu spunea despre o povestire a lui Borges în care două cuțite se caută și pînă la urmă se întîlnesc. Ei bine, am așteptat cîndva „cuțitul” Cătălinei pentru „Dimineața pierdută” (ar fi fost o mare întîlnire după 15 ani!) — n-a venit, nu s-a putut... Ei, acesta-i punctul cel mai important în care cred: '62, '72, '87, '89... '92, ș.a.m.d.

...regizorul — pentru a aștepta un regizor trebuie să ai răbdare, să speri, să disperii... îți trec anii, îmbătrînești... dar un regizor știe ce să facă cu tine indiferent ce vîrstă ai. Din nefericire eu nu voi mai aștepta multă vreme — voi privi apoi de-alături și voi spune la fel — uite regizorul, nu-i regizorul!

Căci dacă el ar exista, poate... și acum îți răspund și la întrebarea fatală despre proiecte, vise...

St.O. — Dar nu ți-am pus o asemenea întrebare.

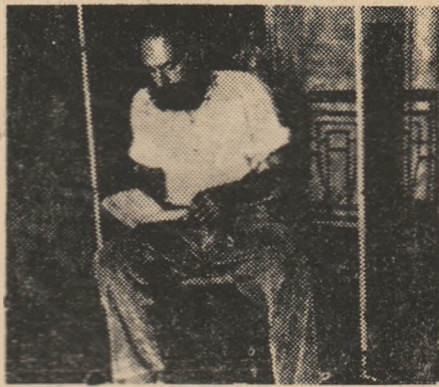
C.G. — Nu, dar ai să-mi pui. Ți-o iau înainte... Depind de un repertoriu, de necesitățile și fluctuațiile lui, de clipă... Dar dacă el, Regizorul, ar exista, nu știu de ce, dar cred că ar dispărea și asperitățile cuvintelor, ale noțiunilor contabile ce determină soarta unui actor, soarta unui spectacol în contextul cultural al unui oraș...

Și uite încă ceva neschimbat și în '72 și în '87 spuneam că dacă aș cunoaște dinainte „butoanele” pe care trebuie să apăs pentru rezolvarea unui rol, m-aș simți artisticeste terminată; mă mentin în incertitudine, în teamă, dibui, caut, sint gata să cred că nu am ce căuta în rolul acela, mă zbat, am emoții idioate de debutantă... și poate că așa nu e bine, cu spaimă, cu frică, o iau mereu de la început...

Dar de ce nu mă tragi iar de mînecă, Ștefan Oprea, nu mai am mult pînă la „retragere”... hai să încheiem brusc și să mulțumim de „găzduire”, să urmărim succesele colegilor noștri, să zîmbim, să fim fericiti... de ce nu?

St.O. — Acum parcă te-aș trage de mînecă... și pentru a-ți atrage atenția că plimbarea s-a terminat. În curînd va începe a treizeci și una stagiune pentru tine. Cu gîndul la tot ce ai realizat bun și frumos pe această scenă, din 1962 și pînă azi, îți doresc să ai și în continuare roluri mari și succese pe măsura lor!

Ștefan OPREA

Galeriile „Trianon”

Filosofia timpului vizualizat de ROLF BIENTREU

dumerire, cit mai ales pentru a comunica, în direct, cu un mediu cultural care-i era cunoscut numai livresc, sau din informații și dezinformații gazetărești. Oaspete, în cadrul expoziției de pictură în ulei semnată de Petru Damir, ca un elogiu adus cantoanelor helvete, vizitate de curînd, frescar și autobiograf supra-realist, în succesiuni și simultaneități uluitoare de frumos compuse coloristic, ROLF BIENTREU și-a așezat cuminte și discret piesele în fundalul sălii, încercînd, civilizat, să nu deranjeze prea mult gazda.

Cele 14 piese ale lui ROLF BIENTREU reprezintă o contrapunere în paralel a imaginilor fotografice surprinse în succesiunea timpului, cîteva zile la rînd, în luna august a anului 1992, dimineața, la prînz și mai ales seara, din localitățile Grandvaux orele 21 și 40 minute, Cully orele 21, Lutry orele 19 și 45 minute,

Versoix orele 12 și 30 minute, Chillon orele 20 și 10 minute, ș.a.m.d., cu intenția evidentă de a proceda ca impresionistii la subtila notare a luminii, unghiului, orei, a stării de spirit și a emoției cuprînsă în refluxul apei, pînă la subtilitatea nuanțelor de culoare. Vă amintiti de verdele-galben al lui Claude Monet? Dar de „Doamna cu umbrelă de soare”? Numai că opoziția dintre ființa translucidă, ca o libelulă sau ca un fluture cu zidirea veșnică din verdele dens al pădurii, opoziția dintre efemerul vieții noastre în veșnicia naturii, nu se mai produce prin clasică, arhicunoscuta filosofie horatiană, reluată de filozofii și fabuliștii clasicismului și luminismului francez, nici prin mijloacele de expresie romantice ori realiste.

Ne aflăm într-un timp istoric accelerat, pînă la demență, de evenimente care se succed halucinant. Sub ochii noștri, ațintiți spre ecranele colore, dispar labele unui imperiu, tîrînd în abis trupuri ciopîrțite, mutilate, arse, mii de vieți. Limbajul picturii este altul decît în vremea dulcelui, sensibilului impresionism poetic. Hiperrealismul a fost și el ultimul cuvînt depășit. Și atunci? ROLF BIENTREAU spune imaginii fotocolor, fotogramei superbelor ore cu reflexe lemne ori geneveze de lac și de cer,

desfătării clipei (notate în minute și poate în secunde) ambiția omenească a veșniciei, a fixării pe suport de lemn a „icoanei” timpului și chipului. Un șir de paralelipipede din holst vechi, patinat în brun este suspendat în aer în fața imaginilor colore. Ca să le vezi trebuie să privești printre zăbrele, sau printr-un gard rar. De fapt scindura patinată, culoare de zaț de cafea, amintește de ambițioase tablouri și icoane din veacul trecut, sau din veacuri. Culoarele s-au oxidat. Pămînturi. Pămînturi...

Așa trec toate ambițiile omenești. Nu cunoaștem valori universale, sau etern omenești, nici limbi vorbite și scrise care să aibă 20—30 de mii de ani. Virstele civilizației sint infime față de virstele geologice. Veșnic este peisajul natural, obiectual. Veșnice, în șir infinit, modelele viei, sursele inspirației viei ale picturii, poeziei vizuale. Trecătoare sint toate capodoperele, tot ce este ambiție omenească materializată în icoane, numai firea poeziei și a muzicii dăinuie în timp.

Una din posibilitățile vizualizării filosoficului la ROLF BIENTREU ne spune că mai mult decît medicina, arta și limbajul ei sint fără frontiere, universale, deci cu atît mai general umane.

Radu NEGRU

SFIRȘITUL ANTI-MODERNISMULUI

Este evident că hermeneutica înțelege această metodă de lectură și relectură a textelor este conștientă teologiei creștine de la origini, dar acest adevăr nu a fost întotdeauna recunoscut de o teologie a cărei regulă dominantă era distincția între teologie și istorie, sensului imprimat de contra-Reformă. Către mijlocul veacului al XX-lea în timpul demersurilor își face loc ceea ce avea să se numească „noua teologie” care, în preocupările sale, nu mai face abstracție nici de experiența spirituală nici de experiența istorică, găsimu-se o ieșire din conflictul între istorie și dogmă fără a cădea însă în relativismul dogmatic. Această nouă perspectivă avea să pună într-o dificultate tot mai evidentă pe reprezentanții teologiei anti-moderniste și totodată a pregătit conciliul II Vatican.

Un alt moment constitutiv în orientarea tot mai evidentă a teologiei către hermeneutică îl constituie eșecul apologeticii concepută ca știință rațională, obiectivă și emergentă unei teologii fundamentale care se vrea în totalitate știință teologică și istorică. În climatul anti-modernist, apologetica tradițională era preocupată înainte de toate de a sublinia obiectivitatea revelației creștine, fără a lua în seamă istoricitatea și experiența concretă a subiectului, a credinciosului; această apologetică științifică pretindea să stabilească credibilitatea rațională, a dogmei catolice pe o demonstrație riguroasă a faptului revelației. În opoziție cu grăvele limite ale acestei apologetici științifice obiective, unii teologi au propus o apologetică integral umană, o teologie în sine care să se manifeste o legătură ineluctabilă între istorie și dogmă; creștinismul are semnificație pentru om — acesta este postulatul de bază al teologiei fundamentale care devine astfel o hermeneutică a Cuvântului lui Dumnezeu și a existenței umane. Optind pentru această înțelegere a teologiei fundamentale, Claude Geffré precizează: „Accept cu plăcere această definiție și mă înscriu în acest curent al gândirii. Mă întreb numai dacă putem practica această hermeneutică a existenței pornind de la resursele unei filosofii cum este cea a lui Blondel într-o epocă în care filosofia vie se distanțează nu numai față de realismul ontologic (cf. critica onto-teologiei la Heidegger), ci și în raport față de filosofii subiectului. Aici mă refer în primul rând la Paul Ricoeur, care renunță la transparența subiectului însuși și care estimează că nu există înțelegere de sine care să nu fie mediată de semne, simboluri, texte”.

C. Geffré optează, în acest context, pentru trecerea de la hermeneutica psihologizantă în maniera lui Bultmann care propune apropierea sensului textelor sacre în funcție de înțelegerea noastră actuală la o hermeneutică a textelor în viziunea lui Ricoeur unde textul trimite la un anumit tip de lume în fata căreia subiectul interpretant este invitat să actualizeze propriile sale posibilități. Căutând să-și contureze cel mai bine opțiunea teologică, C. Geffré afirmă: „În acest context filosofic și teologic dorim să reflectăm asupra unei teologii ca știință hermeneutică care să fie inseparabilă o hermeneutică a sensului și o hermeneutică a acțiunii”.

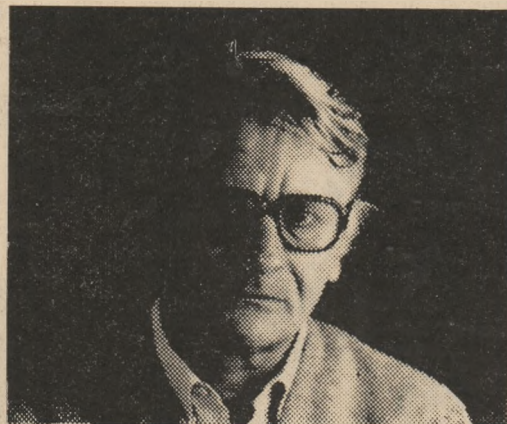
DE LA MODELUL DOGMATIC LA MODELUL HERMENEUTIC

Claude Geffré este recunoscut ca unul dintre reductabilii apărători ai reînnoirii teologice definită ca „trecerea de la teologia dogmatică la teologia ca hermeneutică”; dacă la un prim nivel al înțelegerii, cele două modalități de analiză teologică pot părea complementare, o analiză profundă relevă mari deosebiri, una fiind o manieră pur autoritară, extrinsecă, în vreme ce a doua își propune să facă limbajul deja constituit al revelației mai inteligibil, mai semnificativ pentru omul de astăzi. Împlinirea acestui deziderat impune ca hermeneutică să fie cu adevărat creatoare: „A face operă hermeneutică, înseamnă a crea noi interpretări și chiar a produce noi figuri istorice ale creștinismului în alte timpuri și în alte locuri”. Astfel, credința creștinului de astăzi este receptivă la mărturiile primilor discipoli ai lui Isus, dar totodată această credință produce ea însăși propria sa mărturie. Pentru a descrie acest travaliu hermeneutic al teologiei, Geffré propune în *Le christianisme au risque de l'interprétation* această definiție: „Teologia ca hermeneutică este deci întotdeauna un fenomen de rescriere plecând de la scrierile anterioare. O putem defini ca pe un nou act de interpretare a evenimentului apariției lui Isus Cristos pe baza unei corelații critice între experiența creștină fundamentală pe care o mărturisește tradiția și experiența umană de astăzi”.

Primul termen al corelației — experiența creștină fundamentală — este constituită din toate documentele tradiției, toate decurgând din Scriptură — sursa primă și

fundamentală. Claude Geffré nu folosește termenul de revelație divină optind pentru cel de Evanghelie sau mesaj creștin. În ce privește conținutul celui de-al doilea termen — experiența umană de astăzi — C. Geffré folosește mai multe expresii, cea

CLAUDE GEFFRÉ — teologia ca hermeneutică

În efervescența teologică inaugurată de Conciliul II Vatican, profesorul Claude Geffré, titularul catedrei de hermeneutică teologică și de teologie a religiilor de la Institutul Catolic din Paris, dăscule „o nouă vîrstă a teologiei”, o teologie vie, a cărei noutate constă în noutatea metodelor și proiectelor care vizează o renaștere, o reinterpretare contemporană a credinței din toate timpurile.

mai semnificativ fiind „experiența istorică” intrucit include principalele trăsături care marchează epoca noastră, ceea ce Conciliul II Vatican a numit „Semnele timpului”. Aceasta impune recunoașterea necesarei pluralități a limbajelor credinței, ca și necesara pluralitate a teologiilor. Corolarul acestei concepții hermeneutice a teologiei este ideea unei disponibilități a faptului de a crede, ceea ce nu este sinonim cu relativismul. Dimpotrivă, Geffré argumentează că fondul esențial al revelației rămâne, dar că omul are un fond disponibil care se schimbă, adică unele aspecte ale revelației biblice găsesc o rezonanță specială într-o anumită epocă sau cultură în vreme ce altele rămîn literă moartă în altă epocă sau cultură. În acest context, misiunea teologiei ca hermeneutică este de a reactualiza și de a elabora acele elemente ale revelației care pot anima credinciosul de astăzi.

Demersul hermeneutic al lui Claude Geffré este un pas spre noul ecumenism care concepe universalul numai în corelație cu mesajele culturale și religioase particulare; nu există teologie universală, dar nici teologii particulare fără dialog cu alte teologii. Teologul francez susține că diversitatea Bisericilor creștine nu se revendică din Evangheliile diferite, ci este consecința realității istorice a comunităților creștine dispersate în lume. Referindu-se la pluralitatea și interdependența religiilor, C. Geffré demonstrează că „trebuie să ieșim din falsa dilemă: sau uniformitatea teologiei sau dispersarea credinței. Dacă studiem istoria constatăm că Biserica a fost totdeauna plurală atât în planul practicii cît și în cel al confesiunii. Evident, s-ar face dovada unui comportament iresponsabil dacă s-ar lupta împotriva unui monopol al teologiei occidentale cu pretenții universale și în același timp nu s-ar manifesta vigilență față de balcanizarea teologiei lăsată pradă diverselor naționalisme sau ideologii. Între cele două extreme, concepția totalizantă a unității sau dispersarea totală, este loc pentru ca misterul Coborîrii Sfințului Duh să fie adevărata comuniune în diversitate”.

SCHIMBAREA DE PARADIGMA ÎN TEOLOGIE

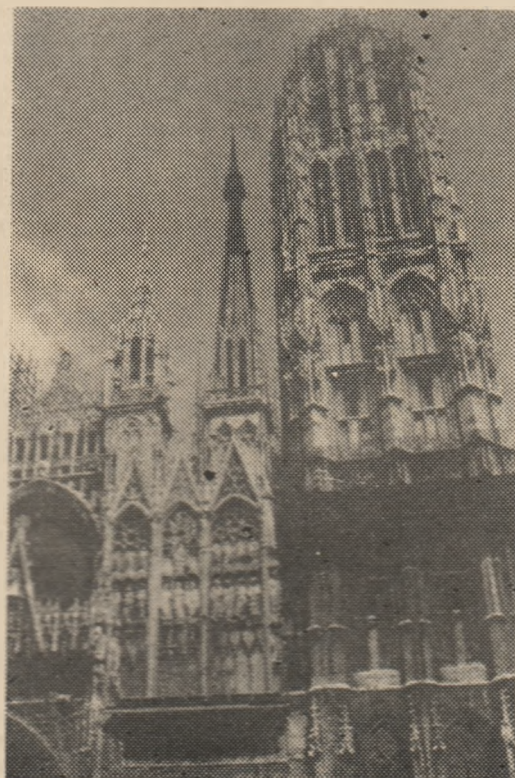
Înainte de Claude Geffré, filosoful Jean Ladrière a subliniat afinitățile existente între teologie și științele hermeneutice; teologul francez și-a continuat însă reflec-

ția asupra analogiilor între metodele științelor moderne și metoda teologiei, demonstrând că este legitim să se vorbească de o schimbare de paradigmă în teologie.

Alături de științele deductive și de științele empirico-formale se află grupul științelor hermeneutice, în cadrul cărora ipoteza joacă un rol metodologic esențial. Principiul care le face să progreseze ține de afirmarea sensului sau a inteligibilității prospective. Ca și în științele hermeneutice, metodologia fundamentală a teologiei este caracterizată de prezența „cercului hermeneutic”; în cazul teologiei principiul de inteligibilitate este credința însăși. „Spre deosebire de științele umane ale religiei — afirmă C. Geffré — care studiază din exterior fenomenul creștin, teologia va fi întotdeauna auto-interpretare, fie că este vorba de evenimente istorice sau de texte. Dar aceasta nu descalifică discursul teologic ca discurs critic și sistematic. Teologia ca inteligență critică a mesajului creștin nu este condamnată la un joc infinit al interpretărilor. Ea muncește asupra cimpului hermeneutic delimitat, cel deschis de textele unde este consemnată Revelația”, Obiectul imediat al actului teologic nu va fi elaborarea unei serii de enunțuri dogmatice cărora trebuie să le căutăm inteligibilitatea, ci ansamblul textelor înțeles în cimpul hermeneutic al Revelației. Abandonarea modelului dogmatic în favoarea modelului hermeneutic în teologie impune teologului hermeneutic misiunea de a restitui o experiență fundamentală disociind-o de reprezentările și interpretările care și-au pierdut actualitatea. Această muncă de interpretare riscată nu este posibilă decît plecînd de la situația noastră istorică și de la experiența actuală a existenței umane.

Teologia conciliară a marcat ruptura cu metoda neoscolastică, redescoperind importanța istoriei ca dimensiune constitutivă a Revelației, necesitatea istoricității actului de credință ca și a oricărei explicitări teologice. Această mutație în metodologia teologică marchează trecerea de la teologia axiomatică și dogmatică la o teologie ipotetică și problematică care antrenează diferențierea între înțelegerea metafizică și înțelegerea istorică a realității. Acest demers în care Claude Geffré s-a înscris în mod exemplar depășește orice formă de fundamentalism intelectual — fie imperialism cultural, fie triumfalism eclesial — și dovedește cum teologia creștină caută să evite izolarea culturală surmontînd, în numele aceleiași Evanghelii, falsele rupturi între credință și rațiunea modernă. În acest sens teologia ca hermeneutică apare ca o formă reprezentativă pentru gândirea europeană preocupată să depășească atât fundamentalismul cît și relativismul. Despre contribuția lui Claude Geffré în domeniul teologiei hermeneutice, teologul american David Tracy, fost colaborator al lui Mircea Eliade, notează: „Claude Geffré este unul din principalii teologi hermeneuți ai epocii noastre. Prin opera sa în domeniul teologiei fundamentale, a teologiei hermeneutice, a raporturilor între teologia hermeneutică pe de o parte și teologia politică și a eliberării pe de altă parte și, foarte recent, în cea a relației între creștinism și alte mari religii, el a formulat pentru noi scopurile și metodele teologiei fundamentale contemporane. Nu putem cita nici o mare problemă teologică contemporană pe care să nu o fi abordat”. Într-o tentativă în același timp curajoasă și echilibrată, opera lui Claude Geffré face dovada convingerii sale profunde că adevărul creștinism nu-și este fidel lui însuși decît depășindu-se neîncetat.

Pagină realizată de Bogdan Mihai MANDACHE

Biblion

Maurice de GANDILLAC, *Genèses de la modernité. Les douze siècles où se fit notre Europe*, Les éditions du Cerf, coll. „Passages”, Paris, 1992, 673 p.

Într-o vreme în care se vorbește tot mai insistent despre post-modernitate, o binevenită inițiativă editorială ne readuce în atenție geneza culturii moderne. Subtitlul lucrării, „De La Cité de Dieu” à „La Nouvelle Atlantide” indică cu claritate că pentru M. de Gandillac cuvîntul „modern” nu este o simplă etichetă comod aplicabilă unor secole din istorie, ci desemnează o metamorfoză a întregii culturi, a complexității raporturilor omului cu natura, cu ceilalți oameni, a concepției despre divinitate. Lumea modernă presupune o nouă viziune a lumii, o nouă logică aducînd cu sine și o nouă structurare a cimpului semantic. Pentru M. de Gandillac originea „patriei noastre” europene se află în moștenirea greacă și în creștinism, în evoluția lor paralelă, conjugată sau antagonică. În centrul preocupărilor se află aspectele filosofice, dar nu lipsesc ample analize teologice, în reflecția teoretică asupra lumii și a omului existînd numeroase interfețe între cele două domenii. Punctul de plecare (*De civitate Dei* a Sfințului Augustin) și cel de încheiere (*Noua Atlantida* a partinînd lui Francis Bacon) al demersului filosofului francez marchează coerența unui itinerar care pune în lumină evoluția filosofiei conștiinței și a filosofiei istoriei. Lucrarea este structurată în două mari părți prima parte analizează evoluția gândirii europene de la Sf. Augustin la Raymondus Lullus, în vreme ce a doua parte studiază epoca delimitată de Meister Eckhart și Francis Bacon.

Pentru întreaga Europă Occidentală, Sfințul Augustin rămîne exemplul clasic al medierii fericite, al armonizării fondului cultural greco-latin cu creștinismul antic, a celor două surse Atena — Roma și Ierusalim. În contextul lucrării, M. de Gandillac privilegiază acest moment ca fiind unul constitutiv în evoluția gândirii europene. Un loc aparte îl ocupă temele ce-și păstrează actualitatea: teoria contractului social, raportul între libera inițiativă și exigențele dreptului natural în viziunea franciscanului Duns Scot, fructuosul dialog filosofie — religie în opera lui Abelard, „visul logic” al lui Lullus prefigurînd arta combinatorie și informatica. În alte cazuri, filosoful francez propune interpretări mai puțin abordate de predecesori: astfel, detașează din gândirea lui Agrippa von Nettesheim o adevărată apologie a feminității; de asemenea, consideră că astrologia lui M. Ficino, simbolismul lui Paracelsus și „sofianismul” lui Böhme fac parte din patrimoniul gândirii europene. Un loc aparte îl ocupă utopiile lui F. Bacon, Campanella și T. Morus, „visele compensatorii față de neputințele practice”.

Studiile și analizele lui Maurice de Gandillac evidențiază câteva dintre momentele semnificative ale genezei modernității europene, dar și faptul că trecerea la modernitate este urmarea revoluțiilor în domeniile științific, politic, cultural, tehnic și industrial. Firește, evoluția schimbărilor în cele patru domenii nu este simultană, ceea ce a și determinat pe unii să vorbească despre post-modernitate; aceasta l-a determinat, la rîndul ei, pe filosoful francez să întreprindă un benefic excurs în spiritualitatea europeană occidentală (Bizanțul este menționat doar ocazional) intrucît „dacă modernitatea este respinsă înspre trecut de post-moderni, nu trebuie să analizăm modernitățile succesive sau renașterile care s-au afirmat în Europa de la sfîrșitul antichității?”

Invitații Centrului Cultural Francez din Iași

Valeriu Stancu: Care este de această dată scopul sosirii dumneavoastră la Iași? Spun „de această dată” intrucit am aflat de la domnul Georges Diener că ați mai vizitat de câteva ori orașul nostru.

Christian Duhamel: E adevărat! Mă aflu pentru a patra oară aici. Prima dată am venit în 1969, eram student și m-a impresionat această țară plină de flori unde atât de mulți oameni vorbesc limba franceză. Zău, nu glumesc, eram tânăr căsătorit. Mă aflu pentru întâia oară într-o țară din Est, m-am îndrăgostit de România și mai ales de acest oraș fascinant care este Iașiul. Atunci mi-am zis că voi reveni aici dacă dictatura comunistă va cădea și că voi încerca să susțin o cit mai strinsă apropiere între două țări ale aceleiași culturi latine. Așa se face că în aprilie 1990 am venit pentru a doua oară în România cînd, din solidaritate spirituală față de orașul Iași, am realizat contacte foarte strînse cu Universitatea „Al. I. Cuza”, în domeniul științelor exacte, mai ales în cel al matematicii. A treia oară am sosit în Iași la începutul lunii octombrie 1991 pentru a pune la punct și a concretiza un proiect TEMPUS în matematici și pentru a discuta modalitățile de aplicare a unui acord interuniversitar în științe exacte. Cum între aprilie 1990 și octombrie 1991 am devenit și responsabilul relațiilor internaționale ale Universității Paris-Sud, care este considerată ca o piesă de valoare în salba universităților științifice din Europa de Vest și America de Nord, am revenit atunci în calitate de reprezentant al acestei instituții de învățămînt superior și am rămas doar câteva zile. Acum, deci, mă aflu la Iași pentru a patra oară, dar între timp, mi s-a cerut să-mi asum sarcina de consilier cultural și științific adjunct și de atașat al cooperării științifice și tehnice pe lângă Ambasada Franței din București. În această calitate mă aflu aici pentru că există în țară o școală de fizică a plasmelor, școală ce a organizat, în colaborare cu Universitatea Paris-Sud (Orsay) cursuri de vară în cadrul cărora s-au întâlnit oameni de știință români și francezi care au preocupări în domeniul plasmelor reci. Dar mai ales mă aflu aici pentru că am pus bazele unei colaborări cu Universitatea din Iași, ce vizează în special domeniul științelor exacte, dar care au în vedere și aspecte economice, de gestiune etc. Vreau să subliniez faptul că acest institut de învățămînt superior a devenit un important, poate chiar principalul centru în colaborarea științifică pe care profesorii, cercetătorii, specialiștii, studenții români o au cu universitățile din Franța. În prezent încercăm să trecem la un nivel superior de concretizare a unei adevărate colaborări științifice interuniversitare româno-franceze, colaborare care să găsească aplicabilitatea nu numai în activitatea oamenilor de știință români, ci și în cea a oamenilor de afaceri, a industriașilor, a tuturor celor interesați de domeniul înaltei tehnologii.

— **Mi-ați oferit într-adevăr câteva motive demne de luat în seamă ale prezenței dumneavoastră la Iași.**
— Aveți dreptate, sînt motive obiective însă mai există unul, subiectiv dacă vreți, dar foarte puternic: la acest colocviu al fizicii plasmelor, care s-a organizat la Iași tocmai ca o consecință a demersurilor noastre în favoarea Iașului, demersuri făcute de noi la Universitatea Paris-Sud, la acest colocviu am întâlnit foarte mulți prieteni, dintre care unul foarte apropiat: domnul George Popa, care e rectorul Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Vă mărturisesc chiar faptul că nici nu știu dacă mă aflu, în alocuțiunea pe care o voi rosti, să-l tutuiesc, ca între prieteni, sau să utilizez pronume de politețe și să accept un ton protocolar, ca între persoane oficiale. Știți de ce iubesc atât de mult acest oraș? Pentru că atunci cînd vii aici de la București ai un adevărat senzația că respiri, în toate sen-

surile acestui termen. Cred că asta se datorește și atitudinii sale față de cultura franceză, și tradițiilor cultural-istorice ale Iașului care-i permit să servească de nucleu al viitoarelor colaborări cu Franța, deci care ne privește, dar, de fapt, într-o manieră mai generală, e vorba de o colaborare cu întreaga Europă.

— **În parte mi-ați răspuns, deja, la întrebarea pe care intenționam să v-o pun: „Aveți prieteni aici, la Iași?”**

— Chiar foarte mulți! Pot să-i enumăr?

— **De ce nu?**
— În primul rînd, am aici un prieten foarte apropiat, Alexandru Călinescu, dar care, pentru moment, nu se află în Iași, e plecat cu familia la Paris. Mă bucur că vă pot spune că între prietenii mei se numără fostul rector Călin Ignat, noul rector George Popa despre care v-am și vorbit deja, fostul decan de la matematici Aurel Răș-

decit un prieten, e un „complice”, intrucit am realizat atâtea lucruri împreună!

— **Vă pusesem respectiva întrebare intrucit aș dori să știu care este opinia dumneavoastră privitoare la activitatea și la rolul Centrului Cultural Francez din Iași.**

— În calitate de director al acestui centru, domnul Georges Diener a realizat lucruri cu adevărat extraordinare. Mă și întreb cum de a reușit să facă așa ceva. Ca să fiu sincer pînă la capăt, nu știu dacă eu personal aș fi fost capabil, în condițiile dificile pe care le cunoaștem cu toții, să obțin o asemenea performanță. Știți, sosit din Franța, singur într-o țară străină, avînd de lucru pînă peste cap, te stăpînește o stare psihologică nu prea favorabilă unor reușite: orașul Iași, ca în întreaga Românie, de altfel, are problemele lui de rezolvat, destul de multe și de grele. Și-n

fluente în bine sau în rău, dar, indubitabil, francezii gîndesc în mod francez, ca să zic așa; e vorba de fapt de punerea în valoare a specificității de care aminteam. Există apoi o incomprehensibilitate a străinilor față de România. La noi se zice, iertat să-mi fie jocul de cuvinte, că ajungi să înțelegi România atunci cînd înțelegi că e de neînțeles. Dumneavoastră ce ziceți? Un intelectual român sau un intelectual în referință cu cei francezi? Cum să vă spun, noi ne simțim emoționați să găsim aici o bibliotecă impresionantă, plină cu cărți franceze, așa cum e a dumneavoastră. E impresionant, de asemenea, numărul mare de traduceri din literatura franceză realizate în România. Personal sînt extraordinar de mirat de incredibila adaptabilitate a intelectualului român (folosesc termenul de intelectual în sens larg: om de știință, literat, artist etc.; de asta îl și repet atît

Există o specificitate românească de a asimila alte culturi

Interviu cu domnul Christian DUHAMEL, atașat de cooperare științifică și tehnică al Ambasadei Franței la București

canu, colegul și prietenul său Viorel Armăutu, informaticianul Dan Cristea și mulți, mulți alții. I-aș mai cita, de asemenea, printre prieteni pe toți tinerii care au studiat la Orsay. Cred că am colaborat cu 35—40 de studenți din Iași veniți la Universitatea Paris-Sud unde v-am spus că am lucrat o vreme. E drept că, acum, nemaleprezentînd acest așezămînt, ci Ambasada Franței, va trebui să mă preocup și de alte universități românești pe lângă cea din Iași, intrucit am constatat că în România există realmente și alte institute de învățămînt superior cu care se poate colabora excelent. Dar această perspectivă nu trebuie considerată ca un ajutor dat unor indivizi, ci ca o adevărată colaborare între echipe românești și echipe franceze. Respectivul echipe se înscriu într-un proiect mai general care încearcă, într-o viziune modernă, să construiască sprijinindu-se pe antreprize, o rețea europeană în cercetare, rețea care încearcă să reorienteze activitatea de cercetare spre înalta tehnologie. Dar m-am îndepărtat mult de înșurubirea mea și i-am uitat — iar cei care vor citi interviul mă pot acuza că e vorba de o uitare conștientă — pe chimiști, între care îl amintesc doar pe domnul Rabj Offenber. Și nu pot să închei înainte de a-l include între matematicienii prieteni pe domnul Vasile Cruceanu.

— **Văd că pe lungă dumneavoastră listă, pe care tocmai mi-ați înșurubit-o, domnul Georges Diener nu figurează. Deci...**

— A, nu, nu! Nu încercați să-mi întîndeți o cursă. Dumneavoastră m-ați întrebă dacă am aici prieteni români. M-ați întrebă despre prietenii din Iași, iar el este un prieten aflat la Iași. Ceea ce, trebuie să recunoașteți, nu-i totuna. El e mai

aceste probleme trebuie să le mai incluzi și pe ale tale: statul la hotel, obținerea unui apartament pe care ești nevoit să-l renovezi, pornirea de la zero a centrului, demararea activităților, reconstruirea sediului, concretizarea unor proiecte de colaborare cu România etc. Totuși el s-a gîndit la toate și a mai și realizat tot ceea ce și-a propus. E destul să vizitați Baza Sportivă de la Dorobanți ca să înțelegeți cit de complexă i-a fost activitatea. În ceea ce privește rolul Centrului Cultural Francez m-ați cam luat pe nepregătite. Cred că el are deja partea sa de importanță în viața culturală a românilor. Evident, însă, ei, românii, trebuie să-și dezvolte și propria cultură, independent de cea a francezilor. Nu trebuie să facă în mod constant referințe la o cultură exterioară ei, căci riscă să ajungă la o formă, să zicem, cumva schizofrenică, ambiguă în expresia spiritualității respective. Deci, un astfel de centru poate avea rolul unui extraordinar rețea de echilibru în colaborarea dintre două culturi. Evident e o opinie personală pe care cred că domnul Georges Diener n-o împărtășește cu nici un chip. Așadar, ca să mă înțelegeți exact, un astfel de centru are un rol foarte important, dar asta nu înseamnă că românii să-și închipuie că viața lor culturală trebuie să se dezvolte în mod unic în relațiile cu Franța sau în funcție de referințele culturale ale Franței. Există o specificitate a spiritualității românești ce trebuie pusă în valoare la modul extrem pentru că, vă asigur, cultura franceză, de exemplu, nu se dezvoltă prin referire la o altă cultură ci, în primul rînd, prin promovarea propriilor valori spirituale. Evident, există peste tot interferențe, in-

de des) față de alte culturi. Să vă dau un exemplu: în cadrul unui program de matematici, care avea loc în Portugalia a fost inclus și un tînăr român. Acesta sosește la Lisabona fără a cunoaște nici un cuvînt din limba portugheză; vorbea franceza, engleza, germana și, evident româna, avea, deci, o oarecare cultură. Și pe deasupra mai era și matematician. A fost necesar să i se aloce o sumă care să-i asigure pregătirea lingvistică în vederea învățării limbii portugheze. Din motive administrative s-a întîrziat puțin trimiterea sumei. Și cînd tocmai urma să fie trimiși banii, am primit un fax ce anunța că nu mai este necesară alocarea sumei, intrucît tînărul vorbește deja portugheza. Și știți în cit timp a învățat-o? În 15 zile! Nu numai cit să-i folosească în luarea notițelor la curs, ci și ca s-o vorbească în mod curent. Și a vorbit-o atît de bine, încît s-a și căsătorit cu o portugheză. Există, deci, o specificitate românească de a ști, de a putea să se adapteze altor culturi, de a le digera, adică de a le asimila. Ei, bine, nu credeți că aceasta este o trăsătură ce caracterizează adevăratul intelectual?! De altfel asta este ceea ce vă trebuie în prezent, un contact adevărat, complex cu celelalte culturi, în urma căruia să se nască și să se impună specificitatea culturii române. Iar contactul cu respectivele culturi îl facilitează, evident, centrele culturale. De asta spuneam că au un rol foarte important prin bipolaritatea lor. Dar, acestea nu sînt decît opinii personale.

— **În urmă cu câteva zile am discutat cu citiva prieteni francezi sediu Centrului Cultural Francez din Iași pe care tocmai îl vizitaseră. Ei au pus o problemă destul de delicată,**

spunîndu-mi: „Bine, Franța a cheltuit sume importante de bani pentru a contribui la refacerea și dotarea acestui sediu, dar cui îi va folosi el? În nici un caz francezilor!” Ce credeți despre opiniile compatrioților dumneavoastră?

— E drept că reparațiile și dotările au depășit de două ori întregul cost al clădirii scotită și acesta la prețurile actuale. Pentru a relativiza lucrurile, admit că e vorba de o sumă importantă, dar, raportîndu-ne la orice antrepriză de lucrări publice din Franța și la sumele angajate de țara mea în cooperarea externă, aceasta își pierde semnificația atîtor zerouri care ne sperie. Am să vă dau un exemplu mai concret: am pus la punct un proiect Tempus în matematici care primește o finanțare de 2,5 milioane franci anual. Respectivul program Tempus va dura trei ani. E vorba, deci, de o sumă importantă, dar nu cred că e cazul să ne întrebăm cui servește el, atîta vreme cît deschide unor tineri posibilități de cercetare nesperate și contribuie la stringerea legăturilor științifice și culturale între țările Europei. Așadar, un astfel de centru cultural, cum e cel din Iași, duce o muncă de pionierat, oferîndu-le totodată românilor o deschidere spre universalitate ce le-a fost interzisă pînă acum. Și atunci, nu numai că-și merită subsidiile de la stat, ci și face de prisos o întrebare ca aceea la care ne referim. E destul să urmărești aprecierile românilor referitoare la rolul și activitatea centrului, ca să-ți dai seama de extrema lui utilitate!

— **În aceste condiții, credeți că are viitorul asigurat?**

— Asta depinde, în bună parte, și de ceea ce se petrece în România. Oricum, cred că, totuși, Iașul este unul din punctele avansate ale culturii, ale Alianței Franceze în țara dumneavoastră, și poate, prin intermediul acestui centru (care s-a transformat, grație eforturilor domnului Georges Diener, într-unul din cele mai importante așezăminte culturale ce activează în prezent în România), orașul va deveni și un element de bază în dialogul româno-francez. A devenit evident pentru toată lumea faptul că nu se încearcă impunerea unei culturi franceze în România, ci se dorește să se realizeze, prin prezența franceză, o anumită colaborare care poate fi concepută, definită, chiar de românii înșiși, dacă aceștia își vor regăsi personalitatea, dacă vor reuși să iasă de sub influența anilor de comunism care i-au marcat atît tragic. Urmările dezastruoase ale comunismului persistă din nefericire și în prezent, intrucît vreme de cincizeci de ani s-a încercat transformarea obiectului creației într-o simplă ustensilă care trebuia să-și mai și dovedească utilitatea. Urmări? Lipsea de hrană, de locuințe, de condiții omenești de trai, o accentuată criză economică și, fapt cu mult mai grav, o cumplită criză morală. O individualizare gigantescă, o exacerbare extraordinară a egoismului în raporturile cu semenii, o alienare a persoanei, a gîndurilor, a modului de a recepta, un soi de constantă gelozie, de invidie, de refuz al muncii în colaborare în toate nivelele, iată ce au moștenit românii de la comunism! Din momentul în care cineva are voința de a realiza deosebită, se și puneau în mișcare forțele care încearcă să i-o distrugă, să i-o fure eventual. Comuniștii au semănat în sufletul românilor o imensă și inexplicabilă răutate ce declanșează o serie de reacții negative. Așa se face că în prezent există încă peste tot invidioși pe reușitele altora, în loc să existe disponibilitatea colaborării. Comunismul a reușit doar să-i înrăiască pe oameni. Și nu-i destul să distrugi moștenirile negative, trebuie să mai și pui ceva în loc. Iar în viziunea noastră o colaborare la nivel științific, industrial, cultural, trebuie să-i

(Continuare în pag. 15)

Realizat de Valeriu STANCU

— Cu ce intenții sau răspun-
deri exacte ați venit de această
dată în România? Dar la Iași?

— Am plecat din Huntington
cu două... nu, cu trei mari in-
tenții. Mai întâi a fost partici-
parea la Colocviul de la Cluj,
consacrat instaurării regimului
comuniste în Sud-Estul Eu-
ropei și organizat sub auspiciile
Fundației I.R.E.X. între 5
și 7 iunie 1992. Pentru prima
dată a fost abordată, într-o dez-
batere publică internațională, o
asemeniă problemă, în chiar u-
na dintre țările implicate di-
rect în ceea ce numim inde-
doblete comunism. Întrebările
pe care ni le-am pus cu acea
ocazie au vizat modalitatea și
circumstanțele instaurării cu-
munismului, elementele comu-
ne și cele specifice fiecărei țări
etc.

— La Cluj au fost prezenți
numai specialiști americani și
români sau și din celelalte fos-
te țări comuniste?

— Nu numai din S.U.A. și
România, ci și din Bulgaria, Un-
garia și alte țări europene.

A doua intenție cu care am
venit în România a vizat trata-
tivele pe care urma să le
participăm în vederea perfectării
celui de-al doilea Congres In-
ternațional de Studii Românești,
ale cărui lucrări vor avea loc

— așa se preconizează — la
Iași, în iulie 1993. Așadar, la
Cluj, la București și aici, la
Iași — ameză să plec și la
Chișinău, cu aceleași gânduri
— am discutat proiectele noas-
tre programatice, participarea
și alte chestiuni de principiu
sau diverse detalii. În momen-
tul acesta sint foarte optimist
în privința Congresului în dis-
cutie, a valorii lui științifice, a
mediului de desfășurare, a pro-
gramului, a participării etc.

Am în vedere și o ședere la
Chișinău, pentru a vedea, mai
întâi, ce se întâmplă acolo. Apoi,
Encyclopedia Americană,
una dintre cele mai importante
lucrări de acest gen din S.U.A.,
a renunțat la articolul despre
„U.R.S.S.”, care nu mai există
înlocuindu-l cu alte 15 articole.
Consacrate statelor ce au rezul-
tat din dezmembrarea ultimului
imperiu al istoriei moderne. Eu
am fost desemnat să redactez
articolul despre „Moldova”, care
implică o cunoaștere perfectă a
subiectului, fără de care nu
este posibilă concizia reclamată
de o enciclopedie.

O altă intenție, adică ultima,
cu care am plecat din Hunting-
ton, a fost aceea de a partici-
pa la un simpozion, la Sankt
Petersburg. M-am reînnoit, aș-
adar, recent din Rusia, după
scale științifice, dar și infor-
mative, făcute la Moscova, Riga
și Kiev.

— Divulgați-ne cite ceva din
tematica și „culisele” celui de-al
doilea Congres Internațional de
Studii Românești, care va avea
loc la Iași, în iulie 1993. Sin-
teți secretar al „The Society
for Romanian Studies”, din
S.U.A., adică coordonatorul a-
cestui eveniment științific...

— În „culisele” Congresului
nu se ascund, cel puțin până la
această oră, taine senzaționale.
Total se reduce la pregătirea, în
detaliu, a unei manifestări ști-
ințifice de o asemenea amploare,
pregătire care va urma ex-
emplul unor experiențe asemă-
nătoare mai vechi. Mai întâi am
stabilit unde se va desfășura
Congresul, data la care va avea
loc și apoi vom lansa un apel
adresat posibililor participanți,
cerându-le propunerile lor temă-
tice. În noiembrie, anul acesta,
vom definitiva lista comunicărilor,
în funcție de care vom al-
cătui programul Congresului, pe
teme, perioade etc. Nu plecăm,
așadar, de la o tematică presta-
bilită, întrucât obiectul nostru
este de a ajunge la acesta, adică
la o tematică, prin propu-
nerile avansate de cei care in-
tenționează să participe la Con-
gres. Pe noi nu ne interesează
un subiect încheiat, deci eluci-
dat, ci ceea ce să zicem, se află
pe drum deci ridică încă sem-
ne de întrebare. Apoi, nu intrăm
în vederile noastre nici temele
aniversative, ocazionale, care e-
șuează în manifestări superficia-
le, scolastice ori depășite.

Aria tematică a Congresului
nu se va rezuma numai la isto-

rie, ci va include, cum este și
firește, subiecte de civilizație ro-
mânească, de economie, sociolo-
gie, de cultură etc. Obligativita-
tea fiecăru participant este a-
ceea de a-și circumscrie demer-
sul trecutului sau prezentului
spațiului românesc. Sperăm că
participarea să fie pe măsura
așteptărilor noastre, astfel încât
Congresul să reunească specia-
liști din America, Anglia, Fran-
ța, Germania etc., dar în primul
rind din România și Moldova.

— Ce ați mai scris și publicat
în ultimul timp?

— Recent, am publicat câteva
articole axate pe tema revoluției
românești, având în vedere 1848
și 1989. Am scris un articol care
a fost inclus într-un volum co-
memorativ dedicat Profesorului
Pompiliu Teodor, în care am
luat în studiu scrierile sale des-
pre epoca iluminismului. Împre-
ună cu soția mea am definiti-
vat o prezentare bibliografică și
tematică a operei soților Barba-
ra și Charles Jelavich, care au
implinit 70 de ani. În Revue

bare. Oricum, o potențială nor-
malizare este posibilă. În cu-
rind vor avea loc alegerile par-
lamentare și cele prezidențiale,
prilej cu care România ar putea
să se înscrie pe un drum
al normalului, al democrației.

— Care mai este, oare, ima-
ginea României în străinătate?
Maj vorbește cineva de această
țară sau a fost uitată de întreaga
lume civilizată?

— Imaginea României în stră-
inătate este sumbră și deziluzio-
nantă. În primul rind, să ne a-
mintim că la cumpăna dintre
1989 și 1990, România a intrat
triumfală în conștiința opiniei
publice internaționale, surprin-
zând plăcut întreaga lume. În-
ainte de a se impune o asemenea
imagine, însă, s-a produs prima
mineriadă, în iunie 1990, care
a tulburat totul. Confuzia și res-
pingerea primei receptări au fost
determinate, apoi, de cea de-a
doua mineriadă, cea din septem-
brie 1991. La toate s-au adău-
gat temporizările prilejuite de
fixarea datei desfășurării alege-

a țării lor, infinit mai frumoasă
și mai civilizată în comparație
cu cea oferită de mineri!

— Cum celebrează compatrio-
ții dv. descoperirea Americii de
către Cristofor Columb?

— Nu cred că pentru noi a-
ceastă comemorare este mai im-
portantă decît cea de acum 16
ani, cînd am celebrat două se-
cole de la dobîndirea Independen-
denței Americii, în 1776. Pe de
o parte, așa-zisa descoperire a
lui Columb a fost una inciden-
tală, întrucît el căuta Indiile.
De aceea, întîlnindu-l pe băști-
nași, el i-a numit indieni. A-
poi, pe de altă parte, interesul
nostru pentru această „descove-
rire” este mai mic decît s-ar
crede, deoarece noi nu sîntem
amatori de festivisme, fiind,
cum se spune, mai pragmatici.
Nici chiar 4 Iulie, ziua noastră
națională, nu o întîmpinăm cu
festivisme, iar aniversarea ei se
reduce la o serbare populară,
însoțită de artificii și urmată
de un picnic în grup ori unul
familial. Mai există și o a treia

politice. Și nu numai atît. Des-
coperirea Americii a reprezentat
o deschidere, cu urmări imense
pentru civilizația modernă. Fără
această deschidere ar fi greu
de imaginat evoluția Europei,
unde, într-un spațiu destul de
mic, funcționa o societate in-
chisă, a cărei înaintare era
foarte lentă. Nici America, însă,
nu putem ști cum ar fi arătat
azi fără a fi „descoperită” de
Europa și apoi de alte lumi.

— Vorbiți-ne puțin despre
„The Society for Romanian Stud-
ies”. Unde a avut loc întîlni-
rea anuală din 1991? Unde își
va desfășura lucrările întîlnirea
din 1992? Care este contribuția
românilor la activitatea acestui
organism științific?

— „Societatea de Studii Ro-
mânești” se constituie din grupul
americanilor preocupați de is-
toria și civilizația românească.
Este un organism academic, re-
cunoscut ca atare, și nu facem
nici un fel de politică. Anual,
organizăm o sesiune de comu-
nicări, independentă sau încad-
rată în programul unui mare
congres de specialitate. În 1991,
întîlnirea noastră anuală s-a
desfășurat împreună cu Asocia-
ția Americană pentru Promova-
rea Studiilor Slave (A.A.A.S.S.),
la Miami, unde au fost expuse
13 comunicări dedicate istoriei
și culturii române. Printre par-
ticipanți s-a numărat și amba-
sadorul României în S.U.A.,
domnul Virgil Constantinescu,
care a ținut o conferință foarte
interesantă despre politica exte-
rnă a României și raporturile
româno-americane. Am conside-
rat oportună o asemenea inter-
venție, întrucît el a recunoscut
nu numai plusurile acestor ra-
porturi, ci și minusurile lor, ca-
re, înainte de '89, parcă n-ar
fi existat.

În 1992, întîlnirea anuală a
S.R.S. se va desfășura la Phoenix,
Arizona, tot împreună cu
A.A.A.S.S. Pentru noi, însă,
greul acestui an îl constituie
pregătirea Congresului din 1993,
care va reprezenta și întîlnirea
anuală a S.R.S.

Contribuția românilor la ac-
tivitatea S.R.S. nu a fost foarte
bogată pînă în 1989, din cauze
ușor deductibile. În prezent, alte
cauze, de natură economică, im-
pietează din nou derularea u-
nor raporturi firești. Totuși, la
Miami au fost prezenți și cîțiva
specialiști români veniți din țară
sau bursieri „Fulbright” și
I.R.E.X., dar prea puțini încă
față de așteptările noastre. Din
nou, am constatat cu tristețe că
în România cultura continuă să
ocupe un loc colateral. Sperăm
că în viitor toate aceste neajun-
suri vor fi soluționate și se va
ajunge, în sfîrșit, la colaborarea
pe care o așteptăm și noi și dv.
Cu atît mai mult cu cît astăzi
puteți să vă prezentați opiniile
și concluziile fără nici un fel de
cenzură, abandonînd așadar je-
nantele clișee și expunerile ste-
reotipe. Știu că nu este ușor să
te desprinzi de vechile obișnu-
ințe, dar am sesizat la Miami
dorința tuturor de a renunța la
o „lecție” pe care au repetat-o,
din obligație, desigur, dar și din
frică, pînă a devenit un auto-
matism. Specialiștii români pre-
zenți la Miami nu s-au deose-
bit, prin nimic, de restul partici-
panților.

— Vă mulțumesc!
Gheorghe I. FLORESCU

PAUL E. MICHELSON:

Între speranțele
noastre și realitate
rămîne un gol
imens! (I)

Roumaine d'Histoire va apărea
în curînd textul comunicării pe
care am prezentat-o la Chișinău
în iunie 1991, în cadrul Confe-
rinței Internaționale „Pactul
Molotov-Ribbentrop și consecin-
țele lui pentru Basarabia” —
despre originile celui de-al doilea
război mondial și tratatul din
23 august 1939. Titlurile a-
mintite vor fi în măsură, sper,
să indice preocupările mele is-
torigrafice. Pregătesc, tocmai
acum, pentru publicare, comuni-
carea despre perioada instaurării
regimurilor comuniste, pe
care am prezentat-o la Cluj.

— Acum, cînd peste 22 de-
cembrie 1989 a început să se
aștearnă tăcerea, firească, desi-
gur, ce credeți că s-a întîmplat
atunci?

— Cred că am vorbit și am
scris prea mult despre evenimen-
tele din '89. Acum, cînd ne-am
îndepărtat puțin de ele, singu-
ra certitudine, pe care o putem
avansa fără nici un risc, este
aceea că ne lipsesc documentele
și informațiile necesare unei a-
nalize adevărate. Mult timp, ver-
sionile se modificau de la o săpă-
mină la alta, anume parcă
pentru a se evita ori amina
orice posibilă clarificare. Cărțile
deja apărute, iar ultima este,
pare-mi-se, cea a lui Dumitru
Mazilu, nu pot fi și nu sint cre-
dibile fără un strict suport do-
cumentar. Incertitudinea aceas-
ta, care nu se confundă cu cău-
tarea adevărului, va mai dura
încă vreo 10 ani. Abia după a-
ceea, probabil, se va putea trece
la o investigație de amploare,
încheiată cu elucidările atît de
așteptate. La această oră, am a-
juns la concluzia că în decem-
brie 1989 — ianuarie 1990, am
fost — cum să zic? — naivi,
încrezîndu-ne în cine nu merita
și sperînd prea mult. Astăzi,
sîntem pe punctul de a cădea
în cralată extremă, care ar fi
o altă greșală, aceea de a de-
veni prea pesimiști. Adevărul
este că '89 a venit după o prea
lungă așteptare și cu mult prea
puțin din ceea ce am sperat,
circumstanță care ne-a dezamă-
git profund, ne-a îmbolnăvit din
nou, poate mai grav o înaintea,
cînd suferința era însoțită de
credința într-o inexorabilă schim-

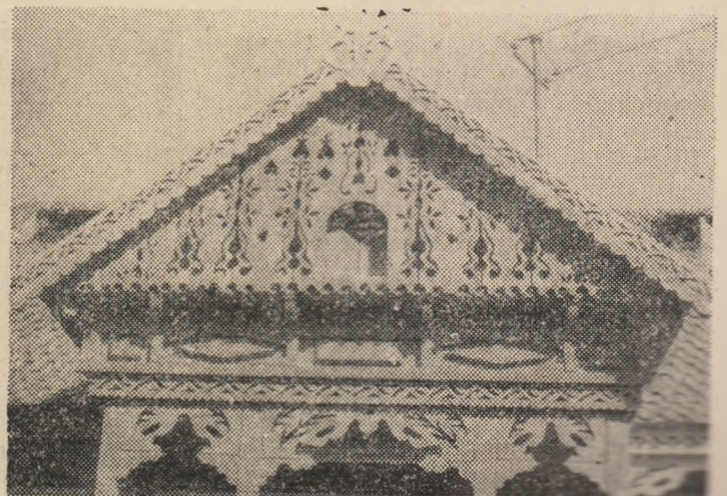
rilor parlamentare. Mai înainte,
a surprins acel inexplicabil re-
ferendum, privind Constituția,
din decembrie 1991, după ce
Parlamentul, instituție legalizată
în acest sens, adoptase, după
tergiversări ce părea hessfirșite,
pactul fundamental al țării. Toate
aceste manevre politicianiste
au compromis România, anulî-
du-i fragilul credit moral dobî-
dit în decembrie '89. În plus,
România a început să fie uitată,
întrucît în lume au apărut alte
și alte complicații... Apoi, se cu-
vine învederată încă o observa-
ție, pe care mulți compatrioți
de-ai dv. nu vor să o accepte:
România nu se află în centrul
preocupărilor țărilor apusene.
Pentru America, de exemplu,
România nu se numără nici mă-
car printre statele ce joacă un
rol de mijloc în raporturile in-
ternaționale. Fiind prietenul Ro-
mâniei, unde am trăit și am
muncit atîta timp, regret aceas-
tă situație, pe care o accept
făcînd eforturi. Americanii, toți,
au fost, din păcate, dezamăgiți
de evoluția generală a țării dv.
după '89. Reformele promise, dar
înainte de toate absolut necesare
unui progres minim nu au depă-
șit stadiul promisiunilor. Aproape
că este jenant să vorbești despre
România anilor
1990—1992 și dificultățile ei,
cînd nimeni și nimic nu a împie-
dicat-o să aleagă un drum al
adevărului, al progresului și al
democrației și cînd, deci, ea a
refuzat toate acestea. O amelio-
rare a imaginii de care vorbim
s-ar putea realiza, cred, prin
cultură. În acest domeniu, țara
dv. poate oferi ceva — și nu
orice —, dar cu condiția ca „un-
deva” să se vrea acest lucru și
să se înțeleagă că se greșește
atunci cînd toate eforturile u-
nei națiuni sint consumate, a-
deseori la voia întîmplării, în
politică și în economie. Desigur,
cultura ne oferă numai hrana
spirituală, dar noi vorbim des-
pre modalitatea proiectării chi-
pului României în conștiința
străinătății. Or, în acest caz,
cultura poate trece înaintea po-
liticului, a economicului și așa
mai departe. Oamenii de cultură
ai României pot oferi străinătă-
ții, indiscutabil, o altă imagine

opinie, a acelora care neagă orice
merit al lui Cristofor Columb,
acuzîndu-l pentru ipostaza sa de
conchistador, de distrugător al
unei civilizații. Această din ur-
mă apreciere mi se pare de-a
dreptul fanatică, neavînd prea
mulți adepți, deși un simbul
de adevăr ascunde. Peste toate,
însă, cred că în toamnă, intere-
sul americanului față de eveni-
mentul în cauză va spori, o
dată cu apropierea zilei de 12
octombrie și readucerea ei în
conștiința Americii. La această
oră, însă, americanul de rînd
nu-și mai amintește de ce a in-
trat în istorie Cristofor Columb.

Conchizînd, pot afirma că noi
nu suferim de „aniversaromanie”,
astfel încît, americanul nu va
lega numaidecît și imediat 1992
de 1492.

— Se va repercuta în vreun
fel, asupra Lumii Noi, dar și a
supra celorlalte „lumi”, sărbăto-
rirea a cinci secole de la in-
trarea în conștiința europeană a
Americii?

— Nu putem nega faptul că
evenimentul consumat în 1492
a schimbat, din multe puncte de
vedere, evoluția generală a u-
manității. Lumea Nouă exista,
dar Europa afla atunci de exis-
tența ei, fapt care a avut conse-
cinte extraordinare: religioase,
economice, culturale, sociale și

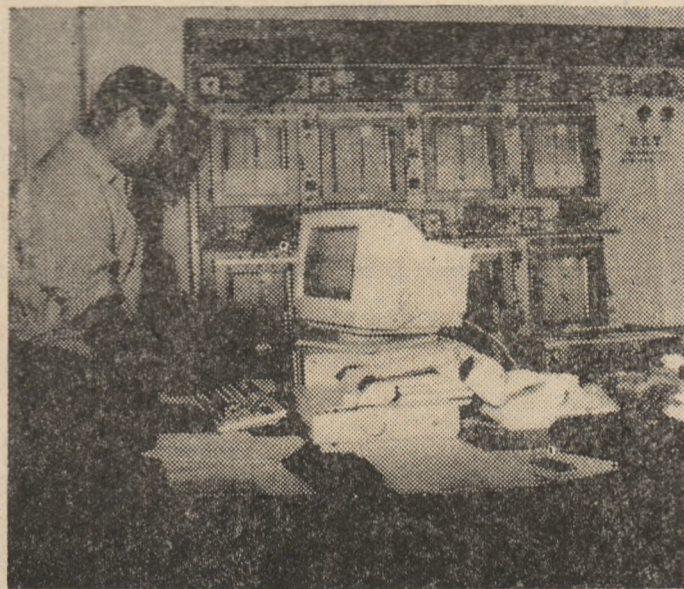

RIFIL Săvinești

exponent real al economiei de piață

RIFIL Yarns producer in Romania since 1973

RIFIL Ltd - Romano-Italian joint company
CAPITAL US\$ 3.3 mil C.C.I no J27/37
5612 Savinesti Neamt, ROMANIA
tlf. 0040 (9) 36 / 15839 / 15994 / 17451
fax 0040 (9) 36 / 14782 • tlx 065 / 25262 rifil r

ÎN CONFLICT CU SISTEMUL SUPERCENTRALIZAT AL VECHIULUI REGIM

Succesele obținute de RIFIL au început să deranjeze sistemul supercentralizat de conducere al economiei, demonstrând că se poate și altfel, lucru care s-a repercutat negativ asupra relațiilor RIFIL cu instituțiile guvernamentale și a culminat cu decizia luată în 1989 de a opri producția și a demara procedura de lichidare a societății.

În ianuarie 1990 cei doi parteneri au hotărât, cum era și firesc, reluarea activității.

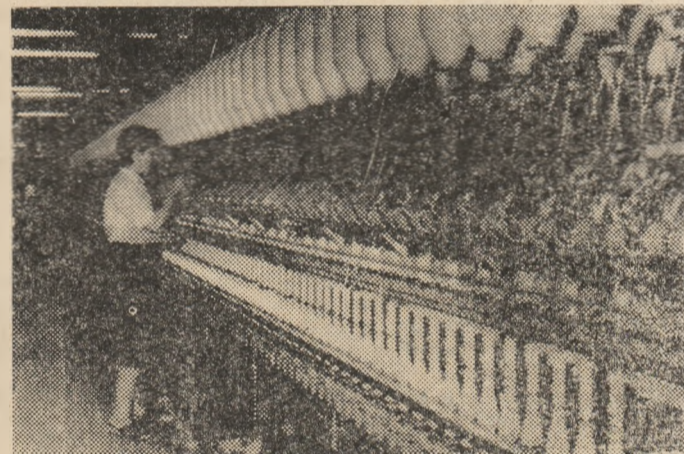
PRIMA SOCIETATE DE PRODUȚIE CU CAPITAL MIXT DIN ROMANIA

„RIFIL“ S.R.L. este prima societate de producție cu capital mixt din România, înființată în 1973 și având ca obiect de activitate producerea și comercializarea de fire acrilice. Intrarea e-

fectivă în producție s-a făcut la 1 ianuarie 1975.

Ea a luat ființă datorită cooperării dintre firma italiană ROMALFA, din BIELLA, o companie holding reprezentând unul dintre cele mai importante grupuri de producători de textile din EUROPA, și COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE din SĂVINEȘTI.

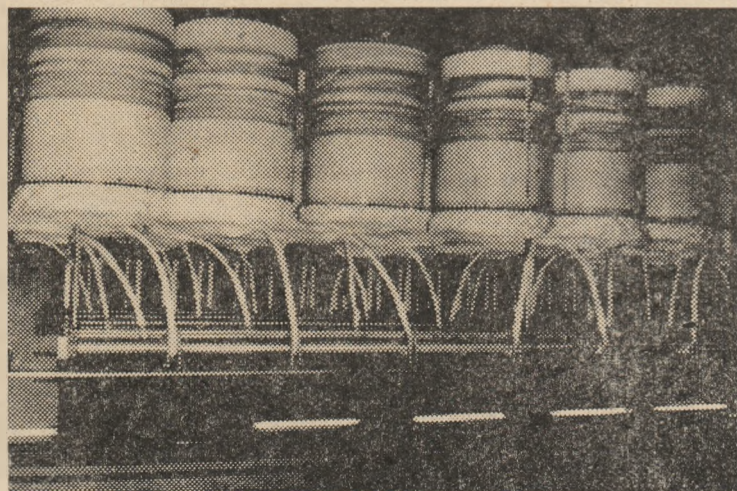
Capitalul inițial de 2 333 000 dolari a fost majorat anul acesta la 3 300 000 dolari.

O FILATURĂ MODERNĂ LA NIVELUL STANDARDELOR EUROPENE

Beneficiind de experiență în afaceri, precum și de experiența tehnologică a partenerului italian, RIFIL ajunge în scurt timp o filatură de fibre acrilice modernă, care prin investițiile ulterioare a fost menținută tot timpul la nivelul filaturilor similare din țările industrializate.

Dacă efortul investițional a fost apreciabil și efectele economice au fost net favorabile comparativ cu unitățile de profil din țară: o calitate superioară a produselor, productivitate de 3-4 ori mai mare, costuri de producție mai reduse.

INTREAGA ACTIVITATE PE BAZA PRINCIPIILOR ECONOMIEI DE PIAȚĂ

Conform documentelor de constituire, RIFIL a fost obligată până în anul 1989 să desfășoare întreaga producție la export pe devize liber convertibile. Chiar și în momentul de față peste 60 la sută din producție este vândută direct la export, iar din cantitățile vândute în țară cea mai mare parte este inclusă tot în producția de export.

În aceste condiții ea a trebuit să se adapteze

continuu cerințelor de calitate și concurenței existente pe piețele occidentale.

Personalul a fost dimensionat și s-a format după exigențe de pregătire și responsabilitate occidentale.

Organizarea și conducerea societății a fost mult mai puțin rigidă, iar ceea ce a stat tot timpul la baza adoptării deciziilor a fost criteriul economic, respectiv realizarea unei eficiențe și unui profit maxim.

Deci se poate spune pe drept cuvânt că RIFIL a lucrat continuu în condiții de economie de piață.

SPRE NOI PROGRAME DE MODERNIZARE ȘI DEZVOLTARE

Bilanțul activității RIFIL de la începuturi și până în prezent ar putea fi sintetizat astfel: un volum de vânzări la export de cca 225 milioane

dolari, formarea unui colectiv de salariați competent și responsabil, o piață consolidată, o experiență în economia de piață care ar putea fi însoțită și de către alții.

În prezent se conturează deja noi programe de modernizare și dezvoltare în condiții de eficiență ridicată.

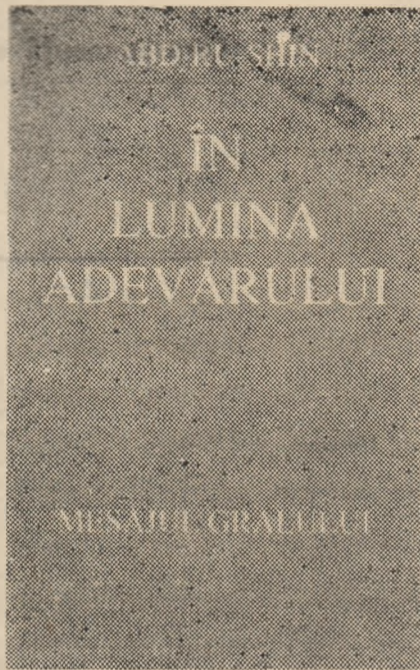
ABD-RU-SHIN în lumina adevărului Mesajul Graalului La răspintia destinului nostru (5) Profeși și profeții

(urmare)

Sub președinea Luminii, intensificată în scopul purificării, o epurare riguroasă va pregăti o bază nouă, eliminând ființele și lucrurile care nu vibrează în legile eterne ale lui Dumnezeu. Faza purificatoare, preluând la o nouă pornire, va începe prin acțiunea a patru cavaleri apocaliptici și se va termina prin revizuirea cupelor miniei divine. Hristos a prevenit: „Atunci de vor fi doi în câmp, unul se va lua și altul se va lăsa; de vor fi două femei la moară să macine, una se va lua și alta se va lăsa. Priveșteți dară, că nu știți în care ceas va veni Domnul vostru”. (Matei, 24, 40-42). Conform Apocalipsului, celui de al patrulea cavalier „i s-a dat stăpânire peste a patra parte de pământ, ca să ucidă cu sabie, cu foametea, cu molima și cu fiarele pământului” (Apoc., 6, 8). „Și îndată s-a dat drumul la cei patru îngeri pregătiți pentru ceasul, ziua, luna și anul acesta, ca să omoare a treia parte din oameni.” (Apoc., 9, 15).

Abd-ru-shin confirmă de asemenea semnificația Judecării. El scrie: „Bine înțeles, curentul purificării va mătura tot ceea ce este întuneric, cât și creaturile sale, complicități și lucrările lor. Din contra, spiritele unane care, drept urmare vor mai rămâne, vor trebui să facă efortul de a aspira către Lumină, cu toate puterile lor și cu recunoștință!”

Acest eveniment extraordinar este, de asemenea, în perfectă armonie cu legile creației și, prin consecințele sale, nu se îndepărtează de acestea nici măcar cu un fir de păr! Această purificare violentă, înălțată cu definitivarea Luminii, echivalează cu o renaștere completă.” (Vol. II — conf. 52).

- Adevăratul sens al existenței...
- Soarta și voința liberă...
- Importanța rolului spiritual al femeii...
- Era Vărsătorului și venirea Fiului Omului...

„Totuși, a sosit ceasul în care fiecare spirit uman este pus să aleagă între da și nu, între zi și noapte, între ascensiune spre înălțimile luminoase sau cădere și aceasta definitiv și irevocabil, fără posibilitatea unei schimbări ulterioare. De aceea, încă o dată este dat un Mesaj venit din Lăcașul luminos” (Vol. II, conf. 60).

Toate semnele se adună și confirmă că în prezent suntem angajați în faza epurării anunțată de atâtea ori și dorită arzător de-a lungul secolelor de numeroase spirite. Cu toate constrangerile și cu toată severitatea sa, această perioadă este totuși marea și ultima noastră șansă. Refluxurile karmice condensate se desfășoară fiindu-ne desigur în stare de alarmă, creind tensiuni, punind probleme, cerind eforturi și impunând răni. Însă caracterul lor profund nu se schimbă prin acestea. Funcția karmică, ce ne obligă să trăim într-un mediu format de consecințele gândurilor noastre și ale actelor noastre, rămâne marea măsură educativă pe care Creatorul ne-o aplică pentru a ne învăța, prin experiențele trăite — fericite sau dureroase — ceea ce era în acord cu legile și ceea ce le-a încălcat.

Justiția divină este totuși însoțită întotdeauna de iubire. Din momentul în care un spirit se trezește sub efectul șocurilor venite înapoi, aspirând să știe pentru ce trăiește și cum trebuie să se orienteze în comportarea sa, ajutoarele luminoase, prezente peste tot, vin în sprijinul său. Ele îi întăresc voința sa bună și îi procură posibilitățile și întinirile care îi permit să afle Adevărul.

Totuși, în nici un moment liberul arbitru al unei ființe umane nu este pus în cauză. Nimeni nu poate fi deci forțat să fie bun și să voiască binele, dacă el însuși nu-l vrea. Facultatea hotărârii libere care ne distinge față de alte creaturi ne rămâne deci asigurată, chiar în cursul Judecării, cind punerea în valoare sau pierderea întregii evoluții este în joc. Fiecare rămâne liber de a se salva sau de a se pierde, judecându-se astfel singur. Trăindu-l după propriile hotărâri, legile cosmice nu vor face decît să aplice sentința aleasă de fiecare în parte.

Prin originea și amploarea sa, marea profeție a lui Ioan Teologul era un fenomen unic. Această frescă impresionantă, conținând trecutul, prezentul și viitorul, îngloba în fapt toate cele șapte părți cosmice care compun postcreația. Dar în acest cadru, grandios, fiind universal și depășind astfel înțelegerea umană, au fost necesare adesea viziuni mai detaliate și mai aproape de omenire.

De-a lungul secolelor, oamenii au fost avertizați mereu, la timp, de evenimentele rezultând din karma lor și care erau pregătite dinainte în lumea de dincolo. Rolul de punere în gardă revenea ființelor dotate cu clar-vedere. În anumite epoci, acesta nu era un rol de invitat și mulți au plătit cu viața lor privilegiul de a avea viziuni și de a fi obligați să spună ce va veni. Pentru a nu-și atrage trăznetele Inchiziției, Nostradamus, de exemplu, a trebuit să se constrângă și să-și camufleze în mod savant catrenele sale, sau „să le facă să fie confuze”, astfel cum explica el, într-o scrisoare, fiului său Cezar.

Persoanele dotate cu clar-vedere sau clar-auzire nu caută să știe: ele văd sau aud dar adesea ele nu înțeleg ceea ce se vrea spus, însă ele se simt impinse în a transmite ceea ce le-a fost dat în acest sens. Comprind imaginele primite în cuvinte și într-un mod personal de a se exprima, o viziune poate pierde mult din efectul său. Limbajul simbolic, adesea obscur al vechilor profeții din Evul Mediu a făcut loc, în prezent, la o formulare mai clară și mai apropiată de cea a noastră.

Alături de prezicerile generale privind Pământul și omenirea, găsim de asemenea și numeroase descrieri detaliate referitoare la anumite locuri, țări, sau orașe.

Or, în zilele noastre există un fapt nou: persoanele care primesc viziuni se văd ele însele implicate în fenomene. Ele descriu deci experiența proprie, în momentul în care acestea se realizează. Înșă acesta este de asemenea un semn că s-au apropiat timpurile. Scadența cunoșcută și mereu temută este deci, incontestabil, pentru noi toți. Ne găsim acum, într-adevăr, la răspintia destinului nostru.

Tezaure de răbdare și de solicitudine au depus tot zelul pentru a ne informa. Natura refluxului karmic ar fi trebuit să ne informeze asupra orientării voinții noastre bune sau rele și a comportamentului nostru. De fiecare dată cind insumarea karmică acumulată risca să provoace o catastrofă, anumiți vizionari au primit misiunea de a informa pe contemporanii lor, pentru ca aceștia să devină mai buni și ca să nu fie nevoie ca o calamitate să-i lovească ca o biciuire. Pentru închiderea ciclului nostru și față de importanța acestui termen pentru fiecare dintre noi, informația — a cărei piesă principală este Apocalipsul — a fost deosebit de bogată și de îngrijită. Și apoi, zi de zi, știrile alarmante din lumea întreagă s-au tot adunat și au insistat și ele, de asemenea, asupra caracterului crucial al epocii noastre. Deci acum, ori niciodată!...

Dar în această epocă decisivă, cei care vor să-și ia în mîini propriul destin au nevoie mai mult decît oricind de o cunoaștere sigură și completă, pentru a-și orienta alegerea lor și a profita în cunoștință de cauză de posibilitățile excepționale pe care le oferă însăși Judecata.

Abd-ru-shin ne arată calea, scriind: „Nu există decît un singur lucru ce poate salva ființa umană: cunoașterea totală a legilor lui Dumnezeu în creație. Ea singură este capabilă de a-l face pe om să progreseze din nou pe căile ascendente și, odată cu el, tot ceea ce va încerca, în viitor, să construiască!” (Vol. II, conf. 21).

Ernest SCHMITT
(Château-Thierry — FRANCE)

NOTE: — volumul I al operei „Mesajul Graalului” a fost tradus în limba română și este disponibil (în lei) începînd din luna iunie a.c.; — persoanele care doresc primirea **gratuită** a broșurii „Conférences choisies” (extrase din Mesajul Graalului) se pot adresa în scris la „Editions Francaises du Graal” — 23, rue Colbert — 93 100 Montreuil/Bois — France. Se pot adresa, de asemenea și la București, la casa poștală C.P. 34—50.

„Viață și dragoste într-o vilă stil...”

(urmare din pag. 9)

...e rece și pustiu în mine. Uuuu! Uuuu! Am urlat, Grig, săd mi s-a părut? S-a scutit sau a fost un urlet înăbușit în fundul apei? Tu de ce stai în genunchi de parcă ai fi icoană?!

Dr. Macarie: Dar ești icoană, dragă mea. Ești! O icoană a perfecțiunii, așa cum ai fost în seara premierei...

Liana: Și atunci tot așa stăteai în fața mea... în genunchi.

Dr. Macarie: Si așa am stat mereu de atunci încoace; nici o clipă nu m-am ridicat.

Liana: Imi pare rău de tine, Grig. Putezi fi un bărbat în vîrstă firea. Te iubeam, ma iubesc și dintr-o dată nu știu ce s-a petrecut cu tine...

Dr. Macarie: S-a petrecut o minune. A adărat lebăda albă, imaginea cea mai pură, cea mai perfectă pe care mi-a oferit-o vîntulă erta.

Liana: Bine, dar eu eram aceea, eu, femeia ta, Grig, iubita ta, pe care o puteai privi oricind, pe care o puteai lua în brațe, săruta și iubi...

Dr. Macarie: Nu, să nu amestecăm... imaginea aceea e în afara realității tale și în afara realității în general. Ea a fost reală o clipă, doar o clipă, atît cît să se imprimă în memoria mea și gata! Gata!

S-au stins luminile rampelor, totul a intrat în neființă. N-a rămas decît aici (fruntea), și de aici nimeni nu mi-o poate lua, nici chiar tu care mi-ai dăruit-o și care ai avea dreptul să mi-o iei; dar nu poți.

Si nici eu nu pot s-o scot de aici chiar dacă aş vrea...

Liana: Idee fixă, Grig! Asta nu cumva e boală?

Dr. Macarie: O fi, dar dacă e, e o boală sublimă.

Liana: Și la mine nu te-ai gândit deloc? La faptul că sînt femeie tînără și frumoasă și dornică de viață; că voiam și eu să fiu iubită...

Dr. Macarie: Te iubeam foarte mult.

Liana (strigă): Dar uitaseși cum se iubește o femeie, Grig!...

Dr. Macarie: L-ai avut pe Alex. El știa cum se iubește o femeie.

Liana: Sper că nu-mi reproșezi?

Dr. Macarie: Nu, nu, nici vorbă.

Liana: E dreptul tău de soț să știi că am fost a lui Alex după ce te-am așteptat pe tine doi ani ca să te regăsești din reveriile tale psihopate.

Dr. Macarie: Ai așteptat, știu, deși era inutil. (Schimbă tonul, se ridică). Apropo, știi că iar vine baletul din Leningrad. Si tot cu „Lacul lebedelor”...

Liana: Vrei să te duci?

Dr. Macarie: Eu? Nu, niciodată; ia „Lacul lebedelor”, niciodată. Ti-am spus ca să știi, poate vrei tu să mergi. Pot să-ți procur bilet.

Liana: Lasă, am să-l rog pe Alex. Oricum trebuie să mă însoțească cineva, să mă ajute.

Dr. Macarie: Alex? Dar nu știi?

Liana: Ce? (dr. Macarie face). Ce să știu? Vorbește!

Dr. Macarie: Păi... Am uitat să-ți spun, deși era urgent și important.

Liana: Grig?!

Dr. Macarie: S-a impușcat ieri dimineată...

Liana (capul îi cade în piept, Murmură): Alex! De ce? (spre Grig, strigă): De ce?!

Tu trebuie să știi de ce?

Ștef (trebuie să lase impresia că a fost tot timpul acolo): Mi-a lăsat un lăntșor de aur, cu medalion, „Să-l păstrezi cu sfințenie”, mi-a zis.

Liana: Ah, e lăntșorul pe care i-l-am dat eu în ziua cînd... da, eu i-l-am dat. De ce s-o fi impușcat?

Ștef: Pentru o femeie. Iubea cumplit o femeie.

Liana: Și femeie îl iubea... Atunci de ce?

Ștef: Dar femeii i s-a intîmplat ceva, o mare nenorocire și el n-a putut suporta; era o fire slabă. Tatăl meu a fost o fire slabă... (dispare în umbră).

Liana: Vreau să-l văd.

Dr. Macarie: Nu se poate.

Liana (plunge agitat): Vreau să-l văd, du-mă la el, vreau să-l văd!

Dr. Macarie: Dragă mea, înțelege că nu se poate. N-ar fi pentru tine o imagine prea...

Liana: Dacă nu mă duci, mă dau jos din rabla asta și merg pe brînci pînă la el. Unde este?

Dr. Macarie (greoi): E la mine în clinică. De fapt... la morgă...

Liana: La morgă? De ce la morgă?!

Dr. Macarie: Pentru că... așa se obișnuiește. Autopsie și toate celelalte...

Liana: Cel puțin ți-ai rezervat plăcerea să-l hăcuiești tu personal?

Dr. Macarie: Da. Nu puteam să

scap ocazia. De fapt, pentru el tot nu conta cine-l hăcuiește. Așa că i-am făcut eu acest ultim serviciu.

Liana (febrilă): Du-mă mai repede la el... Du-mă!...

Ștef (idem): Doamnă, poate că n-ar trebui să-l vedeți.

Liana: De ce?

Ștef: Pentru că nu mai este nimic de văzut. Morga e plină de șobolani. I-au mîncat complet fața, l-au desfigurat.

Liana privește întrebător spre Grig și acesta confirmă cu un gest). Nu vă duceți, doamnă!

Liana (un moment, în cumpănă, apoi): Vreau să-l văd. Grig, du-mă la el!

Dr. Macarie: Nu pot.

Ștef (vine în spatele fotoliului): Dacă ți-neți cu orice preț, vă duc eu.

Liana: Nu, vreau să mă ducă el. Hai, Grig, fie asta singura ta pedeapsă. (Dr. Macarie impinge căruciorul în culise; de acolo se aude tipătul Liane: „Alex!!!”, apoi tăcere).

Ștef (rămas singur, privește tabloul Liane descoperit pe perete de un spot de lumină. Scena e inundată de muzică din „Lacul...” Trece o balerină, apoi toate dispar odată cu Ștef).

Dr. Macarie (reintră împingînd din spate fotoliul cu roțile în care acum stă Bătrîna; ea cîntă încet o melodie incoerentă, disperată). Ți-am spus că nu e bine să-l vezi? Dacă nu ți-aș fi spus!... Acum ce să fac cu tine?!

Liana (neutră): Vreau să mor... Ajută-mă să mor!...

Dr. Macarie: Am să te internez într-un sanatoriu.

Liana (sfîșietor): Nuuu! Omoară-mă! Te rog!...

Dr. Macarie: Am să te internez (duce repede căruciorul într-un colț și trage nervos o perdea).

Există o specificitate românească

(urmare din pag. 12)

ajute pe români să se înțeleagă unii cu alții, să se obișnuiască să gîndească și să lucreze împreună, în echipă. În prezent am senzația că nu există astfel de organizații de muncă nici măcar la nivelul antreprizelor. Există însă întreprinderi gigant unde domnesc confuzii și încurcături extraordinare în timpul de lucru al administrației, care au rolul de a ascunde adevăratele stări de lucruri. Am să vă dau exemplul unei întreprinderi din Sankt Petersburg, pe care l-am vizitat de curînd: în această întreprindere, la o mie de salariați erau șaptezeci de pompieri. Eu însă cred că la această mie de salariați șazeci și opt de pompieri sînt în plus. Cam asta este situația și în România. E vorba, deci, de o formă de șomaj deghizat, în cumpunsul căreia fiecare încearcă să-și asigure supraviețuirea. Nu vreau să generalizez, dar ceea ce am remarcat este faptul că în această țară există indivizi foarte, foarte strălucitori, extrem de capabili, dar care au greutăți de adaptare la munca în echipă. Astfel, la nivel studentesc, tinerii români îi depășesc pînă și pe cei mai buni studenți din toată Europa, care-și fac studiile în universități de mare prestigiu și de îndelungată tradiție (cînd fac această afirmație, nu mă refer doar la științele exacte, ci și la cele umaniste) Și totuși, acești tineri știți se acomodează extrem de greu cu munca în echipă de cercetare (va urma).

Pentru mulți români Elvira Popescu reprezintă o legendă. Mai ales că în anii de întinerie comunist nu vedeam, nu auzeam și nu citeam nimic despre marea noastră artistă. Singurul text apărut în această perioadă în România a fost în 1972, semnat de Anca Costa-Foru în Revista Română de Istoria Artei — seria Teatru, Muzică, Cinema, Tomul IX, intitulat „Activitatea teatrală românească a Elvirei Popescu”. Nimic însă despre perioada de du-

Anii de teatru și mai ales de cinematografie îi vor aduce Elvirei Popescu colaborarea și prietenia multor celebriități ca: Michel Simon, Raimu, Fernand, Sacha Guitry, Charles Trenet, Maurice Chevalier, Jean Marais, Vittorio de Sica, Alain Delon ș.a.

Se spunea despre ea că are o inimă de aur și un temperament de foc, nemaivorbind cit era de distrată. Astfel, într-o zi, pe Champs-Élysées, întâlnește o superbă fată, căreia îi spune:

O pasiune dintotdeauna a Elvirei Popescu erau cursele de cai, iar în anii '30 putea fi văzută la Deauville, pilotind propriul ei avion.

Ca directoare la Théâtre de Paris venea prima și pleca ultima, iar prezența ei, cu verva-i caracteristică, stârnea o animație mai ceva ca la cazarma de pompieri de vizavi de teatru în stare de alarmă de incendiu, ca să nu mai vorbim și de torentul de injurături franțuzești cu dulce accent românesc, când ceva nu-i convenea.

Iar pentru a salva teatrul de la faliment ea nu a ezitat să vândă două tablouri de valoare și luxosul ei apartament din strada De La Faisanderie. Fiindcă teatrul a fost cu mult înaintea cinematografiei în întreaga viață a inegalabilei artiste care a lăsat în istoria culturii europene roluri unice. Chiar în anii de bătrânețe și suferindă de artroză, Elvira Popescu nu se înduplecă să părăsească scena. „La Gazette de Lausanne” scrie în 1964: „Elvire Popescu suferă de artroză. Rolul din „Prezicătoarea”, pe care Roussin l-a scris pentru ea, a trebuit să-l joace așezată, pentru ca în final, la ultimul week-end să renunțe. Vineri după amiază, căzută în salonul ei, ea n-a putut să se ridice... Seara, ea mai juca încă, susținută de injecțiile de novocaină”.

Iar „La Tribune de Geneve” din 5 martie 1965 scria în timpul turneului din Elveția cu „Prezicătoarea”: „Nu este prima oară când în decursul unei cariere un pic lungă și mai ales unică, această admirabilă artistă dă la iveală profunde sale resurse tragice, cu o foarte sigură sobrietate de mijloace și o fulgătoare alegere a nuanțelor. Și totuși, toată exuberanța nativă există, cea a intonației, a gestului, a reîntoarcerii, în această vrăjitoare cu inima mare, ce face să alterneze în rafale, risul și emoția”.

Iar o lună mai târziu, la Bruxelles, în ziarul „Le Soir” apăreau următoarele aprecieri: „Fortă a naturii, monstru sacru autentic, imperioasa seducătoare, amuzantă până la fantezie explozivă, Popescu a fost o regină a teatrului parizian... Astăzi boala a atins-o... Dar, miracolul este că Elvira Popescu reușește, fără ca să se miste aproape, să anime piesa cu incredibilă vitalitate și să realizeze o compoziție care este, pe cuvânt, tulburătoare”.

Când i s-a decernat la Paris Premiul Molière de Onoare care este similarul Premiului Oscar pentru artiștii de cinema, ea s-a ridicat susținută de două persoane, iar cei peste 400 de artiști profesioniști ai Franței s-au ridicat cu toții și au ovationat-o timp de peste 5 minute. Cu ochii plini de lacrimi, marea artistă a spus: „Îți mulțumesc public drag pentru a mă fi ascultat timp de 65 de ani”.

Abia în 1989, la editura France-Empire apare volumul „Elvire Popescu — reine du boulevard” semnat de Charles Ford, singura monografie despre celebra actriță, apărută ca un omagiu la aniversarea a 95 de ani de viață, când legenda nemuritoare despre regina teatrului francez, are șansa atât de rară să fie încă, o legendă vie.

Vania ATUDOREI

Correspondență din Polonia

KORCZAK

Televiziunea poloneză a prezentat în mai 1992 tulburătorul film al lui Andrzej Wajda, **Korczak**, scenariul A.W. și Agnieszka Holland (regizoarea și scenarista filmului **Europa, Europa**, premiul Oscar 1992 pentru scenariu), inspirat de jurnalul ultimelor trei luni de viață ale medicului și pedagogului Janusz Korczak, gazat în lagărul de la Treblinka în 1942 cu cei două sute de copii „ai săi”. Credem că prezentarea biografiei sale exemplare și „actuale” îi va interesa pe cititorii români.

Janusz Korczak (Henryk Goldszmit) s-a născut la 22.VII.1878 (1879) la Varșovia, într-o familie evreiască instărită, cu vederi progresiste, legată de cultura și obiceiurile poloneze. Păstrează amintiri triste despre școală, pe care le va nota în **Cind voi fi iarăși mic** (1925), „severă, plictisitoare, străină, friguroasă și sufocantă”. Publică povestiri umoristice și educative, este premiat, în ultima clasă de liceu, la concursul național de literatură, folosește pseudonimul Janusz Korczak, numele unui personaj de Kraszewski. Se înscrie la facultatea de medicină din Varșovia, cu intenția de a nu-și abandona preocupările literare. „Scriitorul ar trebui să aibă ambiția nu numai să cunoască, ci și să vindece sufletul oamenilor. Ar trebui să fie un educator, precum Prus al nostru. Dar, ca să fii educator, trebuie să fii diagnostician. Medicina are aici foarte multe de spus”. În vara lui 1899, pleacă

la Zürich să viziteze școli și spitale pentru copii și să cunoască îndeaproape activitatea și creația pedagogică a lui Pestalozzi, de care este fascinat din adolescență. Ca student, vizitează cartierele marginase ale Varșoviei, întâlnește mizerie, foame, cerșetori, infractori, vagabonzi, copii abandonati, neglijați, maltratați. Este oaspetele subșolilor și mansardelor, se împrietenește cu adulții și copii, pe care îi învață și educă. Începe publicarea susținută de articole despre educație. „Copilul trebuie recunoscut ca om, ca ființă, de care trebuie să ținem seama, pe care nu-i permis să-l ducem de zgardă; trebuie condus cu îndemânare, considerație, cu efortul minții, al sentimentului și voinței” (**Copiii și educația**). Participă la activitatea Asociației de lectură gratuită, împrumutând cărți copiilor și adolescenților, discutându-le cu ei, organizând jocuri în comun. Acordă importanță popularizării biografiilor oamenilor „cu suflet mare”, care acționează, după părerea sa, mai puternic asupra imaginației copiilor decât cărțile cu eroi fictivi. În timpul vacanței de vară 1904, pleacă în colonie cu un grup de băieți săraci, ca „paznic-educator”. Este începutul organizării și construirii coloniei de vacanță, care va primi anual, mai târziu, o sută cincizeci de copii, pe cele douăzeci de pogoane de teren amenajat cu clădiri, ferme agricole și zotehnice. Fermele vor deveni atelier școlar pentru copii și loc de muncă pentru unii din foștii elevi. Ca medic, din 1905, lucrează la spitalul de pediatrie din Varșovia. În timpul războiului ruso-japonez, este mobilizat și trimis în Extremul Orient. Romanul **Copilul din salon** îl consacră ca scriitor și îl face celebru ca medic. Nu caută clientela bogată. Vizitează copii săraci, cărora le lasă adesea bani pentru medicamente. Experiențele profesiei îi schimbă părerea despre funcția medicului în serviciul sănătății. Neputința medicului cinstit și conștiința față de bolnavii săraci și de starea nemulțumitoare a terapiei spitalicești îi trezește revolta și protestul, pe care le exprimă în ciclul de articole **Ginduri incoerente**, în romanele **Săptămîna nefericită**, și **Scoala vieții**, ultimul o utopie despre școala care „servește scopurilor întregii omeniri și nu unei restrinse clase avute”. În toamna lui 1907 pleacă la Berlin pentru un an, „după lumină și știință”. Audiază cursuri despre protecția și terapia sugarilor, despre metodele de consult al copiilor debili, vizitează așezăminte de educație. Asociația „Ajutor pentru orfani” din Varșovia, al cărei membru devine în 1908, cumpără un imobil pentru orfani, refăcut după principiile social-pedagogice și arhitectonice ale lui K., pentru a evita defecțele internatelor „antiigienice, antiliberale, antiomane”, un fel de cazărni, mănăstiri și închisori, „în care copilul este un număr”.

La 1 septembrie 1939, Germania hitleristă atacă Polonia, declanșând astfel al doilea război mondial. Nemobilizat pe front, K., rămîne la datorie, pentru a-și proteja copiii. Îndeamnă la calm, le distribuie cărți și jucării, organizează spectacole, menține „optimismul, seninătatea, veselia negălăgioasă, colaborarea zealoasă în fiecare inițiativă”. Solicită asociațiilor, prietenilor, cunoștințelor, bogaților ajutor financiar și provizii. În octombrie 1940, ocupantul ordonă formarea ghetoului din Varșovia pentru populația evreiască. Orfelinatul se mută de două ori în clădiri tot mai neîncăpătoare, dar cei două sute de copii își organizează viața, învață, muncesc în atelierul de croitorie, se joacă, editează gazeta școlară. K. este arestat de două ori, eliberat pe cauțiune, dar refuză să iasă din ghetou și să-și abandoneze copiii. Începînd din mai 1942, scrie noaptea un jurnal, excepțional document autobiografic. Aniversarea a 63 (64) de ani coincide cu începutul micirii ghetoului. La 4 august, jurnalul se întrerupe: „Tatăl nostru carele este în ceruri... Foamea și robia au sculptat această rugăciune. Piinea noastră. Piinea. Am vindut ustensile, îmbrăcăminte pe un litru de petrol, un kilogram de arpacas(...). Ud florile. Chelia mea în fereastră — ce țintă bună. Are carabină. De ce stă și se uită liniștit? N-are ordin. Sau, poate, în civil, este învățător de țară, poate notar, măturător de stradă la Leipzig, chelnor la Köln? Căer face dacă așa da din cap spre el? M-ar saluta cu mina, prieteneste? Poate nici măcar nu știe că este așa cum este? Poate că a venit abia aseară de departe...” La 6 august 1942, K., întregul personal și cei două sute de copii ai orfelinatului sînt imbarcați spre Treblinka. Fără întoarcere.

Petruța SPANU

Correspondență din Canada

„La grande dame — Elvira Popescu”

pă 1923, cînd actrița pleacă la Paris, unde avea să creeze în patrimoniul culturii europene 21 de piese de teatru și 30 de filme artistice.

Părăsind țara la 29 de ani, născută fiind la București, la 10 mai 1894, nici ea nu bănuia traiectoria-i profesională unică ce va dura peste 6 decenii și jumătate, supranumită de poporul Franței „la grande dame”.

Și cîți mai știu oare chiar la București că ea a fost fondatoarea Teatrului Mic, după ce lucrase la Teatrul Național și la Teatrul Excelsior împreună cu actorul Ion Manolescu?

Așadar, în decembrie 1923 Elvira Popescu este invitată la Paris de dramaturgul francez Louis Verneil, fascinat și îndrăgostit de frumusețea și talentul tinerei românce, distribuind-o în piesa „Verișoara din Varșovia”. Începe o tulburătoare poveste de dragoste ce va dura timp de peste 13 ani, iar piesa, un enorm succes, a fost jucată de peste 1000 de ori pînă în 1955, fiind reluată de către alte actrițe abia în 1988.

Plecarea ei din România tulburase și sufletul Regelui Ferdinand, vizibil îndrăgostit de ea, dar împiedicat de protocolul regal și de timiditatea-i bine cunoscută, să-și manifeste afecțiunea pentru această fermecătoare femeie.

Înainte de a pleca în Franța, artista fusese deja căsătorită de două ori, prima oară cu actorul Aurel Atanasescu, tatăl uneia sale fiice Tatiana, iar ulterior cu Manolescu Struga — ministru al Finanțelor și al Agriculturii. Ajunsă în Franța, se va căsători înaintea celui de-al doilea război mondial cu baronul Foy, devenit ulterior conte, astfel că la moartea acestuia contesa Elvira Popescu rămîne cu o frumoasă avere și o magnifică proprietate la Mézi în les Yvelines. Fiica sa Tatiana a fost și ea căsătorită de trei ori, iar fiica acesteia, Antoinette, lucrează, după strălucite studii, pentru instituții internaționale.

„Draga mea, nu te cunosc, dar tu ar trebui să faci teatru”. La care tinăra îi răspunde: „Dar, Doamnă, eu fac teatru, dacă se poate spune așa și dumneavoastră mă cunoașteți foarte bine, fiindcă lucrez la Théâtre de Paris, pe care dumneavoastră îl conduceți de 10 ani”.

Cînd în iunie 1971 Ceaușescu Nicolae vine în vizită oficială la Paris, președintele Franței, Georges Pompidou, oferă o fastuoasă recepție la palatul Grand Trianon de la Versailles, la care este invitată și Elvira Popescu. Artista avea un aer melancolic. Nu-și revăzuse pămîntul natal de peste 45 de ani.

Intervievată de ziariști, ea face următoarea declarație cu franchețea și îndrăzneala ei inocentă și imperturbabilă: „Sînt foarte emoționată. Știu cît dădorez Franței dar o parte din inima mea a rămas în România. Nu pricep nimic din politică. Eu sînt o sentimentală. Urez ca bunul Dumnezeu să-i dea viață lungă președintelui Ceaușescu pentru ca România să poată uita toate durerile pe care i le-a pricinuit”. Atitudinea artistei, insolită pentru mulți, a dezvăluit cît de puține se știau despre raporturile ei cu foștii compatrioți.

Cele două filme turnate de ea în România „Tigăncușa din iatac” și „O noapte la Veneția” sînt necunoscute publicului, fiind pagini de film mut din începuturile cinematografiei românești.

În decembrie 1970, ministrul Culturii din Franța, André Cornu, îi decernează medalia de ofițer al Legiunii de Onoare.

În 21 ianuarie 1971, în „Le Figaro”, Jean-Jacques Gautier afirmă că „între ea și public se întimplă ceva unic... Totul a ajutat pe acest monstru sacru cu suris de lumină și dure accese de violență... Ea este o vrăjitoare orgolioasă și superbă, dotată cu o vitalitate fantastică și un curaj suprauman. Dar ca și eroina ei, ceea ce e important pentru ea este de a dăruji bucurie”.

Redactor șef : IOAN HOLBAN

Secretar general de redacție : VASILE CONSTANTINESCU

Redacția : ● Bogdan Mihai MANDACHE ● Ștefan OPREA ●

Cassian Maria SPIRIDON ● Valeriu STANCU ● Nicolae

TURTUREANU ● Secretariat de redacție : Virginia BURDUJA ●

Mariana STANCU ● Carmen VERICEANU ● Contabil șef : Nicolae

VECHIU ● Secretare dactilografă : Adela GACEA ● Angelica

MORARU ● Sector difuzare : Cătălin NICOLAU ● Correspondenți

din străinătate : Paolo GIANFELICI (Italia) ● Horst FASSEL (Ger-

mania) ● Petruța SPANU (Polonia) ●

Cititorii din străinătate se pot abona și direct la redacție, prin depunerea în contul nostru 47.21.71.66.50.10 la B.C. Iași, a sumelor corespunzătoare — în dolari S.U.A. sau echivalent în alte monede convertibile. Zona europeană : 96 dolari S.U.A. (1 an). Zona americană și australiană : 108 dolari S.U.A. (1 an). În abonament este inclus și serviciul de expediere efectuat de redacție. Cont în lei, la B.C. Iași : 665160030.

Tiparul : S.C. „Dosoftei” S.A., str. Sf. Lazăr 49 Iași, 6600.

Redacția și administrația : str. V. Alecsandru nr. 8, Iași, 6600.

Telefoane. Redactor șef : 98/146433 ; Redacția și secretariat redacție : 98/113908 ; Contabil șef și Difuzare : 98/113923.

Poziția în Catalogul Presei Interne : 842 ISSN : 1220-4560.